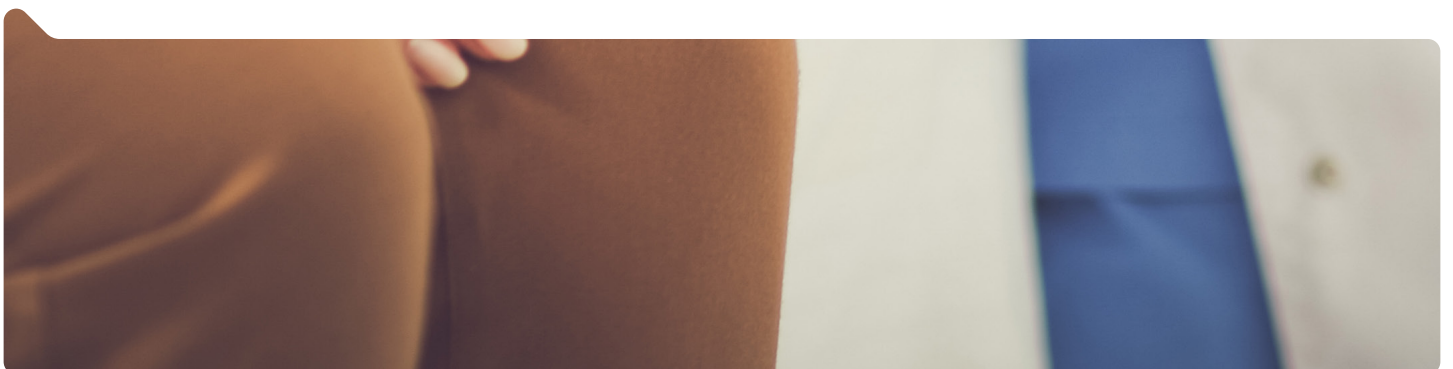

SPH

Maatschappelijk Verantwoord Beleggen
Halfjaarverslag januari - juli 2020

Inhoudsopgave

3.	Uitsluitingsbeleid	11
4.	Engagement	14
5.	Stembeleid & Corporate Governance	45
6.	Impact maken	53
7.	Bijlagen	54

1. Managementsamenvatting

Het afgelopen halfjaar is er voor en achter de schermen bij Stichting Pensioenfonds voor Huisartsen (hierna: SPH) veel gebeurd op het vlak van Maatschappelijk Verantwoord Beleggen (hierna: MVB). Om de economische schade te beperken als gevolg van het bestrijden van het coronavirus (COVID-19) zijn veel bedrijven ondersteund met belastinggeld. Wanneer er weer sprake kan zijn van economisch herstel wordt van bedrijven verwacht dat zij hun maatschappelijke verantwoordelijkheid nemen en dat zij zich extra inzetten voor duurzame ontwikkeling. In haar beleggingskeuzes zal SPH onverminderd aandacht schenken aan milieu-, sociale en bestuurlijke aspecten.

1.1. Investor statement COVID-19

In de eerste helft van 2020 heeft SPH samen met Achmea Investment Management en een internationaal netwerk van pensioenfondsen en andere institutionele beleggers actie ondernomen richting de farmaceutische industrie. Als actieve aandeelhouder heeft SPH samen met deze coalitie de farmaceutische industrie opgeroepen om zich verantwoordelijk op te stellen bij het bestrijden van het coronavirus. Daartoe heeft SPH het Investor Statement ondertekend waarin farmaceutische bedrijven worden opgeroepen de handen ineen te slaan en het maximale te doen om de verspreiding van het coronavirus en de gevolgen daarvan wereldwijd te beperken. De manier waarop bedrijven opvolging geven aan deze oproep wordt in de bestaande engagementprocessen met de bedrijven geadresseerd en zal zodoende ook terugkomen in dit verslag. Dit Investor Statement heeft veel aandacht en steun gekregen en is opgepikt door de (internationale) media.

1.2. Positieve selectie

SPH heeft in de eerste helft van 2020 stappen ondernomen om nadere invulling te geven aan positieve selectie zoals dat is opgenomen in het MVB-beleid. Positieve selectie vindt plaats binnen de kaders van (onder meer) de rendement/risicoverhouding en tegen de achtergrond van het belang van diversificatie. Er is uitgebreid onderzoek gedaan naar de mogelijkheden en een besluitvormingsproces ingezet. In de tweede helft van 2020 verwacht SPH hiervan concrete resultaten te kunnen tonen.

1.3. IMVB-convenant

SPH heeft in de eerste helft van 2020 veel aandacht besteedt aan het implementeren van de toezeggingen die zijn gedaan als onderdeel van het IMVB-convenant (Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Beleggen convenant). Nederlandse pensioenfondsen beleggen in (internationale) bedrijven die betrokken kunnen raken bij bijvoorbeeld sociale misstanden of schade aan kwetsbare ecosystemen. Met het IMVB-convenant gaan bedrijven samen met de overheid, vakbonden en maatschappelijke organisaties aan de slag om misstanden te adresseren en waar mogelijk te voorkomen. SPH heeft aanpassingen gedaan aan dit MVB halfjaarverslag en de website en heeft onder meer een *Vote Disclosure System* gekoppeld aan de website om inzicht te geven in het stemgedrag van het pensioenfonds op aandeelhoudersvergaderingen. Ook in de komende periode worden nog acties ondernomen in het kader van het IMVB-convenant.

1.4. Aandacht voor MVB bij vermogensbeheerders

We zien in toenemende mate dat de verschillende vermogensbeheerders die het vermogen van SPH beheren informatie over de duurzaamheidsprestaties van bedrijven meenemen in het beleggingsproces. Alle relevante vermogensbeheerders waar SPH mee samenwerkt zijn ondertekenaar van de Principles for Responsible Investment (PRI) en laten in de jaarlijkse PRI rapportage hoge scores zien waaruit blijkt dat zij maatschappelijk verantwoord beleggen hebben verankerd in hun organisatie en in de beleggingsprocessen. Het Zorgvastgoedfonds, dat op initiatief van SPH is ontwikkeld, is de afgelopen periode ook verder gegroeid en heeft nieuwe beleggers weten aan te trekken.

1.5. Statistieken uitsluiten, engagement en stemmen

SPH heeft het afgelopen halfjaar haar invloed als belegger en aandeelhouder ingezet om invulling te geven aan het MVB beleid. Hieronder is een samenvatting gemaakt van de activiteiten op het gebied van uitsluiten, engagement en stemmen op aandeelhoudersvergaderingen.

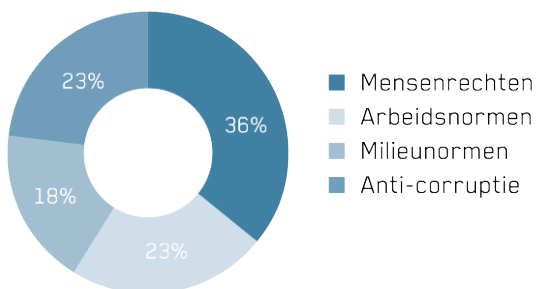
Uitsluiten

In bepaalde landen, bedrijven of bedrijfstakken investeert SPH niet. Dat kan zijn omdat deze een negatieve bijdrage leveren aan de gezondheid en/of het klimaat (tabak, wapens voor de consumentenmarkt, kolen en teerzand) of in strijd handelen met algemene normen die SPH onderschrijft (controversiële wapens). Ook het overschrijden van internationaal geaccepteerde normen op het gebied van maatschappelijk verantwoord ondernemen kan reden tot uitsluiten zijn (landen die onderhevig zijn aan relevante VN sancties of bedrijven die aangemerkt worden als normschenders vanwege structureel controversieel gedrag).

Normatief engagement

SPH vindt het belangrijk om in gesprek te gaan met ondernemingen die internationaal breed gedragen normen schenden en hen te bewegen tot verantwoord gedrag. Wij noemen dit 'Normatief engagement' of 'Normatieve dialogen' waarbij het doel is om schendingen van normen door bedrijven te stoppen, te voorkomen en waar mogelijk te herstellen. Op dit moment is SPH in gesprek met 62 ondernemingen in het kader van het Normatief engagement programma. Onderstaand is weergegeven hoe het programma naar normschending is opgebouwd.

FIGUUR 1.5.1 PROGRAMMA NAAR NORMSCHENDING

In het afgelopen halfjaar is met 47 ondernemingen een nieuwe dialoog geïnitieerd.

Thematisch engagement

Het thematische engagementprogramma van SPH is gericht op het verhogen van sociale, milieu en governance standaarden in sectoren, ketens of bij individuele ondernemingen die zich in het beleggingsuniversum bevinden. In tegenstelling tot het normatieve engagementprogramma worden de dialogen niet geïnitieerd als direct gevolg van het schenden van internationale normen maar wordt gezocht naar het implementeren van best practices. In het eerste halfjaar van 2020 bestaat het thematische engagementprogramma uit 10 engagementthema's die zich in verschillende fases bevinden. Binnen deze 10 thema's is in het afgelopen halfjaar 179 keer inhoudelijk contact geweest met 74

verschillende ondernemingen. Daarnaast is veel tijd gestoken in het doen van vooronderzoek en bedrijfs- en sectoranalyses voor de thema's Plastics, Goede en Beschikbare Medicijnen, en Human Capital.

Bij veel dialogen zien we dat het ons lukt om in gesprek te komen met de betrokken bedrijven, de onderwerpen die wij van belang vinden te agenderen, en in sommige gevallen ook al resultaten te bereiken in de vorm van het overnemen van aanbevelingen.

TABEL 1.5.1 AANTAL DIALOGEN NAAR THEMA

Thema	#dialogen
Waterrisico bij water- en elektriciteitsbedrijven	12
Leefbaar Loon	11
Transport en klimaat	5
Afbouw blootstelling steenkolen	10
Access to Nutrition	4
Klimaattransitie	6
Energie efficiëntie	6
Plastics	7
Goede en Beschikbare Medicijnen	8
Human Capital	5

Stemmen

Wij stemden in het afgelopen halfjaar op **5435 vergaderingen** op totaal **63842 agendapunten**.

Voordat de definitieve stem wordt uitgebracht analyseren we een selectie van de voorstellen op individuele basis. Het uiteindelijke besluit wordt genomen op basis van de specifieke feiten en omstandigheden van het agendapunt.

Het betekent ook dat niet altijd met het management van de onderneming wordt meegestemd. Zo stemden wij in het eerste halfjaar van 2020 op 16 procent van alle agendapunten tegen het management. Het grootste aantal tegenstemmen betrof tegenstemmen tegen managementvoorstellen. Het ging hier onder andere om de benoeming van bestuurders van ondernemingen die niet onafhankelijk zijn waar dit wel geëist of gewenst is. Ook betreft het vaak beloningsstructuren die als excessief, onvoldoende toegelicht en niet transparant genoeg beoordeeld worden, of waar een link met de prestaties van de onderneming ontbreekt. Ook de stemmen voor een aandeelhoudersresolutie houden impliciet een stem tegen het management in en zijn door ons meegenomen in onderstaand percentage van tegenstemmen.

**TABEL 1.5.2 : OVERZICHT TEGENSTEMMEN H1
2020¹**

Totaal resoluties	Voor	Tegen
63.842	84%	16%

¹ Bron: Achmea Investment Management, ISS

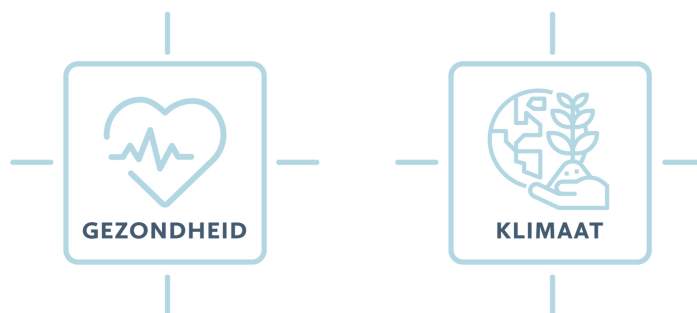
Op de website van SPH kunt u via het Vote Disclosure
Systeem vinden hoe we gestemd hebben per
aandeelhoudersvergadering.

2. Inleiding

Voor SPH is maatschappelijk verantwoord beleggen (MVB) een logisch onderdeel van haar kerntaak: zorg voor later. SPH staat voor een goed en betaalbaar pensioen. Tegelijkertijd vinden wij het belangrijk dat we ons vermogen beleggen met oog voor de wereld om ons heen. SPH is van mening dat verantwoord beleggen bijdraagt aan het realiseren van een goed en betaalbaar pensioen voor huidige en toekomstige generaties. Daarom zet SPH haar invloed als belegger in om bedrijven maatschappelijk verantwoord te laten ondernemen.

Voor SPH is het van groot belang dat de deelnemers in het pensioenfonds zich herkennen in het MVB beleid, de missie en visie van het beleid ondersteunen, en goed begrijpen wat er wel en niet wordt gedaan met het pensioenvermogen. Het MVB beleid van SPH kan in het kort worden samengevat in het volgende overzicht:

Beleggen in een gezonde toekomst

87% van de huisartsen vindt het belangrijk dat SPH het pensioenvermogen maatschappelijk verantwoord belegt.

Wat we doen:

- Dialoog aangaan
- Beïnvloeden door te stemmen
- Positieve selectie
- Impact beleggen

We beleggen niet in:

- Tabak
- Wapens
- Kolenmijnbouw
- Teerzandolie

Het MVB beleid van SPH

Maatschappelijk Verantwoord Beleggen betekent rekening houden met mens en milieu wanneer vermogen wordt belegd. Hiervoor hanteert SPH eigen criteria maar sluiten we ook aan bij internationale normenkaders. Voor een goed pensioen is een goed rendement op de beleggingen belangrijk, maar het is ook van belang dat die beleggingen bijdragen aan een duurzame toekomst waarin deelnemers ook daadwerkelijk van hun pensioen kunnen genieten. SPH oefent daarom haar invloed als belegger uit op de ondernemingen waarin zij belegt om aan te sturen op een duurzame bedrijfsvoering. We zijn er bovendien van overtuigd dat beleggingen die beter presteren op ESG (*environment, social and governance*) factoren ook betere beleggingen zijn voor de lange termijn.

SPH hanteert twee speerpunten in het MVB beleid: Gezondheid en Klimaat. De keuze voor deze speerpunten is gebaseerd op de identiteit van het pensioenfonds, het besef dat gezondheid en een leefbaar klimaat voorwaarden zijn om van een goed pensioen te kunnen genieten, en de wetenschap dat klimaatverandering een van de grootste risico's is waar we als beleggers en samenleving de komende jaren mee te maken krijgen. Bovendien is er brede steun uitgesproken voor deze speerpunten in ons laatste deelnemersonderzoek over het MVB beleid.

Gezondheid

Wij investeren niet in bedrijven die betrokken zijn bij de productie, handel of distributie van tabak, controversiële wapens en wapens voor de consumentenmarkt. Daarnaast zoeken we actief de dialoog op met bedrijven. Op dit moment gebeurt dit via engagement programma's op de onderwerpen "Goede & Beschikbare Medicijnen" en "Access to Nutrition". Waar mogelijk steunen we collectieve engagement initiatieven. Afgelopen halfjaar gebeurde dat op de volgende onderwerpen:

- Oproep farmaceuten tot samenwerking bij bestrijding coronavirus;
- Oproep retail- en restaurantketens om geen PFAS meer te gebruiken in voedselverpakkingen.

In de uitvoering van het stembeleid van SPH wordt ook expliciet aandacht besteed aan het thema Gezondheid. Uit het engagement programma vloeit een "focuslijst" voort met bedrijven die tijdens het stemseizoen extra worden gemonitord. Vervolgens worden relevante resoluties op het gebied van gezondheid gesteund zoals die gerelateerd aan:

- Opioiden in de VS;
- Prijsbeleid van medicijnen; en
- Gezondheidseffecten van suiker in Coca Cola.

SPH blijft ook investeren in het Zorgvastgoedfonds waarvan wij aan de oprichting hebben bijgedragen. Dit fonds investeert in zorgvastgoed, waaronder eerstelijnszorgcentra.

Klimaat

Wij investeren niet in bedrijven die meer dan 50% omzet behalen uit steenkool gerelateerde activiteiten, elektriciteitsopwekking uit thermische steenkool, en/of teerzand gerelateerde activiteiten.

Daarnaast zoeken we actief de dialoog op met bedrijven. Op dit moment gebeurt dit via engagement programma's op de onderwerpen "Klimaattransitie", "Transport en Klimaat", "Energie efficiëntie in de staal en chemie industrie" en "Waterrisico's in de elektriciteit- en watersector".

In de uitvoering van het stembeleid van SPH wordt ook expliciet aandacht besteed aan het thema Gezondheid. Uit het engagement programma vloeit een "focuslijst" voort met bedrijven die tijdens het stemseizoen extra worden gemonitord. Vervolgens worden relevante resoluties op het gebied van gezondheid gesteund.

SPH monitort ook wat de CO₂-voetafdruk is van de beleggingsportefeuille en heeft zich ten doel gesteld om deze voetafdruk te verkleinen. Hiermee zal een start gemaakt worden binnen de aandelenportefeuille waarbij, naast een verbeterde ESG score, een verbeterde CO₂-voetafdruk wordt gerealiseerd.

Internationale normenkaders

Naast haar eigen speerpunten zoekt SPH binnen het MVB beleid ook naar aansluiting bij internationale normenkaders. Als ondertekenaar van het Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Beleggen (IMVB) convenant van de Nederlandse Pensioensector spelen de OESO Richtlijnen voor multinationale ondernemingen en de daarin verwerkte UN Guiding Principles on Business and Human Rights (UNGP's) een belangrijke rol. Ook het Global Compact van de Verenigde Naties vormt een belangrijk uitgangspunt voor het beleid. Het Global Compact heeft betrekking op vier hoofdthema's:

- Mensenrechten;
- Arbeidsnormen;
- Milieu; en
- Anticorruptie.

Het Global Compact bestaat uit tien breed geaccepteerde principes (zie bijlage 5.1). Deze principes vinden hun oorsprong in internationale verdragen zoals de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens en principes van de International Labour Organisation (ILO). Het VN Global Compact verlangt van bedrijven dat zij binnen hun eigen invloedssfeer kernwaarden op het gebied van mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en anticorruptie omarmen, ondersteunen en uitoefenen. De OESO richtlijnen onderscheiden naast de vier genoemde thema's ook nog de volgende thema's:

- Consumentenbelangen;
- Wetenschap en technologie; en
- Mededinging en belastingen.

MVB instrumenten

Voor de implementatie van het MVB beleid hanteert SPH een aanpak waarbij gebruik wordt gemaakt van de volgende instrumenten:

1. Uitsluiten:
 - Tabak;
 - Controversiële wapens;
 - Wapens voor de consumentenmarkt;
 - Steenkool;
 - Teerzand;
 - Ondernemingen die op structurele wijze gedragsprincipes schenden (VN Global Compact en OESO richtlijnen); en
 - Landen die onderhevig zijn aan relevante VN sancties.
2. Engagement: het aangaan van de dialoog met ondernemingen om een positieve gedragsverandering te realiseren. Dit doen we naar aanleiding van geconstateerde betrokkenheid bij controversieel gedrag (normatief engagement) en op basis van thematische aandachtsgebieden (thematisch engagement).
3. Stemmen op aandeelhoudersvergaderingen.
4. Impact beleggen: beleggen met de intentie om naast een financieel rendement aan de hand van meetbare doelstellingen positieve impact op een of meerdere sociale en/of milieu-thema's te genereren. Dit doen we op dit moment met onze investeringen in het Zorgvastgoedfonds.
5. ESG integratie: het expliciet opnemen van ESG risico's en kansen in de traditionele financiële analyse en investeringsbeslissing gebaseerd op een systematisch proces. Door verschillende vermogensbeheerders binnen de portefeuille wordt reeds ESG integratie toegepast en SPH zal in de tweede helft van 2020 concrete resultaten tonen van het besluitvormingsproces dat hierover in de eerste helft van 2020 is ingezet.

Reikwijdte MVB beleid

Daar waar mogelijk past SPH haar verantwoord beleggen beleid toe op alle beleggingscategorieën. Het MVB beleid van SPH geldt voor beleggingen in discretionaire mandaten en voor een groot deel van de fondsen die worden beheerd door externe vermogensbeheerders. Wanneer gebruik wordt gemaakt van beleggingsfondsen van externe vermogensbeheerders is het niet altijd mogelijk om een eigen MVB beleid toe te passen. Bij de selectie en monitoring van beleggingsfondsen wordt daarom goed gekeken naar de mate waarin het MVB beleid van de uitvoerder overeenkomt met het MVB beleid van SPH.

Naast de uitvoering van het MVB beleid van SPH door externe vermogensbeheerders zien we dat vermogensbeheerders strategieën hebben ontwikkeld voor ESG integratie en ESG criteria structureel meenemen in het beleggingsproces.

Liquide zakelijke waarden

De aandelenbeleggingen zijn vormgegeven in discretionaire beleggingsmandaten. Deze portefeuilles worden passief beheerd, waarbij het eigen uitsluitingsbeleid, stem- en engagementbeleid volledig op worden toegepast. Dit geldt zowel voor aandelen wereld, smallcap aandelen als aandelen opkomende markten.

Liquide krediet

SPH heeft voor het merendeel van de vastrentende waarden gekozen voor eigen beleggingsmandaten. Op deze mandaten is het uitsluitingsbeleid van SPH van toepassing. Daarnaast is ook het eigen engagementbeleid toegepast op ondernemingen die zich binnen het bedrijfsobligatiemandaat bevinden.

De High Yield beleggingen zijn vormgegeven in een mandaat, waarop het eigen beleid van SPH toepasbaar is.

Een aantal vermogensbeheerders binnen dit deel van de portefeuille maakt gebruik van een eigen ESG integratie strategie om ervoor te zorgen dat relevante informatie over de duurzaamheids-prestaties van ondernemingen wordt meegenomen in het beleggingsproces. Op die manier wordt bewust omgegaan met relevante ESG risico's.

Voor staatsobligatiebeleggingen is het engagement- en stembeleid niet toepasbaar. Normatieve en thematische engagement met overheden is niet gebruikelijk. Wel worden staatsobligaties van overheden die onderhevig zijn aan relevante VN sancties geweerd uit de portefeuille.

Illiquide zakelijke waarden

Illiquide beleggingen zijn vormgegeven in beleggingsfondsen. De beheerder van de fondsen heeft een MVB-beleid dat in hoge mate overeenkomt met dat van SPH.

Het infrastructuur fonds waar SPH in belegt, investeert in bedrijven die zich bezig houden met klimaat, water en andere milieuthema's zoals duurzame energie, drinkwater/waterzuivering en duurzame warmtevoorziening. Continu worden bij de onderliggende investeringen nieuwe ESG initiatieven uitgevoerd die gericht zijn op extra aandacht voor veiligheid en welzijn van medewerkers en klanten, energie efficiëntie, verbetering van goed bestuur en focus op meer diversiteit. De vermogensbeheerder van het fonds is een van de oprichters van de GRESB (Global Real Estate Sustainability Benchmark) Infrastructure Assessment. Daarmee kunnen infrastructuurfondsen met elkaar vergeleken worden op ESG prestaties.

Ook voor het vastgoedfonds waar SPH in belegt is ESG een integraal onderdeel van het beleggingsproces en het selectieproces. Beleggingen worden alleen geselecteerd wanneer deze voldoen aan het ESG beleid zoals vastgelegd in het strenge ESG beleid van het fonds. Dit resulteert in bovengemiddelde GRESB scores van het fonds. Ook heeft de vermogensbeheerder in kaart gebracht hoe de

vastgoedportefeuille is blootgesteld aan fysieke klimaatrisico's en aan transitierisico's die gepaard gaan met toenemende regelgeving voor het uitstoten van broeikasgassen.

Illiquide krediet

Tot slot wordt ook in de hypotheekportefeuille van SPH rekening gehouden met ESG factoren. Voor de hypotheek die via de vermogensbeheerder worden aangeboden geldt dat er de mogelijkheid is om extra te lenen voor energiebesparende maatregelen. Ook wordt inzicht geboden in milieulabels en de CO₂ voetafdruk van de hypotheekportefeuille.

Communicatie en verantwoording

Transparantie is onafscheidelijk verbonden met een goed MVB beleid. SPH rapporteert daarom tweemaal per jaar hoe zij invulling geeft aan het beleid via dit halfjaar verslag. Daarnaast wordt er aandacht besteed aan actuele MVB thema's op de website en in de nieuwsbrief Huisarts & Pensioen. Daarnaast staan op de website onder meer de volgende documenten:

1. Het volledige MVB beleid;
2. Het Stembeleid;
3. De stemrapportage middels het Vote Disclosure Systeem waar zichtbaar is hoe per aandeelhoudersvergadering is gestemd;
4. Rapportages over goed bestuur en verantwoord aandeelhouderschap;
5. Uitsluitingslijsten voor landen en bedrijven; en
6. De volledige beleggingsportefeuille van het pensioenfonds.

3. Uitsluitingsbeleid

Er zijn verschillende redenen waarom wij ervoor kiezen om niet te beleggen in bepaalde ondernemingen. Zo kan het pensioenfonds ervoor kiezen om niet te beleggen in ondernemingen die ongewenst gedrag vertonen of ondernemingen die bepaalde controversiële producten produceren. Wanneer een onderneming betrokken is bij een controversieel product, veelal een kernactiviteit van de onderneming, is een engagementbeleid niet reëel. Het is immers lastig de onderneming over te halen een ander product te produceren. In dat geval hanteert SPH op voorhand een uitsluitingsbeleid. Daarnaast kunnen ondernemingen die op structurele wijze met hun gedrag internationale normen bijvoorbeeld rondom mensenrechten, milieu, arbeidsnormen of corruptie schenden en bij achterblijvende engagementresultaten worden uitgesloten van het beleggingsuniversum. Hierbij vormen de principes van het Global Compact, de principes van de OESO-richtlijnen voor Multinationale Ondernemingen en UN Guiding Principles on Business & Human Rights de uitgangsbasis.

Het uitsluitingsbeleid van Stichting Pensioenfonds voor Huisartsen richt zich op bedrijven uit die betrokken zijn bij de productie van controversiële wapens, die wapens produceren ten behoeve van consumenten, de tabaksector, mijnbouwbedrijven die zich voornamelijk op (thermische) steenkool richten en teerzandolieproducenten en bedrijven die structureel en op grove wijze internationale verdragen schenden op het gebied van o.a. milieu, mensenrechten, arbeidsrechten en corruptie.

3.1. Gezondheid

Tabak

SPH hanteert als overweging of het uit te sluiten product een significante rol speelt in de activiteiten van het uit te sluiten bedrijf. Dit criterium bestaat uit een drempelwaarde in de omzet van minimaal 10%. Hiermee is het uitsluitingsbeleid voor tabak gericht op de tabaksproducent

maar kunnen ook retail bedrijven onder het criterium vallen. De actuele uitsluitingslijst is in bijlage 5.3 te vinden.

Controversiële wapens

Voor SPH zijn wapens controversieel wanneer deze wapens onevenredig veel leed en slachtoffers veroorzaken en geen onderscheid maken tussen burger- en militaire doelen. Ook na afloop van een conflict veroorzaken deze wapens nog op aanzienlijke schaal slachtoffers en ontwrichten deze de maatschappij en de economie. In de praktijk gaat het om de volgende typen wapens:

1. Nucleaire wapens;
2. Biologische wapens;
3. Chemische wapens;
4. Antipersoonsmijnen;
5. Clustermunitie.

Bij het bepalen van de definitie van controversiële wapens zoekt SPH aansluiting bij internationale verdragen die door Nederland zijn ondertekend en bij het beleid van de Nederlandse overheid.

Het onafhankelijke onderzoeksbureau ISS ESG stelt ieder halfjaar vast welke ondernemingen betrokken zijn bij de productie van controversiële wapens. Daartoe bekijkt het onderzoeksbureau het gehele belegbaar universum. Wanneer het onderzoeksbureau betrokkenheid vaststelt is dat reden tot uitsluiting.

Wapens ten behoeve van de consumentenmarkt

Uitsluiting van ondernemingen die betrokken zijn bij de productie, handel of distributie van wapens ten behoeve van de consumentenmarkt. SPH hanteert als overweging of het uit te sluiten product een significante rol speelt in de activiteiten van het uit te sluiten bedrijf. Dit criterium bestaat uit een drempelwaarde in de omzet van minimaal 10%.

3.2. Klimaat

Kolenmijnbouwbedrijven en teerzandolie

Mijnbouwbedrijven die zich voornamelijk op (thermische) steenkool richten en teerzandolie bedrijven met een drempelwaarde in de omzet van minimaal 50% worden uitgesloten. Hiermee is het uitsluitingsbeleid vooral gericht op de bron (pure kolenmijnbouwbedrijven en teerzandolie bedrijven).

3.3. Overig

Schenders van internationale normen

Naast producenten van controversiële wapens vindt SPH ook dat ondernemingen die op grove en structurele wijze internationaal breed gedragen normen op het gebied van mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en anti-corruptie schenden, moeten worden uitgesloten van het beleggingsuniversum. Hiervoor hanteert SPH een aantal belangrijke raamwerken als uitgangspunt, namelijk het UN Global Compact, de OESO-Richtlijnen voor multinationale ondernemingen en de *UN Guiding Principles on Business & Human Rights*. De OESO-richtlijnen onderscheiden naast de vier genoemde thema's ook de volgende thema's: consumentenbelangen, wetenschap en technologie, mededinging en belastingen. De *UN Guiding Principles* geven handvatten voor staten en ondernemingen hoe mensenrechtenschendingen in de praktijk te voorkomen, te adresseren en te mitigeren.

Vaststelling uitsluitingen

Bedrijven die structureel en op grove wijze de genoemde internationale verdragen schenden worden aangesproken op hun gedrag door onze engagement provider. Indien bedrijven hun beleid en handelen niet aanpassen zal dat bij grove structurele schendingen leiden tot uitsluiting. In bijlage 5.3 is de actuele uitsluitingslijst te vinden.

Landen

Het uitsluiten van landen is met name relevant bij de beleggingen in staatsobligaties en infrastructuur. SPH sluit landen uit op basis van relevante sancties of embargo van de Verenigde Naties tegen de betrokken overheid. In bijlage 5.3 vind u de actuele landenuitsluitingslijst.

VN Sancties worden relevant geacht als zij:

- in relatie staan met schending van door Nederland ondertekende internationale verdragen (of waaraan Nederland is gebonden op grond van haar lidmaatschap van internationale organisaties);
- gericht zijn tegen de regering van het land zelf of de huidige machthebbers;
- in relatie staan met schendingen van internationale verdragen of algemeen geaccepteerde normen van één of meerdere van de volgende categorieën:

- non-proliferatieverdrag tegen verspreiding van kernwapens
- mensenrechten schendingen
- misdrijven tegen de menselijkheid
- schending van de democratie
- wapen- en/of handelsembargo's

De actuele uitsluitingslijst vind u in bijlage 5.3.

4. Engagement

Een onderneming is gericht op het maken van winst. Dit streven naar winstmaximalisatie kan echter op gespannen voet komen te staan met internationale richtlijnen voor verantwoord ondernemen, zoals het Global Compact, de OESO Richtlijnen voor Multinationale ondernemingen of de UN Guiding Principles on Business & Human Rights. Wanneer ondernemingen deze internationale richtlijnen systematisch schenden, wordt gedrag onverantwoord. Daarmee ontstaat er een risico voor de continuïteit van de onderneming en houdbaarheid van winstrealisatie op de lange termijn. Daarom is het in het voordeel van de onderneming en al haar belanghebbenden dat richtlijnen voor verantwoord ondernemen worden gerespecteerd. Daarom gaat Stichting Pensioenfonds voor Huisartsen in dialoog met ondernemingen. Inzet: het duidelijk stellen van kaders, het ontwikkelen van kennis bij ondernemingen en het definiëren van 'good practices'. Stichting Pensioenfonds voor Huisartsen gaat in gesprek met ondernemingen over lange termijn waardecreatie. Zo draagt het bij aan het bewaken van het juiste evenwicht en beschermt het haar belangen en die van haar deelnemers.

4.1. Dialoog en de minimale uitgangspunten

Engagement is het aangaan van de dialoog met ondernemingen. Het is een centraal middel in het verantwoord beleggen beleid van SPH. Met het aangaan van de dialoog willen wij het duurzame gedrag van ondernemingen verbeteren, lange termijn waarde creatie stimuleren en tegelijkertijd aandeelhouderswaarde vergroten. Wij voeren de dialoog op meerdere vlakken:

1. Wij spreken ondernemingen aan die internationaal breed gedragen normen en principes over mensenrechten, arbeidsnormen, milieu of anticorruptie schenden. Dit noemen wij **Normatief engagement**.

2. Wij spreken ondernemingen in specifieke sectoren of ketens aan ter bevordering van een algemene standaard. Dit noemen wij **Thematisch engagement**.

3. Wij spreken met Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen over Ecologische, Sociale en Governance (ESG)kwesties. Dit doen wij veelal in collectief verband. Dit noemen wij **ESG Nederland engagement**.

De doelstellingen

De verschillende typen engagement hebben elk een andere focus en doelstelling. Voor elk van de verschillende vormen geldt dat engagement een zaak van lange adem is. Voor de diverse trajecten wordt uitgegaan van een looptijd van drie jaar. Anders dan bij het instrument uitsluiting waarbij pensioenfonds of beleggingsfondsen op voorhand niet beleggen in ondernemingen, geldt voor engagement dat er wel belegd wordt in ondernemingen die ter discussie staan, maar we als aandeelhouder het management juist actief aansporen het beleid of de activiteiten te verbeteren.

Het **Normatieve Engagement** heeft als doel structurele schendingen van UN Global Compact principes, OESO richtlijnen voor Multinationale ondernemingen of *UN Guiding principles on Business & Human Rights* te stoppen en te voorkomen. Structurele schendingen van deze normen vergroten het risico op nadelige gevolgen voor de onderneming, haar directe omgeving zoals lokale gemeenschappen of het milieu en voor andere belanghebbenden. Activiteiten die (mogelijk) leiden tot een schending van de principes staan veelal in de belangstelling van niet-gouvernementele organisaties (ngo's) en de media. In de praktijk leiden deze schendingen vaak tot rechtszaken, die boetes of het uitbetalen van schadeclaims door de ondernemingen tot gevolg kunnen hebben. Dit zijn directe negatieve financiële effecten, die ook de belangen van aandeelhouders schaden. Normatief engagement voeren

wij uit in samenwerking met onafhankelijk onderzoeksbureau ISS ESG.

Om tot een selectie van de ondernemingen te komen die vallen binnen het Normatief engagementprogramma wordt een due diligence proces uitgevoerd. Het beleggingsuniversum wordt doorlopend gescreend op het schenden van één of meerdere principes van de UN Global Compact, OESO richtlijnen voor Multinationale ondernemingen of UN Guiding Principles on Business & Human Rights door onderzoeksbureau ISS ESG. Bij vermoedens van een mogelijke schending wordt een dialoog gestart om escalatie te voorkomen. Ook bij een vastgestelde schending wordt de dialoog met deze bedrijven gestart met als doel de schending op te heffen en mogelijke nieuwe schendingen in de toekomst te voorkomen. Daarbij zal ook herstel van de situatie en mogelijke schadevergoedingen voor bijvoorbeeld de lokale bevolking ter sprake komen.

Het **Thematische engagement** heeft een andere doelgroep dan normatief engagement. Hier staan niet de bedrijven centraal die normen schenden, maar juist bedrijven die zowel financieel als maatschappelijk op bepaalde thema's hun prestaties verder kunnen verbeteren. De thema's worden gekozen in samenspraak met klanten en binnen de speerpunten van het MVB-beleid. Bij de keuze spelen de volgende zaken een rol:

- Materialiteit van het thema;
- Sociale of ecologische relevantie van het thema;
- Omvang van de onderneming in de beleggingsportefeuille (zowel aandelen als bedrijfsobligaties);
- Succeskans voor slagen van de dialoog.

In het **ESG Nederland engagement** is SPH in gesprek met de belangrijkste Nederlandse ondernemingen. Dit valt veelal samen met het aandeelhoudervergaderingseizoen. Deze dialogen vinden veelal in collectief verband plaats in samenwerking met andere Nederlandse institutionele beleggers en Eumedion, het Nederlandse corporate governance platform voor institutionelen beleggers. Het gezamenlijke doel is het beïnvloeden van governance en duurzaamheidsthema's, veelal ingegeven door de actualiteit van de aandeelhoudersvergadering. Te denken valt aan beloningsbeleid, benoeming van bestuurders, fusies & overnames en sociaal- en milieubeleid.

Thema's in het engagementprogramma

Het engagementprogramma van Stichting Pensioenfonds voor Huisartsen beslaat het engagementprogramma de volgende thema's:

TABEL 4.1.1 LOPENDE THEMA'S

#	Thema	Dialoogvorm
1	Schending Mensenrechten	Normatief
2	Schending Arbeidsnormen	Normatief
3	Schending Milieu	Normatief
4	Schending Anti-Corruptie	Normatief
5	Nederlandse Beursgenoteerde ondernemingen	ESG Nederland
6	Waterrisico's in de elektriciteit- en watersector	Thematisch Klimaatverandering
7	Transport en klimaat	Thematisch Klimaatverandering
8	Klimaattransitie	Thematisch Klimaatverandering
9	Energie efficiëntie in de staal en chemie industrie	Thematisch Klimaatverandering
10	Afbouw blootstelling Steenkool	Thematisch Klimaat
11	Goede en beschikbare Medicijnen	Thematisch Gezondheid
12	Access to nutrition	Thematisch Sociaal
13	Leefbaar Loon	Thematisch Sociaal
14	Plastics	Thematisch Sociaal
15	Human Capital	Thematisch Sociaal

Binnen deze thema's liepen in het eerste halfjaar van 2020 169 dialogen. Het kan voorkomen dat in het kader van normatieve engagement met een onderneming over meerdere schendingen wordt gesproken. Dit zien we als meerdere dialogen. Daarnaast kan het voorkomen dat een onderneming deel uitmaakt van verschillende thematische dialogen. Ook kan sprake zijn van verschillende juridische entiteiten of dochterondernemingen. Indien dit het geval is, zien wij dit als één dialoog. In totaal bestond het totale engagementprogramma uit 169 dialogen met 137 unieke ondernemingen.

Vermeldenswaardige ontwikkelingen binnen de engagementthema's zijn in de komende paragrafen toegelicht. Voor ieder thema is inzichtelijk gemaakt welke ondernemingen zijn opgenomen in het engagementprogramma.

4.2. SPH en de normatieve dialoog

SPH heeft een discretionair mandaat voor de wereldwijd ontwikkelde markten aandelenportefeuille. Daarnaast

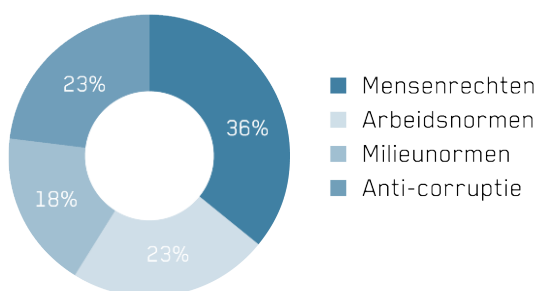
heeft het fonds ook een discretionair mandaat voor de bedrijfsobligatieportefeuille. Op deze beide discretionaire mandaten is het volledige MVB-beleid van SPH van toepassing. Dit beslaat het uitsluitingsbeleid, stembeleid en engagementbeleid. Voor de aandelen opkomende markten en de High Yield beleggingen is een fondsoplossing gekozen.

SPH hanteert een eigen engagementproces, waarbij in gevallen een relatie bestaat met het uitsluitingsproces. Het fonds zal een dialoog aangaan met ondernemingen waarin wordt beledigd die ongewenst gedrag laten zien. Ongewenst gedrag betekent dat er ofwel sprake is van een vastgestelde schending van Global Compact principes op het vlak van mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en anti-corruptie dan wel dat er grote aanwijzingen zijn dat de onderneming deze principes in de nabije toekomst zal schenden. In beide gevallen kan de dialoog met de onderneming worden aangegaan. Het engagementbeleid is erop gericht om de (vermeende of geverifieerde) schending op te heffen, bij voorkeur binnen een periode van twee jaar. Voor de uitvoering van het engagementbeleid maken we gebruik van ISS ESG.

4.3. Omvang normatieve engagementprogramma

Per ultimo juni 2020 maken 62 ondernemingen deel uit van het normatieve engagementprogramma. Met deze ondernemingen spreken wij over één of meerdere normschendingen. Het aantal normschendingen waarover wij spreken kan daarom afwijken van het aantal ondernemingen in het normatieve engagementprogramma. Onderstaand is weergegeven hoe het programma naar normschending is opgebouwd.

FIGUUR 4.3.1 NORMSCHENDING

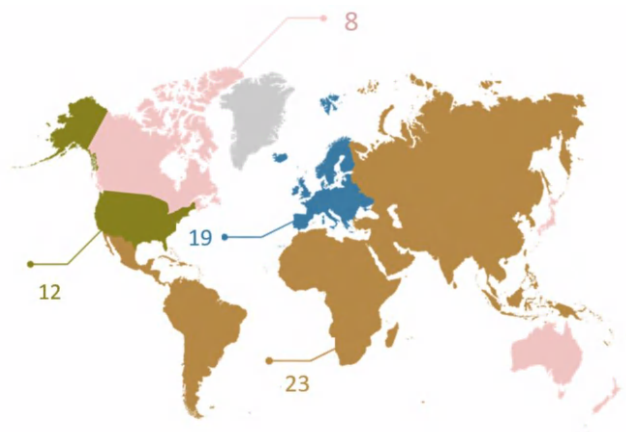

De ondernemingen zijn verspreid over verschillende regio's en markten. De focus van het programma ligt op de ontwikkelde markten met 39 dialogen. Wij verdelen deze onder in Europa, Verenigde Staten en Wereld Overig (Japan, Australië, Canada, Nieuw-Zeeland). Daarnaast voeren wij de dialoog met 23 ondernemingen uit opkomende markten.

Zie in figuur 2 de regionale verdeling van ondernemingen in het normatieve engagementprogramma.

In het afgelopen halfjaar is met 47 ondernemingen een nieuwe dialoog geïnitieerd. Het engagementprogramma kent een kwartaalproces, waarbij vier keer per jaar de dialoog wordt gestart met nieuw geïdentificeerde ondernemingen. Hierdoor zal de omvang van het engagementprogramma gestaag toenemen.

FIGUUR 4.3.2 ONDERNEMINGEN NAAR REGIO

Wij rapporteren voortgang over individuele dialogen op basis van vier vooraf gedefinieerde mijlpalen.

TABEL 4.3.1 MIJLPALEN

1	Delen van relevante informatie
2	Implementatie van beleid
3	Herstel en Verhaal
4	Opheffen en/of voorkomen

Ten aanzien van de eerste mijlpaal, het delen van relevante informatie, zien we dat in 74% van de dialogen hierop nog geen stappen zijn gezet door de onderneming. Dat kan komen door onwil van de desbetreffende onderneming of omdat de dialoog pas recent van start is gegaan. In totaal is in 18% van de dialogen wel informatie gedeeld, in 3% van de gevallen ook geverifieerd door een onafhankelijke partij. In 4% van de dialogen heeft de onderneming wel een toezegging gedaan dit te doen.

Voor de tweede mijlpaal, de implementatie van het beleid, zien we dat in 17% van de dialogen de ondernemingen hierop stappen hebben gezet en 1% zijn geverifieerd door een onafhankelijke partij. In 7% van de dialogen is de toezegging gedaan hierop stappen te zetten en in 68% van de dialogen hebben de ondernemingen zowel geen stappen gezet als toezeggingen gedaan.

Het mogelijk maken van Herstel & Verhaal, zoals ook benoemd in het IMVB-convenant, is de derde mijlpaal. Hierbij zien we dat in 20% van de dialogen de ondernemingen hier stappen op hebben gezet, waarvan 3% geverifieerd door een onafhankelijke partij. Voor 34% van de dialogen is deze mijlpaal niet relevant vanwege de aard van de schending.

Bij de vierde mijlpaal, het opheffen en/of voorkomen van de schending, zien we dat in 12% van de dialogen de ondernemingen hierop stappen hebben gezet, waarvan 6% geverifieerd door een onafhankelijke partij. Additioneel is in 8% van de dialogen de toezegging gedaan dit te zullen doen.

In 64% van de dialogen dienen de ondernemingen hier nog stappen op te zetten.

Niet iedere mijlpaal is relevant voor een dialoog. Herstel en verhaal is bijvoorbeeld niet in alle gevallen relevant omdat er niet één specifieke groep van benadeelden is of herstel & verhaal al plaats heeft gevonden via het nationale rechtssysteem.

Per 1 juli 2020 kan daarmee over de geaggregeerde voortgang van het totale engagementprogramma als volgt worden gerapporteerd:

TABEL 4.3.2 VOORTGANG ENGAGEMENTPROGRAMMA

Mijlpaal	1. Delen van relevante informatie	2. Implementatie van beleid	3. Herstel en Verhaal	4. Opheffen en/of voorkomen
 Er zijn geen maatregelen genomen	74%	68%	64%	54%
 Er is een toezegging gedaan	4%	7%	8%	4%
 Er zijn maatregelen geïnitieerd	18%	17%	12%	9%
 Een onafhankelijke partij heeft de maatregelen goedgekeurd	3%	1%	6%	4%

4.4. Normatieve dialogen

Onderstaand is aangegeven welke nieuwe dialogen rond normatieve schendingen zijn geïnitieerd in het afgelopen halfjaar. Het engagementprogramma rond normatieve schendingen wordt uitgevoerd in samenwerking met gespecialiseerd onderzoeksbureau ISS ESG.

Mensenrechtenschendingen

Het doel van deze dialogen is het opheffen van de geconstateerde of vermeende mensenrechtenschendingen. Daarnaast vragen we de onderneming beleid, processen en rapportages te ontwikkelen van die verband houden met het voorkomen van nieuwe mensenrechtenschendingen. De onderneming moet aantonen dat de schending van de Global Compact principes is opgeheven. Het is wenselijk dat een externe, onafhankelijke partij dit vaststelt.

Schendingen van de beginselen van mensenrechten kunnen betrekking hebben op de activiteiten van ondernemingen in landen met controversiële regimes. Door hun activiteiten in deze landen genereren de ondernemingen inkomsten voor de betreffende regimes, die deze inkomsten vervolgens vaak niet ten goede laten komen aan de lokale bevolking. Daarnaast komt het voor dat lokale gemeenschappen direct worden geschaad door de activiteiten van de ondernemingen. Andere voorbeelden van schendingen op het gebied van mensenrechten zijn onrechtmatigheden tegen de lokale bevolking door personeel of ingehuurde veiligheidsdiensten van ondernemingen.

SPH is in het eerste halfjaar van 2020 met 25 ondernemingen een dialoog gestart over een (vermeende) mensenrechtenschending (zie tabel 3.4.1).

TABEL 4.4.1 GEÏNITIEERDE DIALOGEN
MENSENRECHTENSCHENDING ¹

Onderneming	Gestart
Allergan Plc	Q1 2020
Alphabet, Inc.	Q2 2020
AmerisourceBergen Corp.	Q1 2020
BAE Systems Plc	Q2 2020
Cardinal Health, Inc.	Q1 2020
Chevron Corp.	Q1 2020
Dassault Aviation SA	Q2 2020
Electricity Generating Public Co., Ltd.	Q2 2020
Empresas Copec SA	Q2 2020
Endo International Plc	Q1 2020
Engie SA	Q1 2020
Freeport-McMoRan, Inc.	Q1 2020
General Dynamics Corp.	Q2 2020
Global Power Synergy PCL	Q2 2020
Hangzhou Hikvision Digital Technology Co., Ltd.	Q1 2020
Johnson & Johnson	Q1 2020
McKesson Corp.	Q1 2020
Mitsui & Co.	Q1 2020
NIKE, Inc.	Q1 2020
Rheinmetall AG	Q2 2020
SK Holdings Co., Ltd.	Q1 2020
SK Innovation Co., Ltd.	Q1 2020
Teva Pharmaceutical Industries Ltd.	Q1 2020
Uber Technologies, Inc.	Q1 2020
Westpac Banking Corp.	Q1 2020

¹ Bron: Achmea Investment Management en ISS ESG

In de eerste helft van 2020 zijn drie van de lopende dialogen op het gebied van mensenrechten afgesloten.

De dialoog met PT Semen en PT Solusi Bangun Indonesia Tbk is afgesloten omdat er sinds 2017 geen nieuwe beschuldigingen zijn geuit over tekortkomingen inzake de raadpleging van belanghebbende.

De dialoog met SK Holdings was gericht op het schenden van leven bij de Xe-Pian Xe-Namnoy dam. Het engagement was echter gericht op Cambodja, maar zoals het bedrijf heeft aangegeven in de dialoog is de omvang van de (uitsluitend materiële) schade in Cambodja aanzienlijk lager dan in Laos. De dialoog rondom Cambodja wordt daardoor

afgesloten. De effecten van de dam op Laos zal voor de toekomstige dialoog opnieuw worden bekeken.

The Boeing Co. heeft in de dialoog informatie beschikbaar gesteld over het onderzoek naar de ongevallen met de Boeing 737 MAX in 2019. Als onderdeel van de vervolgdialoog legde de onderneming ook de rol van de Federal Aviation Administration (FAA) uit en hoe vertegenwoordigers van het bedrijf worden gekozen voor het comité en de veranderingen die het zal doorvoeren in de organisatie en het procesontwerp om de veiligheidscultuur te verbeteren. Boeing werkt nauw samen met de FAA en is bezig haar veiligheidsbeleid te versterken om de 737 MAX weer luchtwaardig te maken. Het oordeel is herzien van ORANJE naar GROEN.

Arbeidsnormenschendingen

Het doel van dit engagementthema is het opheffen van de geconstateerde of vermeende arbeidsnormenschending. Daarnaast vragen we de onderneming beleid, processen en rapportages te ontwikkelen die verband houden met het voorkomen van nieuwe arbeidsnormenschendingen.

Structurele schendingen van het Global Compact, in het bijzonder de principes die gaan over arbeidsnormen, vormen financiële en reputatierisico's voor de onderneming en voor belanghebbenden zoals aandeelhouders. Ondernemingen dienen te voorkomen dat zij zich schuldig maken aan structurele schendingen van deze beginselen van het Global Compact. Mochten zij zich daaraan wel schuldig maken, dan is het wenselijk dat zij deze schendingen opheffen en voorkomen dat schendingen in de toekomst opnieuw zullen optreden.

Structurele schendingen van de beginselen over arbeidsomstandigheden kunnen betrekking hebben op kinderarbeid en andere vormen van gedwongen arbeid in de ketens van toeleveranciers van ondernemingen. Ook discriminatie van bijvoorbeeld zwangere vrouwen of personeel van een bepaalde etnische achtergrond komt voor, zowel binnen bedrijven zelf als binnen de ketens.

De onderneming moet aantonen dat de schending van de Global Compact principes is opgeheven. Het is wenselijk dat een externe, onafhankelijke partij vaststelt dat de schending is opgeheven.

SPH is in het eerste halfjaar van 2020 met 14 ondernemingen een dialoog gestart over een (vermeende) arbeidsnormenschending (zie onderstaand overzicht).

TABEL 4.4.1 GEÏNITIEERDE DIALOGEN ARBEIDSNORMSCHENDING¹

Onderneming	Gestart
Accenture Plc	Q2 2020
Alphabet, Inc.	Q2 2020
Chevron Corp.	Q1 2020
Facebook, Inc.	Q1 2020
Freeport-McMoRan, Inc.	Q1 2020
G4S Plc	Q1 2020
Hankook Tire & Technology Co., Ltd.	Q2 2020
Hon Hai Precision Industry Co., Ltd.	Q1 2020
Hyundai Heavy Industries Holdings Co., Ltd.	Q1 2020
Korea Shipbuilding & Offshore Engineering Co Ltd	Q1 2020
MAXIMUS, Inc.	Q2 2020
Mitsubishi Electric Corp.	Q2 2020
The Coca-Cola Co.	Q2 2020
Uber Technologies, Inc.	Q1 2020

¹ Achmea Investment Management, ISS ESG

In de eerste helft van 2020 is de dialoog met Chevron op het gebied van arbeidsnormen afgesloten. Chevron heeft namelijk in 2017 de Chevron Bangladesh Employees Union, die werd gevormd door de medewerkers van Chevron Bangladesh Block Twelve en Chevron Bangladesh Blocks Thirteen en Fourteen, erkend. Daarnaast zijn er de afgelopen jaren geen nieuwe beschuldigingen geuit.

Milieuschendingen

Het doel van dit engagementthema is het opheffen van de gevonden schendingen van het Global Compact en het ontwikkelen van beleid, systemen en rapportages die verband houden met het voorkomen van nieuwe milieuschendingen.

Structurele schendingen van het Global Compact, in het bijzonder de principes die gaan over milieu, vormen financiële, operationele en reputatierisico's voor de onderneming en voor haar belanghebbenden zoals aandeelhouders. Ondernemingen dienen daarom te voorkomen dat zij zich schuldig maken aan structurele schendingen van deze beginselen van het VN Global Compact. Mochten zij zich daaraan wel schuldig maken, dan is het wenselijk dat zij deze schendingen opheffen en voorkomen dat de schendingen in de toekomst opnieuw optreden.

De dialoog wordt gevoerd aan de hand van SMART-doelstellingen. De onderneming moet aantonen dat schending van de Global Compact principes structureel is opgeheven waarbij het wenselijk is dat een externe onafhankelijke partij vaststelt dat de schending is opgeheven. Bij het opheffen van de schending moet ook gedacht worden aan het nemen van corrigerende maatregelen, schadeloosstelling van betrokkenen en het opzetten en uitvoeren van herstelplannen.

SPH is in het eerste halfjaar van 2020 met 11 ondernemingen een dialoog gestart over een (vermeende) schending van milieunormen.

**TABEL 4.4.1 GEÏNITEERDE DIALOGEN
MILIEUSCHENDINGEN ¹**

Onderneming	Gestart
Electricity Generating Public Co., Ltd.	Q2 2020
Elsewedy Electric Co.	Q1 2020
Empresas Copec SA	Q2 2020
Engie SA	Q1 2020
Freeport-McMoRan, Inc.	Q1 2020
Global Power Synergy PCL	Q2 2020
Halliburton Co.	Q2 2020
Kobe Steel, Ltd.	Q2 2020
Mitsui & Co.	Q1 2020
RWE AG	Q2 2020
Wilmar International Ltd.	Q1 2020

¹ Bron: Achmea Investment Management en ISS ESG

In de eerste helft van 2020 zijn geen van de lopende dialogen op het gebied van milieu afgesloten.

Anti-corruptieschendingen

Omkoping en corruptie zijn niet verenigbaar met goed ondernemingsbestuur en hebben een negatieve invloed op de (creatie van) aandeelhouderswaarde. Het leidt tot nadelige economische, sociale en politieke uitkomsten. Overtredingen van internationale principes op het gebied van anti-corruptie kunnen schadelijk zijn voor de reputatie van een bedrijf en de waarde van merken.

Eén van de universele principes van het Global Compact is gericht op corruptie. Dit principe roept bedrijven op om preventieve en handhavingsmaatregelen in te stellen en een effectief systeem op te zetten voor de bestrijding van corruptie.

Dit engagementthema heeft als doel het anti-corruptiebeleid en de maatregelen tegen corruptie bij bedrijven te verbeteren. Daarnaast moet ook voldoende duidelijk worden gemaakt welke acties worden ondernomen tegen werknemers, tussenpersonen en onderaannemers die betrokken zijn bij beschuldigingen in verband met corruptie. Hierbij is het belangrijk dat er transparant wordt gecommuniceerd over verrichte onderzoeken en over doorgevoerde veranderingen.

SPH is in het eerste halfjaar van 2020 met 13 ondernemingen een dialoog gestart over een (vermeende) corruptieschending (zie onderstaand overzicht).

TABEL 4.4.1 GEÏNITEERDE DIALOGEN
CORRUPTIESCHENDINGEN¹

Onderneming	Gestart
Alphabet, Inc.	Q2 2020
Chevron Corp.	Q1 2020
Fiat Chrysler Automobiles NV	Q2 2020
GS Holdings Corp.	Q1 2020
Hyundai Heavy Industries Holdings Co., Ltd.	Q1 2020
Johnson & Johnson	Q1 2020
National Australia Bank Ltd.	Q1 2020
Saudi Arabian Oil Co.	Q1 2020
SK Holdings Co., Ltd.	Q1 2020
SK Innovation Co., Ltd.	Q1 2020
S-Oil Corp.	Q1 2020
Telefonaktiebolaget LM Ericsson	Q2 2020
The Goldman Sachs Group, Inc.	Q1 2020

¹ Bron: Achmea Investment Management, ISS ESG

In de eerste helft van 2020 is de dialoog met Petróleo Brasileiro (Petrobras) op het gebied van anti-corruptie afgesloten. Petrobras heeft zich bereid getoond om informatie te verstrekken over haar maatregelen en de vooruitgang die is geboekt met betrekking tot de reeds lang bestaande beschuldigingen rondom omkoping in Brazilië. Ter ondersteuning heeft Petrobras aan aandeelhouders informatie verstrekt over de certificering van governance-maatregelen en haar verbintenis tot corruptiebestrijding als ondertekenaar van het Braziliaanse Business Pact for Integrity and Against Corruption (een erkend publiek-privaat initiatief dat is gebaseerd op de VN-Conventie tegen Corruptie en de OESO-richtlijnen voor Multinationale Ondernemingen). Wij zijn van mening dat de doelstellingen voor engagement met succes zijn bereikt en dat er geen redenen zijn voor verdere dialoog. Het oordeel is herzien van ORANJE naar GROEN.

4.5. Thematische dialogen

SPH voert thematische dialogen met als doel algemene standaarden binnen een bedrijfstak of keten te verbeteren. Voor sommige dialogen werken wij samen met andere nationale en internationale partijen. Over de voortgang en het vervolg op onze dialogen leest u op de volgende pagina's.

Waterrisico's bij water- en elektriciteitsbedrijven

Het World Economic Forum stelt dat water crises gemeten naar impact tot de top drie van wereldwijde risico's behoren. Tenzij watergebruik in de komende jaren sterk verandert, zal door toenemende industrialisatie, landbouw, energiegebruik en verstedelijking het risico van waterschaarste stijgen. Volgens de OECD leven in 2050 mogelijk 4 miljard mensen in gebieden met waterschaarste. Een goed waterbeleid ligt aan de kern van het beheersen van de water gerelateerde risico's. In veel landen slaagt men er echter nog niet in om op een proactieve manier met de risico's om te gaan.

Achtergrond van het thema

Uit een analyse door World Resources Institute komt naar voren dat bijna de helft van de wereldwijde conventionele elektriciteitscentrales zich bevinden in gebieden die kampen met water stress. Water komt daarom als belangrijke bedreiging voor de waterintensieve energiesector naar voren. Een studie door het Carbon Disclosure Project (Charged or Static, april 2017) maakte de omvang van waterproblematiek in elektriciteitsbedrijven duidelijk zichtbaar.

Ook MSCI stelt dat (in het bijzonder Amerikaanse) elektriciteitsbedrijven toenemende fysieke risico's lopen als gevolg van extreme weersomstandigheden zoals droogte of juist extreme regenval. Elektriciteitsbedrijven zijn vaak sterk afhankelijk van de beschikbaarheid van grote hoeveelheden water om te kunnen functioneren.

Zo hebben kerncentrales en conventionele elektriciteitsbedrijven, die gebruikmaken van stoomopwekking om turbines aan te drijven, een constante toevoer van grote hoeveelheden water nodig voor koeling. Ook waterkrachtcentrales zijn afhankelijk van voldoende water. Hoewel conventionele elektriciteitscentrales zijn ontworpen voor gebruik tijdens alle klimaatomstandigheden, kan een terugloop in de aanvoer van water leiden tot een reductie van capaciteit of zelfs een tijdelijke stop. Vooral elektriciteitsbedrijven die opereren in gebieden met toenemende waterschaarste worden geconfronteerd met onvermijdelijke nadelige gevolgen.

Fluctuaties in de beschikbaarheid van water, toenemende kapitaalkosten door technologische aanpassingen, veranderende wetgeving en vergunningverlening kunnen in de komende jaren zeer nadelige gevolgen hebben voor de operationele continuïteit en kosten van elektriciteitsopwekking in met als mogelijk resultaat zelfs de afwaardering van bezittingen. Deze fysieke risico's van klimaatverandering zijn dan ook relevant voor institutionele beleggers. Opvallend zijn de onderlinge afhankelijkheden tussen water en energievoorziening en daarmee de noodzaak om watermanagement goed te organiseren.

Doel van het thema

Om de risico's goed te kunnen begrijpen en de wijze waarop bedrijven deze benaderen, vragen wij bedrijven om op een heldere manier te rapporteren. In de kern verwachten wij van ondernemingen dat zij een waterrisico beheerssysteem hebben, dat ze de watervoetafdruk verlagen en dat ze transparant zijn over de bestaande waterrisico's.

Dit engagement thema sluit met name aan bij de volgende Sustainable Development Goals:

- SDG 13: Klimaatactie

We richten ons hierbij op het onderliggende doel 13.3 dat zich richt op het versterken van de capaciteit om te gaan met klimaatverandering.

Voortgang

Uit de recente dialogen met water- en elektriciteitsondernemingen blijkt dat ondernemingen zich steeds meer en serieuzer bezighouden met de beschikbaarheid van water en de eventuele risico's die hiermee samenhangen. Ondernemingen die wij spreken hebben het onderwerp op de agenda staan. Niet in de laatste plaats omdat dit door overheden en toezichthouders verwacht wordt. In deze dialogen wordt niet uitsluitend gevraagd naar toezeggingen op het gebied van beleidswijzigingen, maar wordt vooral ook waarde gehecht aan het geven van meer openheid over de aard en oorzaak van waterrisico en de wijze waarop de onderneming deze mitigeert.

Eind 2020 komt een einde aan dit driejarige engagement traject. Het laatste halfjaar zal worden benut om afrondende gesprekken te voeren en onze conclusies te formuleren. Gedurende het eerste halfjaar van 2020 hebben wij gesproken met Fortum, American Water Works en Chubu. Met Fortum spraken wij over potentiële nieuwe water gerelateerde risico's ten gevolge van de overname van het Duitse energiebedrijf Uniper. In ons gesprek met American Water Works zei de onderneming toe waterrisico's opnieuw te wegen in vernieuwd ESG beleid. Chubu is recentelijk gestart met het rapporteren aan CDP. Tijdens ons gesprek met de onderneming reflecteerden wij hierop en wezen wij hen op eventuele vervolgstappen.

Energie efficiëntie in de staal en chemie industrie

Wereldwijd heeft verbetering van energie efficiëntie de groei van het energiegebruik met circa 12 procent afgeremd. Bovendien toont scenario-analyse aan dat zelfs bij een verdubbeling van het bruto binnenlands product in 2040 toch een lagere wereldwijde uitstoot van broeikasgassen mogelijk is dan vandaag. Enkel door energie efficiëntie kan meer dan 40 procent van de volgens de Parijse doelstellingen benodigde vermindering van CO₂-uitstoot worden bereikt. Energie efficiëntie is zodoende het sleutelwoord in het mogelijk maken van verdere economische groei, zonder evenredige groei in uitstoot. Energie efficiëntie is onmisbaar geworden voor het bereiken van de wereldwijde klimaatdoelen.

Achtergrond van het thema

De beperking van klimaatverandering tot maximaal 2 °C, met een streefwaarde van 1,5 °C, hangt in belangrijke mate af van verbeterde energie efficiëntie. Sinds het jaar 2000 werd de toenemende vraag naar energie voor een derde gecompenseerd door verbeterde efficiëntie. Het *Internationaal Energie Agentschap* (IEA) stelt vast dat de industrie potentieel twee keer zoveel waarde kan creëren uit energie in 2040 dan nu het geval is. Met verbeterde energie efficiëntie gaan belangrijke economische, ecologische en sociale voordelen gepaard. Het leidt tot een afname van broeikasgasemissies, maar energiebesparingen zijn, sec bekeken, per definitie kostenbesparend; een investering in energiebesparingsmaatregelen betaalt zich gemiddeld met een factor drie terug. Overige voordelen zijn minder luchtvervuiling, verhoogde koopkracht van huishoudens door lagere energiekosten, verbeterde energiezekerheid door verminderde invoer en uitgebreide toegang tot moderne energiediensten (IEA, 2018).

Wij zijn kritisch naar alle sectoren die voor de grootste uitstoot van broeikasgassen zorgen, waaronder de staal, cement en chemiesector. Vanwege beperkte beleggingen in de cementsector, richt dit engagement traject zich op bedrijven in de chemie- en de staalindustrie. We onderzochten in welke mate ondernemingen in de beleggingsportefeuilles voorbereid zijn op markt- en beleidsontwikkelingen op het gebied van klimaatverandering en energie efficiëntie. Ook onderzochten we de materialiteit van energie efficiëntie voor ondernemingen in de chemie en de staalindustrie.

TABEL 4.5.1 VOORTGANG WATERRISICO'S BIJ WATER- EN ELEKTRICITEITSBEDRIJVEN¹

Onderneming	Voortgang
American Water Works Company	Voeren dialoog
Chubu	Voeren dialoog
Electricite de France SA	Voeren dialoog
Emera	Voeren dialoog
Engie	Voeren dialoog
Fortum	Voeren dialoog
Pinnacle West Capital Corp.	Voeren dialoog
Public Service Enterprise Group Inc	Voeren dialoog
Severn Trent	Voeren dialoog
Tohoku Electric Power Company	Voeren dialoog
United Utilities Group	Voeren dialoog
Veolia	Voeren dialoog

¹ Bron: Achmea Investment Management & ACTIAM

Vervolg

Met de ondernemingen worden ook afrondende gesprekken ingepland voor het tweede halfjaar van 2020. Het algemene beeld blijft dat er grote verschillen zijn tussen de ondernemingen en de specifieke omgeving waarin zij opereren. Een terugkomend punt van aandacht is het beleid op het gebied van watermanagement en de eenduidige rapportage over impact en risico.

Doel van het thema

We hebben verschillende doelen gesteld voor de ondernemingen:

- De ondernemingen formuleren een lange termijn klimaatstrategie. Daarbij dienen ze rekening te houden met strategische en financiële risico's en kansen als gevolg van klimaatverandering, zoals veranderingen in beleid en markt en technologische ontwikkelingen zoals een mogelijke invoering of verhoging van een CO₂-prijs. Deze komen mogelijk naar voren door een grondige risico-analyse en het uitvoeren van scenario-analyses.
- De onderneming committeert zich aan meetbare doelen rondom klimaat, energie-efficiëntie en de samenstelling van de brandstofmix. Wij roepen ondernemingen op om zich te verbinden aan wetenschappelijk onderbouwde doelstellingen of 'Science Based Targets'.
- Binnen de operatie is er focus op energie efficiëntie en worden er relevante energie-efficiëntie maatregelen geïmplementeerd. De onderneming optimaliseert het proces onder andere door gebruik te maken van slimme meters en hergebruik van grondstoffen, energie, afval en warmte. Ook wordt er in toenemende mate gebruik gemaakt van hernieuwbare energie en wordt samengewerkt met organisaties binnen en buiten de sector.
- De onderneming is transparant over de voortgang en resultaten van haar klimaat en energie efficiëntie maatregelen.

Dit engagement thema sluit met name aan bij de volgende Sustainable Development Goals:

SDG 7: Betaalbare en duurzame energie

Onze focus is doel 7.2 dat zich richt op de verhoging van hernieuwbare energie in de globale energiemix en doel 7.3 dat zich richt op het verhogen van energie-efficiëntie.

SDG 9: Industrie, innovatie en infrastructuur

Onze focus is doel 9.4 dat zich onder andere richt op het verduurzamen van industrieën.

Voortgang

In juni 2019 hebben wij brieven verstuurd naar de ondernemingen die we voor dit engagementprogramma geselecteerd hebben. Naar aanleiding van deze brief is er inmiddels één of meerdere malen contact geweest met alle ondernemingen. Wij namen bij de eerste gesprekken de gelegenheid om kennis te maken en uitleg te geven over de achtergrond en doelen van onze engagement. Deze gesprekken verliepen alle positief.

In de eerste helft van 2020 spraken wij voor het eerst, na mislukte contactpogingen in 2019, met het Duitse chemiebedrijf Covestro tijdens een conference call. De onderneming gaf toelichting op het energie efficiëntie programma en de beoogde uitbereiding van hernieuwbare

energie. Daarnaast hadden we ook voor het eerst contact met PPG Industries over dit thema. Nadat wij meermaals contact zochten met de onderneming, ontvingen wij een inhoudelijke schriftelijke reactie waarin zij toelichting gaven op hun optimalisatieprocessen en diverse doelstellingen. Ook bij het Australische staalbedrijf Fortescue Metals Group waren er belangrijke ontwikkelingen. De onderneming kondigde op 16 juni 2020 aan voor 2040 volledig CO₂ neutraal te zullen zijn. Eind augustus van dit jaar verwachten wij hierover meer te kunnen lezen in het jaarrapport en in de duurzaamheidsrapportage.

TABEL 4.5.1 ONDERNEMINGEN OPGENOMEN IN THEMA ENERGIE EFFICIENCY¹

Ondernemingen	Voortgang
Fortescue Metals Group Ltd	lopende
Nucor Corporation	lopende
Covestro AG	lopende
PPG Industries, Inc.	lopende
Umicore	lopende
Sika AG	lopende

¹ Bron: Achmea Investment Management

Vervolg

In de tweede helft van 2020 willen wij met Fortescue spreken over de nieuwe doelstellingen en klimaatstrategie waarover de onderneming verwacht eind augustus te rapporteren. Daarnaast zullen we de dialoog met de ondernemingen die we afgelopen periode niet gesproken hebben aan de hand van nieuwe rapportages tijdens de tweede helft van 2020 voortzetten.

Transport & Klimaat

De transportsector draagt ruim 25 procent bij aan de totale Europese CO₂-uitstoot. Hoewel de transportsector grotendeels buiten het Klimaatakkoord van Parijs is gebleven dient de sector wel een belangrijke bijdrage te leveren aan de broeikasgas-reductie om deze doelstellingen te behalen. Daarom is het materieel en relevant vanuit financieel en maatschappelijk perspectief om dit thema uit te voeren binnen de logistieke sector.

Achtergrond van het thema

De transportsector omvat een breed scala aan industrieën. We kiezen ervoor om ons te richten op de industriegroep 'logistiek'. De te behalen winst in termen van CO₂-reductie en energie-efficiëntie schatten wij in als hoog. Door ons te richten op deze groep denken wij optimaal rendement te halen uit onze inspanningen. Een engagement in deze industrie heeft meerdere invalshoeken, waaronder: het verlagen van brandstofverbruik en het gebruik van alternatieve brandstofbronnen (denk aan schonere brandstoffen zoals waterstof of methanol voor lange afstanden), verbeterde voertuigtechnologie en technologische verbeteringen (zoals elektrische schepen naar het achterland), reductie van emissie-intensiteit van bestaande wagenparken, alternatieve vervoerswijzen, maar ook efficiëntie maatregelen op voertuigonderhoud (bijvoorbeeld weerstand verlagen door een schip schoon te houden) en logistieke planning voor het laden van voertuigen en routeplanning.

"De transport sector is de snelst groeiende uitstoter van broeikasgassen. De groei in energiebehoefte ten aanvang van transport is de hoogste van alle eindgebruikers"

– World Health Organisation

Doel van het thema

De doelen die wij hebben opgesteld voor de ondernemingen luiden als volgt:

- Transportbedrijven verbeteren transparantie over (a) de CO₂-uitstoot, door bijvoorbeeld te rapporteren over brandstofgebruik en (b) de gehanteerde strategie om te blijven voldoen aan de striktere CO₂ (zelf)regulering;
- Transportbedrijven nemen klimaatverandering en CO₂-uitstoot in het bijzonder op in hun beleid. Wij vragen hen de urgentie en materialiteit van het reduceren van de CO₂-uitstoot te erkennen, capaciteit en expertise op bestuursniveau ten aanzien van klimaatverandering

- beschikbaar te maken en klimaatscenario's (waaronder gebruik van fossiele brandstoffen) te integreren bij bepaling van lange termijn financiële risico's;
- Transportbedrijven integreren brandstofefficiëntie in de strategie, planning, activiteiten en investeringsbeslissingen;
- Daarnaast willen wij transportbedrijven aan de hand van best practices (a) inzicht geven in de mogelijkheden tot het reduceren van het gebruik van fossiele brandstoffen en (b) stimuleren over te schakelen op hernieuwbare energiebronnen.

Dit engagement thema sluit aan bij de volgende Sustainable Development Goal (SDG):

• SDG 7: Betaalbare en duurzame energie

Onze focus is doel 7.2 dat zich richt op de verhoging van hernieuwbare energie in de globale energiemix en onderliggend doel 7.3 dat zich richt op het verhogen van energie-efficiëntie.

Voortgang

De dialogen werden in het eerste kwartaal van 2019 gestart. Nadat wij de meest recente informatie, waaronder analyses door dataprovider MSCI en rapportages van de ondernemingen zelf hebben bestudeerd, stuurden wij de ondernemingen brieven waarin wij hen vroegen om de dialoog met ons aan te gaan. In 2019 spraken wij met alle ondernemingen met uitzondering van Expeditors International of Washington. De dialoog met deze onderneming kwam tot onze spijt niet op gang. Hierover rapporteerden we in onze vorige rapportage periode in meer detail. We staakten onze pogingen om met de onderneming in gesprek te komen en beëindigden het engagementtraject voor deze onderneming per 1-1-2020.

In de eerste helft van 2020 hadden we opnieuw inhoudelijk contact met Deutsche Post en United Parcel Service. Wij vroegen Deutsche Post om meer duidelijkheid inzake de doelen die zij nastreven met hun lobbyactiviteiten. Wij wezen United Parcel Service op het belang van scenario-analyse om de effecten van bijvoorbeeld een hogere CO₂ prijs of andere maatregelen in te schatten. Eind mei spraken we met Royal Mail af in juli weer te spreken en ook met C.H. Robinson wordt een nieuwe afspraak gemaakt.

TABEL 4.5.1 ONDERNEMINGEN OPGENOMEN IN THEMA TRANSPORT & KLIMAAT¹

Onderneming	Voortgang
Deutsche Post AG	lopende
Expeditors International of Washington, Inc.	dialogoog wordt afgesloten
Royal Mail plc	lopende
United Parcel Service, Inc. Class B	lopende
C.H. Robinson Worldwide, Inc.	lopende

¹ Bron: Achmea Investment Management

Vervolg

In juli zullen wij onze dialoog met Royal Mail voortzetten en naar verwachting meer diepgang geven. Daarnaast geven we prioriteit aan het vervolgen van ons gesprek met C.H. Robinson. Ook willen wij in de tweede helft van 2020 vervolg geven aan onze dialogen met Deutsche Post en United Parcel Service.

Klimaattransitie

In het klimaatakkoord van Parijs hebben 196 landen afgesproken om de opwarming van de aarde te beperken tot ruim onder de twee graden, waarbij het streven is de opwarming van de aarde beneden de 1,5 graad te houden. In een rapport over klimaatverandering (IPCC), wordt gesteld dat hiertoe het totaal aan mondiale CO₂-emissies tegen 2030 met 45 procent zal moeten dalen ten opzichte van 1990. Omdat fossiele brandstoffen die bij de verbranding een groot deel van de CO₂-uitstoot veroorzaken vooralsnog een centrale rol in de energievoorziening spelen, zal een verstrekkende transitie van de energievoorziening nodig zijn om de uitstoot van broeikasgassen fors te reduceren (DNB, 2018). Wereldwijd spannen overheden, (maatschappelijke) organisaties en consumenten zich in om een transitie mogelijk te maken naar een koolstofarme economie. Daarbij ligt de nadruk op investeren in meer hernieuwbare energie en het afbouwen van onze afhankelijkheid van fossiele energiebronnen.

Achtergrond van het thema

Tijdens de dialoog klimaattransitie gaan we in gesprek met ondernemingen over de gevolgen van de klimaattransitie in termen van risico's en kansen. Het gesprek richt zich op de strategie die bedrijven kiezen, maar ook: in welke mate zijn zij voorbereid op veranderingen die in diverse klimaatscenario's worden geschetst? In welke mate kunnen bijvoorbeeld ondernemingen die nu sterk afhankelijk zijn van fossiele brandstoffen zich tijdig aanpassen aan een veranderende markt en regelgeving? Waar ligt het zwaartepunt van de huidige investeringen door ondernemingen en welke keuzes liggen hieraan ten grondslag? Zijn ondernemingen in staat om verschillende toekomstscenario's uit te werken, veranderingen waar te nemen en tijdig te anticiperen?

Met behulp van een scenario-analyse model is het beleggingsuniversum getoetst. De uitkomst geeft inzicht in de ondernemingen waarvan gesteld kan worden dat zij in de komende 5 jaar het verst verwijderd zijn van een breed geaccepteerd 2 °C scenario. De analyse bestrijkt 70-90 procent van de broeikasgasemissies die samenhangen met een standaardportefeuille en omvat de door de DNB beschreven transitiegevoelige sectoren zoals de fossiele energie sector. Op basis van onze observaties blijkt dat er relatief veel winst valt te behalen voor de energiesector (olie en gas) en automobielproducenten. Ondernemingen in portefeuille in deze sectoren staan momenteel voor de grootste uitdagingen in relatie tot de energietransitie doordat zij momenteel meer opereren in lijn met een 2 – 4 graden scenario dan een 1,5-2 graden scenario.

Doel van het thema

We hebben in het engagementtraject verschillende doelen gesteld voor de ondernemingen:

- De ondernemingen bereiden zich voor op de gevolgen van de klimaattransitie en maken kansen en risico's inzichtelijk. De ondernemingen dienen bovendien transparant te zijn over de wijze waarop zij klimaatgerelateerde risico's en kansen meten en monitoren. Ook vragen wij de ondernemingen verschillende scenario's over veranderende markten uit te werken;
- Ondernemingen ontwikkelen een gedegen klimaatstrategie en voeren deze uit. Dit betekent dat de strategie zowel financieel als maatschappelijk robuust moet zijn. Autoproducenten dienen hierbij een duidelijk visie op de ontwikkeling van elektrisch rijden op te stellen;
- De olie- en gasbedrijven nemen een sturende rol aan in de transitie naar hernieuwbare energie en reageren niet slechts op de vraag;
- De onderneming geeft toegang tot de gehanteerde maatstaven en doelstellingen en telt ons in staat om potentiële risico's, het vermogen om aan financiële verplichtingen te voldoen, de algemene blootstelling aan klimaat gerelateerde kwesties en de voortgang in het beheer van of de aanpassing aan deze kwesties beter te beoordelen;
- De ondernemingen zijn transparant over de voortgang en resultaten van genomen klimaatmaatregelen.

Dit engagement thema sluit aan bij de volgende Sustainable Development Goals:

• SDG 7: Betaalbare en duurzame energie

We richten ons hierbij op het onderliggende doel 7.2 dat zich richt op de verhoging van hernieuwbare energie in de globale energiemix.

• SDG 13: Klimaatactie

We richten ons hierbij op het onderliggende doel 13.2 dat zich richt op maatregelen integreren inzake klimaatverandering.

Voortgang

In het tweede halfjaar van 2019 is er onderzoek gedaan, op basis van KPI's, naar de activiteiten van ondernemingen op het gebied van klimaattransitie. Op basis van dit onderzoek zijn engagementbrieven verstuurd naar de vijf geselecteerde ondernemingen; Subaru Corporation, Renault, BMW, Marathon Oil Corporation, Exxon Mobil Corporation en OMV AG. Inmiddels hebben we met alle ondernemingen contact weten te leggen.

OMV spraken we in de tweede helft van 2019 en met Subaru en BMW hebben we in de eerste helft van 2020 gesprekken gevoerd. We spraken hen onder andere over de emissiereductiedoelstellingen en veranderende wet- en regelgeving omtrent uitstoot limieten. Van Marathon Oil hebben we tweemaal uitgebreid schriftelijke reactie ontvangen op onze vragen en aanbevelingen. Wij wezen de onderneming op het belang van scenario-analyses. Ook ons contact met Exxon Mobil is vooralsnog schriftelijk. Na vele contactpogingen ontvingen wij eind juni we ook van Renault schriftelijke reactie. De onderneming liet ons onder meer weten dat zij recent hebben besloten om de aanbevelingen van de TCFD ter harte te zullen nemen

TABEL 4.5.1 ONDERNEMINGEN OPGENOMEN IN THEMA KLIMAATTRANSITIE ¹

SUBARU CORP	lopende
Renault SA	lopende
BMW	lopende
Marathon Oil Corporation	lopende
Exxon Mobil Corp.	lopende
OMV AG	lopende

¹ Bron: Achmea Investment Management

Vervolg

In de tweede helft van 2020 praten we verder met de ondernemingen. Wij gaan ons inzetten om onze dialoog met Exxon Mobil, Renault en Marathon Oil voort te zetten. Daarnaast willen we BMW spreken over hun nieuwe duurzaamheidsstrategie en de bijbehorende doelstellingen die zij in ons vorige gesprek aankondigden.

Afbouw blootstelling Steenkool

Elektriciteit uit steenkool is verreweg de meest CO₂-intensieve vorm van energie-opwekking. De verbranding van steenkool in energiecentrales is verantwoordelijk voor meer dan 40% van de wereldwijde CO₂-uitstoot en draagt daarmee sterk bij aan klimaatverandering (IEA 2018). Het is daarom van belang dat mijnbouwbedrijven die steenkool winnen en elektriciteitsbedrijven die hier energie uit opwekken overstappen op duurzamere alternatieven. Wij gaan in gesprek met deze ondernemingen om dit proces waar mogelijk te versnellen.

Achtergrond van het thema

Dit engagement traject richt zich specifiek op de groep van mijnbouw- en elektriciteitsbedrijven die (deels) afhankelijk zijn van de winning van of de opwekking van elektriciteit uit steenkool.

Door in gesprek te gaan met deze ondernemingen willen wij de transitie naar een koolstofarm energiesysteem bespoedigen en bijdragen aan het Parijse Klimaatakkoord. Van energiebedrijven die gebruik maken van steenkool in de brandstofmix wordt concreet gevraagd dat zij zich richten op minder CO₂-intensieve en bij voorkeur hernieuwbare vormen van energieopwekking. Van mijnbouwondernemingen betrokken bij de winning van steenkool wordt concreet gevraagd om een duidelijk pad te kiezen waarlangs de afhankelijkheid van steenkool wordt afgebouwd en in wordt gezet op duurzamere alternatieven.

Doel van het thema

We hebben in dit engagementtraject verschillende doelen gesteld voor de geselecteerde mijnbouw- en elektriciteitsbedrijven:

- De onderneming heeft een doelstelling op het afbouwen van de steenkoolcapaciteit
- De onderneming heeft een emissiereductiedoelstelling (bij voorkeur binnen de grenzen van 2 graden gemiddelde wereldwijde temperatuurstijging)
- De onderneming ligt op koers voor het behalen van bovenstaande doelstellingen
- Elektriciteitsbedrijven investeren in hernieuwbare energie
- Mijnbouwbedrijven investeren in het vinden en ontginnen van grondstoffen die een alternatief kunnen zijn voor steenkoolwinning

Dit engagement thema sluit aan bij de volgende Sustainable Development Goals:

• SDG 7: Betaalbare en duurzame energie

We richten ons hierbij op het onderliggende doel 7.2 dat zich richt op de verhoging van hernieuwbare energie in de mondiale energiemix.

• SDG 13: Klimaatactie

We richten ons hierbij op het onderliggende doel 13.2 dat zich richt op het nemen van maatregelen inzake klimaatverandering.

Voortgang

Begin 2020 stuurden wij brieven uit naar alle geselecteerde ondernemingen. Hierin vroegen wij de mijnbouw- en elektriciteitsbedrijven naar hun visie op het gebruik van steenkool voor energiewinning, hun afbouwstrategie en investeringsplannen voor substituten.

In de daarop volgende maanden, spraken wij met alle onderneming op Jardine Matheson na. Wij hebben tot nog toe geen reactie van deze onderneming ontvangen.

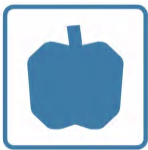
Met South32 spraken wij over hun recente aankondiging om dochteronderneming South Africa Energy Coal, verantwoordelijk voor de gehele blootstelling aan steenkool van het moederbedrijf, te verkopen. In ons gesprek met DTE Energy Company gaf de onderneming toelichting op hun afbouwstrategie en ambitie voor 2050 CO₂-neutraal te willen zijn. Tijdens onze eerste conference call met WEC Energy Group spraken wij over hun afhankelijkheid van de toezichthoudende instanties en met BHP hebben wij het gehad over hun geplande portefeuille-analyse en heroverweging van lidmaatschappen van brancheorganisaties. Endesa kondigde aan dat zij bijna al hun kolencentrales voor 2021 sluiten en The Southern Company kondigde een nieuw rapport aan waarin hun afbouwstrategie verder wordt uitgewerkt. In onze dialoog met Enel spraken wij over hun plan de laatste kolencentrale voor 2030 te sluiten en hun investeringsplannen voor de voorbereiding van alternatieve energiebronnen. Anglo American kondigde in een conference call met ons aan binnenkort de toekomst van steenkool in de productenportefeuille van de onderneming te heroverwegen in een nieuw strategisch plan.

TABEL 4.5.1 VOORTGANG ONDERNEMINGEN

Onderneming	Voortgang
Anglo American Platinum Ltd	lopende
BHP	lopende
DTE Energy Company	lopende
Endesa S.A.	lopende
Enel SpA	lopende
Jardine Matheson Holdings Limited	lopende
RWE AG	lopende
Southern Company	lopende
South32 Ltd.	lopende
WEC Energy Group Inc	lopende

Vervolg

In de tweede helft van 2020 zetten wij de dialogen voort. Allereerst richten wij ons op de enige onderneming die we nog niet gesproken hebben, Jardine Matheson. Daarna bepalen we aan de hand van de reeds gevoerde gesprekken welke mijnbouw- en elektriciteitsbedrijven wij willen spreken. Ondertussen volgen we mediaberichten, bedrijfsrapportages en nieuw aangekondigde klimaat- en afbouwstrategieën nauwlettend.

Goede en beschikbare medicijnen

Medicijnen, en daarmee de farmaceutische sector, zijn van groot belang voor een goede gezondheidszorg. Door de ontwikkeling van goede medicijnen is een effectieve behandeling van een grote groep aandoeningen mogelijk geworden. Hoewel de farmaceutische sector dus een belangrijke en nuttige rol vervult, spelen er verschillende problemen en misstanden.

Achtergrond van het thema

Een aantal belangrijke misstanden die spelen in de farmaceutische sector zijn:

- Het prijsbeleid rondom specifieke medicijnen, die behandelingen zowel in Nederland als in andere ontwikkelde economieën en ontwikkelingslanden ontoegankelijk maken.
- De omgang met patenten en regelgeving, waardoor prijzen opgedreven worden en de toegankelijkheid van medicijnen wordt verminderd.

- Gevallen van corruptie en het verlenen van gunsten aan zorgverleners om de verkoop van medicijnen te verhogen.

- Het onvoldoende ontwikkelen van medicijnen die een groot maatschappelijk belang hebben, maar waarvoor de markt relatief klein is.

- Verslavingen aan specifieke pijnstillers. Onder andere in de Verenigde Staten lopen hierover diverse rechtszaken.

De Covid-19 crisis heeft bovenstaande punten nog eens extra in de schijnwerpers gezet. De farmaceutische sector speelt een belangrijke rol bij het oplossen van deze crisis, zowel maatschappelijk als economisch. Dit is echter alleen effectief als de sector inzet op een goede beschikbaarheid van medicijnen, een prijsstelling die toegang wereldwijd mogelijk maakt en ook op langere termijn inzet op medicijnen die toekomstige pandemieën kunnen bestrijden.

Access to Medicine

Access to Medicine is een internationale stichting, gevestigd in Amsterdam. Access to Medicine zet zich in om medicijnen wereldwijd toegankelijk te maken, met name in ontwikkelingslanden. Om dit te bereiken publiceert Access to Medicine diverse ranglijsten waarop verschillende farmaceuten worden gerangschikt rondom de thematiek van het ontwikkelen en het beschikbaar maken van medicijnen. De bekendste ranglijst is de Access to Medicine index die de 20 grootste farmaceuten wereldwijd rangschikt. De stichting publiceert echter ook ranglijsten over wat bedrijven doen om vaccins beschikbaar te maken en om resistentie tegen antibiotica te bestrijden. De resultaten worden gebruikt door een brede coalitie van investeerders om farmaceuten aan te sporen om medicijnen wereldwijd beter beschikbaar te maken. Wij zijn actief lid van deze coalitie en gebruiken de onderzoeksresultaten om onze dialogen gedegen voor te bereiden.

Doel van het thema

De doelstellingen zijn gericht op het structureel oplossen van de problematiek. Onze focus is 'Sustainable Development Goal'(SDG) 3, dat zich richt op 'Goede Gezondheid & Welzijn' en in het bijzonder op de volgende bijbehorende subdoelstellingen:

3.8.

Zorgen voor een universele ziekteverzekering, met inbegrip van de bescherming tegen financiële risico's, toegang tot kwaliteitsvolle essentiële gezondheidszorgdiensten en toegang tot de veilige, doeltreffende, kwaliteitsvolle en betaalbare essentiële geneesmiddelen en vaccins voor iedereen.

3.b

Het onderzoek en de ontwikkeling ondersteunen van vaccins en geneesmiddelen voor overdraagbare en niet-overdraagbare ziekten voor de overdraagbare en de niet-overdraagbare ziekten, die in hoofdzaak ontwikkelingslanden treffen. Toegang verschaffen tot betaalbare essentiële geneesmiddelen en vaccins, volgens de richtlijnen van de Verklaring van Doha aangaande het TRIPS-akkoord en Volksgezondheid. De Verklaring bevestigt het recht van ontwikkelingslanden om ten volle gebruik te maken van de bepalingen van de 'Overeenkomst aangaande de Handelsaspecten van de Intellectuele Eigendom' (TRAIIPR) die ruimte laat voor de bescherming van de volksgezondheid; en, in het bijzonder, het verschaffen van toegang tot geneesmiddelen voor iedereen.

Er zijn verschillende stappen die ondernemingen op dit thema kunnen zetten. Op basis van onze uitgangspunten en voorbereidend onderzoek, hebben we de volgende hoofddoelstellingen geselecteerd die, afhankelijk van de onderneming worden vertaald in bedrijfsspecifieke doelen:

- Het doel om medicijnen betaalbaar en toegankelijk te maken een centrale plek te geven in de **bedrijfsstrategie**;
- Het ontwikkelen van een **transparant en verantwoord prijsbeleid**. Denk bijvoorbeeld aan een koppeling tussen de prijs van het medicijn, de gerealiseerde gezondheidswinst en de ontwikkelingskosten;
- Op een verantwoorde manier omgaan met **patenten en licenties**, die voorkomt dat medicijnen onbereikbaar worden;
- Te sturen op maatschappelijke impact, gezondheidswinst en veilige medicijnen, ook in research & development; Verankering internationale standaarden, onder andere van de World Health Organisation.
- Het hebben van een gedegen **beleid, implementatie en onafhankelijke monitoring** om zowel corruptie, oneerlijke handelspraktijken als belastingontwijking te voorkomen.
- Het vergroten van de **transparantie en rapportage** over de bovengenoemde onderwerpen richting investeerders, consumenten en andere stakeholders. Inclusief transparantie over belastingen, lobby-activiteiten en betalingen aan zorgverleners.
- Bovenstaande doelstellingen een plek te geven in het **variabele beloningsbeleid**.

Bovenstaande punten hebben we ook een plek gegeven in het *investor statement* rondom de Covid-19 crisis, dat we in april 2020 in samenwerking met diverse investeerders hebben opgesteld voor de farmaceutische sector.

Voortgang

We zijn in 2019 van start gegaan met een onderzoek naar de ondernemingen die voor deze dialoog zijn geselecteerd en hebben gesproken met verschillende experts, waaronder

Access to Medicine. Hierna zijn de eerste brieven gestuurd naar de geselecteerde farmaceuten. Daarnaast hebben we in de eerste helft van 2020, in samenwerking met meer dan 60 investeerders wereldwijd een *investor statement* opgesteld over de rol van de farmaceutische sector in de bestrijding van de Covid-19 crisis. Deze statement is naar 24 farmaceutische ondernemingen gestuurd.

De afgelopen maanden is er over onze brief en het investor statement met alle ondernemingen contact geweest. Hieronder geven we een korte samenvatting van de uitkomsten van een aantal van deze gesprekken. Eén van de ondernemingen waarmee we intensief contact gehad hebben is Roche. In februari hebben we met de onderneming gesproken over haar prijsbeleid en ook de discrepantie die wij zien tussen het beleid en hoe dit in de praktijk uitpakt. De onderneming reageerde hier defensiefop, en deed dat ook toen wij de onderneming aanspraken over de problemen die er waren rondom het leveren van voldoende testvloeistof voor het testen op Covid-19. Later dit jaar zullen wij deze dialoog vervolgen.

Een andere onderneming die in de schijnwerpers heeft gestaan is Gilead. Gilead is één van de weinige ondernemingen die door het medicijn Remdesivir een belangrijke rol kan spelen bij het beter behandelen van de ziekteverschijnselen van Covid-19. Hoewel de onderneming op eerdere verzoeken tot dialoog niet direct thuis gaf, hielp het *investor statement* om de dialoog tot stand te brengen. Met een lid van de Raad van Bestuur van Gilead hebben we uitvoerig gesproken hoe de onderneming de toegang tot Remdesivir wereldwijd kan vergroten. Hoewel de onderneming in dat gesprek nog niet in kon gaan op de specifieke prijsstelling van Remdesivir, zei de onderneming wel toe hierbij de toegang tot dit medicijn zwaar in de besluitvorming te laten meewegen. De onderneming heeft toegezegd de dialoog voort te zetten in de tweede helft van 2020 en tijdens dit gesprek ook breder in te gaan op haar maatschappelijke rol en de toegang tot medicijnen.

Ook met Bayer zijn we verder in gesprek gegaan. De onderneming was hierbij open, ook over de noodzakelijke cultuurverandering binnen bepaalde delen van de onderneming. De onderneming vertelde meer over de onafhankelijke adviesraad die het op het gebied van duurzaamheid heeft ingesteld. Bayer lijkt serieus werk te maken van de benodigde verbeteringen, maar we hebben hen wel gewezen op de noodzaak om ambitieuze en meetbare doelstellingen op te stellen. In mei hebben we de onderneming het *investor statement* toegestuurd. Ook hier heeft de onderneming snel op gereageerd en we zijn uitgenodigd om hier in juli 2020 verder het gesprek over aan te gaan.

Investor Statement

Een *investor statement* is een publieke verklaring die investeerders uitbrengen om hun visie en wensen over sectoren en ondernemingen waarin zij investeren, voor het voetlicht te brengen. Toen de Covid-19 crisis zich ontwikkelde, bleek al snel dat de houding van de farmaceutische sector van cruciaal belang zou zijn. Wij hebben daarom met diverse experts, zoals Access to Medicine en investeerders gesproken hoe wij proactief onze visie voor het voetlicht konden brengen om zo de farmaceutische sector te bewegen samen te werken en het maatschappelijk belang een grotere rol te geven. In deze gesprekken kwamen een aantal hoofdpunten naar voren die ook een plek hebben gekregen in het *investor statement*. Zo is het a) van groot belang dat farmaceuten data delen met branchegenoten en overheden, b) dat behandelingen, vaccins en diagnostiek wereldwijd beschikbaar worden gemaakt tegen lage prijzen om zo effectief de pandemie te kunnen bestrijden en c) is het voor de lange termijn van belang dat er meer onderzoek wordt gedaan naar de bestrijding van overdraagbare aandoeningen. Deze punten uit het investor statement geven wij een structurele plek binnen dit engagementthema en in samenwerking met de coalitie van investeerders zullen wij de voortgang van de sector rond deze hoofdpunten volgen.

Leefbaar loon in de supermarkt- en textielsector

Een leefbaar loon is een loon waarmee een werknemer kan voorzien in basisbehoefte van zijn of haar gezin; van voeding, gezondheidszorg, kleding, huisvesting tot scholing. Afhankelijk van het land kan dit overeenkomen met het minimumloon, maar in vele landen is er of geen wetgeving op dit terrein, of is het minimumloon onvoldoende om in het levensonderhoud te kunnen voorzien. Dit geldt voor ontwikkelingslanden, maar ook dichterbij huis in landen als Hongarije, het Verenigd Koninkrijk of Polen. Juist daarom hebben bedrijven een belangrijke verantwoordelijkheid wat betreft het betalen van een leefbaar loon. Hoewel het betalen van een leefbaar loon in eerste instantie lijkt te leiden tot hogere kosten, kan het ook leiden tot lagere kosten en hogere winstgevendheid. Dit blijkt onder andere uit onderzoeken van Berenschot en Chapman & Thompson op dit onderwerp.

Er is gekozen om twee sectoren te selecteren voor het engagementprogramma, namelijk de kleding- en supermarktsector. Het onderwerp is voor deze sectoren materieel en ze kunnen ook relatief eenvoudig verbeteringen op dit thema realiseren. Er wordt bij de uitvoering van dit thema nauw samengewerkt met het Platform Living Wage for Financials (PLWF). Dit is een samenwerkingsverband van financiële instellingen, waaronder MN, ASN, a.s.r., Triodos IM, NN IP, Robeco en Kempen. Binnen dit platform wordt informatie uitgewisseld, is een methodologie ontwikkeld om bedrijven te analyseren op hun prestaties op het gebied van leefbaar loon en wordt er samengewerkt om de resultaten van het platform onder de aandacht te brengen. Engagements worden indien mogelijk samen gevoerd of gecoördineerd. Dit maakt het voor dit engagementtraject mogelijk zowel de efficiency als effectiviteit te vergroten.

Doel van het thema

Leefbaar loon is een complex onderwerp, zeker in een bedrijf met honderden toeleveranciers. Daarom hebben we op meerdere niveaus doelstellingen geformuleerd waarop een bedrijf stappen kan zetten die we in tabel 5.4.1 verder toelichten. Afhankelijk van het bedrijf leggen we de nadruk op één of meer van deze doelstellingen.

TABEL 4.5.1 ONDERNEMINGEN OPGENOMEN IN THEMA GOEDE EN BESCHIKBARE MEDICIJNEN¹

Onderneming	Voortgang
Aurobindo	lopende
Novartis	lopende
Johnson & Johnson	lopende
Gilead Sciences, Inc.	lopende
Roche Holding AG	lopende
Bayer AG	lopende
Abbvie Inc.	lopende
Biogen	lopende

¹ Bron: Achmea Investment Management

Vervolg

We zullen deze zomer met de andere investeerders die het investor statement hebben gesteund de vervolgstappen bespreken. Daarnaast zullen we onze dialoog met de ondernemingen rondom hun aanpak van de Covid-19 crisis, het algemene prijsbeleid en de toegang van medicijnen wereldwijd vervolgen.

TABEL 4.5.1 DOELSTELLINGEN LEEFBAAR LOON¹

Doelstelling	Toelichting
Beleidsvorming	Het bedrijf heeft beleid ontwikkeld op het onderwerp leefbaar loon.
Implementatie & toetsing	Het bedrijf implementeert haar beleid in haar eigen bedrijfsvoering en bij haar toeleveranciers. Het bedrijf monitort actief de voortgang hiervan.
Randvoorwaarden	Het bedrijf zorgt tevens dat de randvoorwaarden voor een leefbaar loon, zoals collectieve onderhandeling en vakbondsvrijheid, gewaarborgd zijn.
Samenwerking	Het bedrijf werkt op dit thema samen met andere partijen.
Transparantie	Het bedrijf is op dit thema transparant richting investeerders, consumenten en andere stakeholders wat betreft haar beleid, de implementatie en de voortgang.

¹ Bron: Achmea Investment Management

Voortgang kledingsector

Voor de kledingindustrie stond de eerste helft van dit jaar in het teken van het Covid-19 virus. Door het grote aantal zieken, maar vooral ook de ongekend zware maatregelen om het virus te bestrijden, waaronder de 'lock-downs' werd de gehele keten geraakt, van producenten en hun werknemers, distributeurs tot de retailers. In onze gesprekken met de ondernemingen in de sector bespraken we de impact van het virus. Meer daarover is te lezen in de tekst-box over de samenwerking met het PLWF.

Toch konden we ook de gesprekken over leefbaar loon voortzetten. In februari spraken we op het OECD 'Garment forum' met Li & Fung en VF Corp, ondernemingen waar we lead investor of co-lead zijn. Samen met andere leden van het PLWF spraken we ook met H&M en GAP. Deze ondernemingen zijn geen onderdeel van onze selectie, maar behoren wel tot de groep ondernemingen waar andere leden van het platform de dialoog mee voeren over leefbaar loon. Het meedoen aan deze gesprekken biedt waardevolle inzichten voor onze eigen dialogen.

In mei werd op de aandeelhoudersvergadering van Li & Fung ingestemd met de overname door private investeerders, waarmee een einde kwam aan de beursnotering van de onderneming. Omdat daarmee onze aandeelhoudersrelatie met de onderneming is vervallen hebben wij ook de dialoog met de onderneming beëindigd.

Het wegvallen van Li & Fung uit de leefbaar loon dialoog konden we compenseren door de rol van lead investor over te nemen voor Hugo Boss. Met deze Duitse onderneming hebben we inmiddels gesproken en zal binnenkort een vervolgesprek plaatsvinden over de resultaten van ons recente onderzoek naar hun voortgang.

Een gesprek met Ralph Lauren, gepland voor maart ging niet door vanwege de Covid-19 situatie. Dit gesprek is uitgesteld in afwachting van de publicatie van het nieuwe duurzaamheidsverslag van de onderneming, dat eind juni zal verschijnen. Wel spraken we met TJX. Ook deze onderneming gaf aan flink geraakt te zijn door de Covid-19 uitbraak. In dit gesprek moesten we vaststellen dat de eerdere toezegging om het thema leefbaar loon te bespreken in de "Social Compliance Comité" van de onderneming niet tot positief resultaat heeft geleid. Daarom hebben we naar aanleiding van het gesprek vragen gesteld op de Algemene Vergadering van Aandeelhouders (AVA) van TJX. We wachten nog op het verslag van de vergadering inclusief het antwoord op onze vragen.

Met Home Depot hebben we dit jaar nog niet gesproken. De lead investor vanuit PLWF zal het bedrijf eerst op voortgang onderzoeken en na de zomer in samenwerking met ons een gesprek met de onderneming organiseren.

Voortgang supermarkten

Afgelopen halfjaar hebben we gesproken met Ahold Delhaize, Casino en Carrefour.

Ahold Delhaize heeft ons meer verteld over de stappen die de onderneming zet op het gebied van mensenrechten. De onderneming heeft recent een rapport uitgebracht waarin het haar ambities en acties op het gebied van mensenrechten beschrijft. Een belangrijke stap, hoewel het onderwerp leefbaar loon slechts zeer beperkt wordt uitgewerkt in het rapport. We hebben er dan ook bij de onderneming op aangedrongen om de ervaringen die het bedrijf wel degelijk heeft op dit onderwerp via projecten in de cacao-keten, te vertalen naar meer bedrijfsbrede doelstellingen. Via Eumedion hebben we daarom ook op de Algemene Vergadering van Aandeelhouders (AVA) gevraagd om meer aandacht en beleidsdoelen op dit thema.

Met de Franse supermarktketen Casino hadden we een derde gesprek. De onderneming heeft als een van de weinige ondernemingen een leefbaar loon expliciet benoemd in haar eisen aan toeleveranciers. Toch worstelt de onderneming met de wijze waarop ze dit ook kan realiseren in de praktijk. De onderneming is open over haar worstelingen en staat open voor ideeën van onze kant. We hebben gesproken over hoe Casino eerste stappen kan zetten om leefbaar loon ook echt te implementeren in haar eigen bedrijfsvoering en in de toeleveringsketens waar dit het meest relevant is.

Ook met de Franse supermarktketen Carrefour hadden we een derde gesprek. Carrefour heeft een gedegen duurzaamheidsbeleid waar onderwerpen als klimaat uitgebreid zijn uitgewerkt in doelen en acties. Op het thema leefbaar loon lijkt een overkoepelende strategie echter te ontbreken. Daarom hebben we hier, voorafgaand aan het gesprek ook via vragen op de AVA aandacht voor gevraagd. Tijdens onze dialoog hebben we, net als bij Ahold Delhaize, gesproken over hoe Carrefour de ervaring die zij heeft in

diverse ketens kan vertalen naar een bedrijfsbrede strategie en doelstellingen op het thema leefbaar loon. De onderneming stond hier open voor en we zullen de aankomende periode nauwgezet volgen of de onderneming extra stappen zet op het onderwerp.

TABEL 4.5.2 ONDERNEMINGEN OPGENOMEN IN THEMA LEEFBAAR LOON IN SUPERMARKT EN TEXTIELSECTOR¹

Onderneming	Voortgang
Home Depot	lopende
Hugo Boss	lopende
Ralph Lauren	lopende
TJX Companies	lopende
VF Corp	lopende
Casino Guichard-Perrachon S.A.	lopende
Carrefour S.A.	lopende
Li & Fung Limited	afgesloten
Koninklijke Ahold Delhaize N.V.	lopende
Metro A.G.	lopende
Tesco PLC	lopende

¹ Bron: Achmea Investment Management

Voervolg kledingsector

In de tweede helft van 2020 gaat de dialoog over leefbaar loon onverminderd verder. We zullen het onderzoek naar de voortgang afronden en daarna een volgende ronde gesprekken voeren. Ook de samenwerking met het PLWF wordt voortgezet. Voor TJX, Ralph Lauren en Hugo Boss willen we de resultaten van het onderzoek voor het eerst publiceren in het overzicht van alle ondernemingen die onderzocht worden door het PLWF. Ook hopen we bij dit onderzoek een impressie te kunnen geven van hoe de ondernemingen omgaan met de Covid-19 crisis en het herstel daarvan.

Vervolg supermarkten

Ook bij de supermarkten zullen we in de tweede helft van 2020 een assessment uitvoeren naar de voortgang per bedrijf. Tevens zullen we met het PLWF een sessie organiseren voor supermarkten en ondernemingen uit de Agro & Food sector om gezamenlijk te kijken welke stappen gezet kunnen worden. Daarnaast zullen we ook individueel de dialoog voortzetten.

Access to Nutrition

Zowel goede voeding als voldoende voeding zijn van groot belang voor een gezonde samenleving. Voedingsbedrijven kunnen hier op verschillende manieren een belangrijke bijdrage aan leveren en hiermee tevens inspelen op een groeiende markt. Zo kunnen zij voedingswaarde en gezondheid meer prioriteit geven bij het ontwikkelen van producten, gezondheid meewegen in de prijsstelling en consumenten actief informeren over de voedingswaarden van producten.

Achtergrond van het thema

De 'Access to Nutrition Index' is een initiatief dat wereldwijd ondernemingen in de voedingssector rangschikt op basis van hun presentaties op onder andere de volgende thema's:

- Voorkomen van ondervoeding;
- Voorkomen van obesitas;
- Verantwoorde marketing richting kinderen en het promoten van borstvoeding.

De index is ontwikkeld op basis van kennis van investeerders, wetenschappers en relevante internationale organisaties zoals de 'United Nations World Health Organisation' (WHO). Er bestaat zowel een wereldwijde index als regionale indices die inzoomen op ondernemingen uit de Verenigde Staten, India, Mexico en Zuid-Afrika.

De resultaten laten zien dat voedingsbedrijven nog belangrijke stappen op het thema Access to Nutrition kunnen zetten. Zo blijkt dat slechts 1/3 van de onderzochte voedingsproducten als gezond kunnen worden gekwalificeerd.

Om de resultaten van het onderzoek via investeerders onder de aandacht te brengen bij ondernemingen, is er zowel een *investor statement* als een gezamenlijk engagement programma gelanceerd. Aan beide initiatieven nemen we in het kader van dit engagementthema actief deel om zo ondernemingen te stimuleren, stappen te zetten op het gebied van Access to Nutrition.

Doel van het thema

We hebben in het engagementtraject verschillende doelen gesteld voor de ondernemingen, gebaseerd op de uitgangspunten van de 'Access to Nutrition Index':

- De onderneming geeft goede voeding een gedegen plek in de strategie, uitgewerkt in concreet beleid;
- De onderneming zet zich in om goede en gezonde producten te ontwikkelen;

- De onderneming zet zich in om goede voeding tegen een betaalbare prijs beschikbaar te maken;
- De onderneming ondersteunt met haar marketingactiviteiten een gezond voedingspatroon;
- De producten van de onderneming passen in een gezond dieet en een gezonde levensstijl;
- De onderneming geeft via de verpakking goede informatie aan consumenten over de voedingswaarden van haar producten;
- Ondernemingen werken actief samen met andere belanghebbenden op het gebied van goede voeding.

Dit engagementthema sluit aan bij de volgende 'Sustainable Development Goals'(SDG's):

- **SDG 2: Geen Honger**

De focus ligt hierbij met name op het onderliggende doel 2.2 dat zich richt op het uitbannen van slechte voeding(spatronen).

- **SDG 3:Goede Gezondheid en Welzijn**

De focus ligt hierbij met name op het onderliggende doel 3.4 dat zich richt op het voor 2030 met een derde inperken van vroegtijdige sterfte gelinkt aan niet-overdraagbare ziekten, zoals diabetes, kanker of hart- en vaatziekte.

"Waar in ontwikkelingslanden ondervoeding zich concentreert rond lage- en middeninkomens, is het overgewicht dat zich concentreert onder lage inkomens in ontwikkelde landen"

– UN Food and Agricultural Organisation

Voortgang

Na het ondertekenen van het *investor statement* is er een selectie van ondernemingen gemaakt waarmee het engagementtraject van start is gegaan. Hierbij is onder andere gekeken naar de exposure per onderneming in de portefeuille en de mogelijkheid om binnen de coalitie een coördinerend rol te spelen bij de desbetreffende onderneming.

Nadat in 2018 engagementbrieven vanuit de coalitie van investeerders zijn verstuurd, hebben er inmiddels al diverse engagementgesprekken plaatsgevonden. Er zijn gesprekken gevoerd met de ondernemingen waarbij we vanuit het collectieve engagementprogramma een coördinerende rol hebben.

In de eerste helft van 2020 hebben we gesproken met Unilever en Conagra. Het gesprek met Unilever is positief verlopen. De onderneming zet al diverse doelen op het gebied van gezonde voeding. In ons gesprek hebben we nog enkele suggesties gedaan om deze doelen aan te scherpen na 2020. Ook hebben we de lobbystrategie van de

onderneming op het gebied van gezonde voeding besproken. Na het gesprek heeft Unilever ons laten weten al op korte termijn haar marketingbeleid richting kinderen aan te scherpen. Dit was één van onze specifieke verzoeken aan de onderneming en dus een concreet punt waarop we positief resultaat kunnen noteren. Daarnaast zullen we de vinger aan de pols houden voor wat betreft de nieuwe doelstellingen van Unilever op het gebied van gezonde voeding na 2020.

Na meerdere reminders en verzoeken heeft ook met Conagra een gesprek plaatsgevonden. Hoewel het tot stand komen van het gesprek moeizaam was, verliep het gesprek constructief. De onderneming zet stappen om goede voeding in het beleid te verankeren en doet dit met verwijzing naar de SDG's. Zo werkt Conagra aan het inzetten van een zogenaamd 'Nutrient Profiling System', een systeem waarmee ondernemingen beter inzicht krijgen in de voedingswaarde van hun producten en daar zodoende beter op kunnen sturen. Eén van onze verzoeken in dit engagementtraject. We hopen dan ook op een daadwerkelijke implementatie van dit systeem in het aankomende halfjaar. Hoewel er stappen gezet worden, loopt de onderneming nog duidelijk achter ten opzichte van ondernemingen als Unilever en Nestlé. Positief signaal is dat de onderneming een toezegging deed om het gesprek aan te gaan met de 'Access to Nutrition Foundation'.

Met Suntory hebben we wederom meerdere pogingen gedaan om een contact te leggen dat verder gaat dan e-mails. Via de 'Access to Nutrition Foundation' hebben we de contactgegevens gekregen van nieuwe contactpersonen. Tot op heden lijkt dit nog geen vruchten af te werpen. We trachten nu via een Japanse vermogensbeheerder alsnog contact te kunnen leggen.

TABEL 4.5.1 ONDERNEMINGEN OPGENOMEN IN THEMA GEZONDE VOEDING¹

Onderneming	Voortgang
Conagra	lopende
Nestlé	lopende
Suntory	lopende
Unilever	lopende

¹ Bron: Achmea Investment Management

Vervolg

In de tweede helft van 2020 zullen we de dialoog voortzetten. Zo zullen we het gesprek met Nestlé weer aangaan, de nieuwe doelstellingen van Unilever evalueren, de voortgang van Conagra nauwgezet volgen en zullen we onderzoeken of we onze vragen richting Suntory via een andere route kunnen adresseren.

Plastics

Het gebruik van plastics heeft een enorme vlucht genomen en plastics worden gebruikt in diverse toepassingen; van verpakkingsmateriaal, kleding, plastic flessen tot speelgoed en koelkasten. Het gebruik van plastics voldoet daarmee aan een grote vraag uit de samenleving en biedt veel voordelen, soms ook op gebied van duurzaamheid. Denk bijvoorbeeld aan het gebruik van plastics in auto's waardoor het gewicht en daardoor ook het brandstofverbruik afneemt. Een ander voorbeeld is gebruik van plastics als verpakkingsmateriaal waardoor de houdbaarheid van voedingsproducten wordt verlengd wat kan bijdragen aan minder verspilling. Zo kan het gebruik van plastics een milieuwinst opleveren die groter is dan de milieukosten die gemoeid zijn bij de productie van de plastics.

Achtergrond van het thema

Er zijn ook grote zorgen rond het gebruik van plastics. Zo wordt bijna alle plastic gemaakt uit olie. Dit betekent dat nu wel 6% van de mondiale olieproductie gebruikt wordt voor de productie van plastics. Door economische ontwikkelingen zal dit percentage naar verwachting toenemen tot 20% van de mondiale olieproductie in 2050. De winning van olie leidt tot substantiële schade aan het milieu en de productie van plastic veroorzaakt CO₂ uitstoot. Een ander probleem is dat slechts een klein gedeelte, ca. 10% van de geproduceerde plastics op dit moment wordt gerecycled, ongeveer 40% op stortplaatsen terecht komt, en 14% wordt verbrand. Dat betekent dat meer dan 30% uiteindelijk in het milieu eindigt en een grote vervuilingbron is voor meren, rivieren en uiteindelijk de oceanen. Jaarlijks komt er ruim 3 miljoen ton aan plastic in de oceanen terecht. Bij ongewijzigd beleid kan dit er toe leiden dat er in 2050 meer plastic dan vis in de oceanen aanwezig is.

Doel van het thema

Om de schadelijke gevolgen van plastic te verminderen en de winstgevendheid van de onderneming op de lange termijn te waarborgen willen we dat bedrijven hun rol in de plastic transitie verstevigen. Het zetten van één of meer van onderstaande stappen is de hoofddoelstelling van dit engagementtraject.

TABEL 4.5.1 DOELSTELLINGEN PLASTICS ¹

Doelstelling	Toelichting
Beleidsvorming	ESG impact van plastic wordt als materieel erkend in de strategie van de onderneming; Scenario analyse brengt risico's van marktonwikkelingen en regelgeving in beeld;
Implementatie & toetsing	De onderneming stelt concrete doelen met prestatie indicatoren (kpi's) om negatieve impact van plastic te reduceren; De onderneming meet de voortgang ten aanzien van de doelen, en rapporteert daarover in openbare verslaglegging;
Samenwerking in de sector	De onderneming werkt samen met relevante partijen in de plastic keten aan het vinden en implementeren van oplossingen die de plastic transitie kunnen versnellen;
Transparantie	De onderneming rapporteert naast de voortgang ten aanzien van bovengenoemde doelen en kpi's over: - hoe regelgeving en marktontwikkelingen m.n. gericht op de plastic transitie, invloed zullen hebben op de financiële resultaten; - de maatschappelijke impact van geproduceerde plastics; - resultaten van maatregelen om klimaatverandering tegen te gaan, waaronder het verbeteren van energie-efficiëntie;

¹ Bron: Achmea Investment Management

Voortgang

Het eerste half jaar van 2020 stond in het teken van de eerste ronde gesprekken en het uitwerken van de samenwerking met andere beleggers rond de PRI werkgroep over plastic. Van januari tot maart spraken we met de ondernemingen Amcor, Berry Global, Greif, Huhtamäki Oyj, Mondi en Sealed Air. In juni vond ook een eerste gesprek plaats met LyondellBasell. We gebruikten deze eerste gesprekken om de dialoog en doelen te introduceren en meer informatie te verkrijgen over bijvoorbeeld de materiaal-stromen in het bedrijf. Ook kregen we beter inzicht in de belemmeringen die ondernemingen zien bij het verduurzamen van hun producten.

De PRI werkgroep werkt aan een document met verwachtingen van beleggers aangaande de verduurzaming van de plastic waarde keten. Hierbij hebben we ook de hoofdlijnen van onze engagement doelen ingebracht, zodat deze mogelijk onderdeel worden van PRI aanbevelingen en meer beleggers de plastic keten met dezelfde verwachtingen en oplossingen kunnen benaderen. Voor het opstellen van deze verwachtingen heeft de PRI een externe expert aangezocht, en werd in juni ook een seminar georganiseerd waarbij experts aan het woord kwamen van de Ellen McArthur Foundation, de Europese Commissie, en van Amcor, een van de ondernemingen in ons engagement project. Op deze wijze draagt de samenwerking met de PRI en de leden van de plastic werkgroep bij aan de inhoudelijke versterking van het project en het draagvlak.

TABEL 4.5.2 ONDERNEMINGEN OPGENOMEN IN THEMA PLASTICS¹

Onderneming	Voortgang
Amcor	lopende
Berry Global Group	lopende
Greif	lopende
Huhtamaki Oyj	lopende
LyondellBasell Industries	lopende
Mondi	lopende
Sealed Air	lopende

¹ Bron: Achmea Investment Management

Vervolg

In het najaar zal een tweede ronde van gesprekken plaatsvinden. Een deel van die gesprekken is al gepland. In deze gesprekken zullen we nader ingaan op de concrete engagement doelen en daarbij ook werk van de PRI werkgroep over plastic betrekken. Aan deze gesprekken zal ook de bovengenoemde groep beleggers deelnemen die zich op onze uitnodiging bij het project heeft aangesloten.

Human Capital

Een goed personeelsbeleid is van strategisch belang voor ondernemingen. Uit onderzoek van Global Intangible Finance Tracker uit 2018 blijkt dat het menselijk kapitaal en de heersende cultuur gemiddeld 52 procent van de marktwaarde van de onderneming bepalen.

De wijze waarop het management met haar personeel omgaat en hen in staat stelt zich te blijven ontwikkelen, kan het verschil maken voor ondernemingen en concurrentievoordeel opleveren. Bijvoorbeeld in relatie tot het verhogen van de productiviteit en het aantrekken en behouden van voldoende gekwalificeerd en betrokken personeel. Digitalisering en opkomende vergrijzing in sommige markten en industrieën vergroten deze uitdagingen.

Achtergrond van het thema

Uit onderzoek van MSCI blijkt dat er drie categorieën zijn die ondernemingen helpen hun menselijk kapitaal te optimaliseren en personeels gerelateerde risico's te minimaliseren.

1. In staat zijn om kostenefficiënt gekwalificeerd personeel aan te trekken en te behouden;

2. De maximale toegevoegde waarde uit medewerkers te halen;
3. Door te voldoen aan arbeidsnormen en wet- en regelgeving voorkomen dat er juridische procedures ontstaan

Naast het gegeven dat dit onderwerp financieel materieel is, kan een onderneming door op een goede manier met haar personeel om te gaan ook een positieve maatschappelijke bijdrage leveren. Zo kunnen ondernemingen een belangrijke rol spelen in het opleiden van hun (potentiële) werknemers, het bieden van een eerlijk loon, zorgen voor gezonde werkomstandigheden en het bieden van gelijke kansen voor iedereen. Zo kunnen ondernemingen een belangrijke rol spelen in het behalen van de *Sustainable Development Goals* (SDG's) van de Verenigde Naties, in het bijzonder SDG's 4, 5 en 8.

SDG 4: Kwaliteitsonderwijs

Onze focus ligt hierbij met name op onderliggend doel 4.4. en bijbehorende indicator 4.4.1, die zich richten op het verbeteren van de competenties, inclusief technische en beroepsvaardigheden voor werkgelegenheid, goede banen en ondernemerschap.

- **SDG 5: Gendergelijkheid**

Onze focus ligt hierbij met name op onderliggend doel 5.1 en bijbehorende indicator 5.1.1, die zich richt op het beëindigen van alle vormen van discriminatie tegen alle vrouwen en meisjes overal en het handhaven en toezicht houden op de bevordering van gelijkheid en antidiscriminatie op basis van geslacht.

- **SDG 8: Eerlijk werk en economische groei**

Onze focus ligt hierbij met name op onderliggend doel 8.3, dat zich richt op het bevorderen van beleid gericht op ontwikkeling en ondersteuning van productieve activiteiten, het creëren van eerlijk werk, ondernemerschap, creativiteit en innovatie. Ook richten we ons op onderliggend doel 8.8. dat betrekking heeft op arbeidsrechten en arbeidsomstandigheden en bijbehorende indicator 8.8.2, die zich richt op toename van naleving van arbeidsrechten en nationale wetgeving.

Doel van het thema

Human Capital Management is een complex onderwerp, zeker in ondernemingen met honderdduizenden medewerkers in meerdere vestigingen wereldwijd. Daarom hebben we op meerdere niveaus doelstellingen geformuleerd waarop een onderneming stappen kan zetten. In tabel 9 zijn deze doelstellingen getoond. Afhankelijk van de onderneming leggen we de nadruk op één of meer van deze doelstellingen en maken we deze bedrijfsspecifiek.

TABEL 4.5.1 DOELSTELLINGEN

Doelstelling	Toelichting
Beleidsvorming	De onderneming heeft beleid ontwikkeld op het onderwerp Human Capital Management, inclusief doelstellingen. Daarnaast heeft het onderwerp een gedegen plek in de governance en het beloningsbeleid
Implementatie & toetsing	Het bedrijf implementeert haar beleid in haar eigen bedrijfsvoering. Het bedrijf ziet actief toe op de voortgang.
Randvoorwaarden	Het bedrijf zorgt dat de randvoorwaarden voor Human Capital Management gewaarborgd zijn in de eigen bedrijfsvoering.
Samenwerking in de sector	Het bedrijf werkt samen met andere partijen, bijvoorbeeld via sectorinitiatieven aan bevordering van goed werkgeverschap.
Transparantie	De onderneming is transparant richting investeerders en andere belanghebbenden en rapporteert over haar beleid, de implementatie en de voortgang. Denk bijvoorbeeld aan het rapporteren van het percentage flexcontracten en de onderlinge loonverschillen.

We zijn eind 2019 met het thema Human Capital Management van start gegaan. Er zijn twee sectoren geselecteerd; de cruise lines sector en restaurantsector die we hieronder verder zullen toelichten.

De cruise lines industrie vormt een subindustrie van de hotels & reizen industrie. Human Capital Management is een belangrijk thema voor deze sector vanwege het groot aantal medewerkers. Deze medewerkers zijn veelal laaggeschoold, hebben vaak flexcontracten of zijn onderaannemers, ontvangen lage lonen en genieten weinig wettelijke bescherming doordat ze grotendeels werkzaam zijn buiten territoriale wateren. De industrie kent een geschiedenis van vele arbeidsconflicten. Hierdoor is het risico op ontevredenheid onder medewerkers hoog.

De tweede sector is de restaurantsector. Deze sector kenmerkt zich door het hoge aantal medewerkers. De ondernemingen die in deze sector geselecteerd zijn, maken gebruik van franchisenemers. Dit model garandeert relatief stabiele kasstromen en zorgt ervoor dat de franchiseorganisatie niet direct verantwoordelijk is voor loonkosten en overige personeelsverplichtingen. In de Verenigde Staten heeft het franchisemodel voor veel discussies gezorgd over werkgeversaansprakelijkheid. Tot recent was de *joint employer rule* in de Verenigde Staten van toepassing. Deze wet is gerelateerd aan gezamenlijk werkgeverschap van franchisegever en franchisenemer. Deze regelgeving had betrekking op het inhuren of ontslaan van een werknemer, toezicht op werktijden, bepaling van de hoogte van lonen, de wijze van loonuitbetaling en het bijhouden van werkgelegenheidsgegevens. Deze wetgeving is echter recent teruggedraaid. Hierdoor verslechteren de arbeidsomstandigheden voor

medewerkers van franchiseorganisaties en dreigen arbeidsconflicten.

Voortgang

Voor ons voorbereidend onderzoek hebben we onder andere gebruik gemaakt van data van MSCI, eigen onderzoek en data van het 'Workforce Disclosure Initiative', waar we actief deelnemer aan zijn. Binnen dit initiatief worden ondernemingen gevraagd transparanter te zijn over hun beleid en acties ten opzichte van werknemers en wordt deze data verzameld en vergelijkbaar gemaakt. Een belangrijk startpunt voor een gedegen analyse van de ondernemingen binnen dit engagementprogramma.

Eind 2019 hebben wij per brief de ondernemingen een aantal vragen voorgelegd en hen uitgenodigd met ons de dialoog hierover te voeren. Wij vragen de ondernemingen onder andere hoe ze toezicht houden op werknemerstevredenheid. Ook willen wij van de onderneming weten welke huidige risico's en kansen inzake hun personeelsbeheer zij identificeren.

In de eerste helft van 2020 hebben we gesproken met Carnival, Sodexo en Royal Caribbean Cruises. Het gesprek met Carnival is positief verlopen. De onderneming is zwaar geraakt door de gevolgen van de uitbraak van het Coronavirus. We hebben een eerste verkenning gedaan van het personeelsbeleid. De rechten en plichten van het personeel, aan boord en aan het vaste land, zijn aan bod gekomen. Ook hebben we een eerste kennismaking gehad met Sodexo. Zij hebben in een vroeg stadium de gevolgen ervaren van het Coronavirus. We hebben met hun gesproken over de opleidingen van hun personeel, het relatief hoge personeelsverloop en hun inspanningen op het gebied van medewerkerstevredenheid. Het gesprek verliep in een goede sfeer en er zijn afspraken gemaakt voor een vervolgesprek in het najaar.

Na meerdere reminders en verzoeken heeft ook met Royal Caribbean een gesprek plaatsgevonden. Hoewel het tot stand komen van het gesprek moeizaam was, was het een gesprek constructief.

We hebben stilgestaan bij het type contracten waar een groot deel van personeel onder werkt. De onderneming heeft ons meegenomen in de diverse wet- en regelgeving zoals de 'International Seafarers Convention'. Ongeveer 90 procent van het personeel van Royal Caribbean is lid van een vakbond.

Met Starbucks hebben we wederom meerdere pogingen gedaan om contact te leggen. Uiteindelijk hebben we een schriftelijke reactie gekregen. De onderneming heeft toegezegd ons te voorzien van een reactie. Wij verwachten na de zomer een afspraak in te plannen en de dialoog verder vorm te geven. McDonald's reageert vooralsnog niet op onze verzoeken.

**TABEL 4.5.2 VOORTGANG ONDERNEMINGEN
OPGENOMEN IN THEMA HUMAN CAPITAL¹**

Onderneming	Voortgang
Royal Caribbean Cruises	lopende
Carnival PLC	lopende
McDonald's Corporation	lopende
Starbucks Corporation	lopende
Sodexo	lopende

¹ Bron: Achmea Investment Management

Vervolg

In de tweede helft van 2020 zullen we de dialoog met de ondernemingen voortzetten. Via het Workforce Disclosure Initiative trachten we in de tweede helft van het jaar nogmaals in contact te komen met McDonald's.

4.6. Collectieve initiatieven

Waar mogelijk en gewenst is SPH, vertegenwoordigd door Achmea Investment Management, betrokken bij andere vormen van dialoog. Met andere beleggers worden dan bijvoorbeeld de krachten gebundeld voor een collectieve engagement. Deze dialogen zijn gericht op sectoren, specifieke onderwerpen of overheden en andere regelgevende instanties.

Collectieve initiatieven en investor statements

In tabel 4.6.1 wordt een overzicht gegeven van alle initiatieven waar SPH steun aan heeft verleend. In de eerste helft van 2020 was SPH actief in 2 collectieve engagements en samenwerkingsverbanden, waarvan 2 initiatieven in de 1ste helft van 2020 werden gestart. Hieronder introduceren we initiatieven die het afgelopen half jaar zijn ondertekend.

Oproep aan de Farmaceutische sector in relatie tot de COVID-19

Onder aanvoering van Achmea IM is een Investor Statement opgesteld dat de farmaceutische industrie oproept tot internationale samenwerking bij de bestrijding van het coronavirus. In totaal hebben 65 institutionele investeerders van Japan tot de Verenigde Staten en met samen meer dan € 5 biljoen beheerd vermogen dit investor statement

ondertekend. Aan het initiatief werd wereldwijd aandacht besteed, van de New York Times, Financial Times en die Zeit tot, dichterbij huis, de NOS en de NRC. In mei hebben 24 beursgenoteerde farmaceuten het investor statement ontvangen en op dit moment voert de coalitie van investeerders gesprekken met deze bedrijven. Via ons engagement thema "Goede & Beschikbare medicijnen" zal Achmea IM ook op langere termijn aandacht blijven besteden aan dit onderwerp. In de rapportage over dit thema vindt u verdere achtergrondinformatie over dit Investor Statement en de vervolgstappen.

Aanpak vervuiling door PFAS in voedselverpakkingen

Poly- en perfluoralkylstoffen (PFAS) is een groep van meer dan 4700 chemicaliën die gebruikt worden bij de productie van plastic en kartonnen voedselverpakkingen. Deze chemicaliën worden steeds vaker in verband gebracht met een tal van gezondheids- en milieurisico's en bouwen zich bijvoorbeeld op in voedselketens, besmetten wild en veroorzaken bodem- en watervervuiling. SPH heeft een brief van de Schotse NGO Fidra aan retail- en restaurantketens gestuurd, waarin wordt gevraagd geen PFAS meer te gebruiken in voedselverpakkingen. De brief is onder andere gestuurd aan Ahold Delhaize, Tesco en Walmart en aan restaurantketens zoals McDonald's en Starbucks.

TABEL 4.6.1 OVERZICHT COLLECTIEVE ACTIVITEITEN SPH

Initiatief	Rol	Thema	Samenwerking	Sinds
Investor Statement "Pharmaceutical Sector & Covid-19"	Initiator		Coalitie met 65 investeerders	H1 2020
Preventing PFAS pollution by removing forever chemicals from food packaging	Investor statement	 	Fidra	H1 2020

4.7. ESG Nederland

Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen hebben de speciale aandacht van Nederlandse institutionele beleggers vanwege de directe sociaaleconomische belangen die de bedrijfsactiviteiten met zich mee brengen. Belangrijke strategische besluiten van Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen, zoals fusies en overnames, kunnen significante effecten hebben op lokale werkgelegenheid, de concurrentiepositie van de onderneming en lange termijn waardecreatie. Ook remuneratievoorstellen of (her)benoemingen van bestuurders leiden regelmatig tot maatschappelijk discussie. Wij hechten er dan ook grote waarde aan om op structurele wijze de dialoog te voeren met Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen. Hierbij toetsten wij de beleidsvoorstellen aan de uitgangspunten en best-practices van de Nederlandse Corporate Governance Code (herzien in 2016), en vanaf 1 januari 2019 aan de Nederlandse Stewardship Code. Bij het voeren van de dialogen trekken wij zoveel mogelijk op in collectief verband, verenigd in Eumedion.

De principes uit de Stewardship Code bieden ons als institutionele beleggers de mogelijkheid verantwoording af te leggen aan deelnemers en klanten over de wijze waarop wij als betrokken belegger invulling geven aan onze aandeelhoudersrechten. De Stewardship Code is in lijn met de verantwoordelijkheden die voor aandeelhouders gelden ten aanzien van transparantie rond het betrokkenheidsbeleid en stembeleid, zoals vastgelegd in de herziene EU-richtlijn aandeelhoudersrechten (Shareholders' rights directive). Zij onderstreept ook het belang van aandeelhoudersbetrokkenheid voor het streven naar lange termijn waardecreatie van de Nederlandse beursondernemingen, zoals vastgelegd in de Nederlandse Corporate Governance Code. Daarnaast verlangt de Stewardship Code van institutionele beleggers de bereidheid om, eventueel samen met andere institutionele beleggers, een constructieve dialoog aan te gaan met de Nederlandse beursondernemingen en met andere belanghebbenden.

Overzicht dialogen

In de eerste helft van 2020 is SPH, voorafgaand aan de aandeelhoudersvergaderingen, in dialoog gegaan met acht Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen. Deze dialogen vonden plaats binnen het Eumedion verband, zie tabel 4.7.1.

TABEL 4.7.1 DIALOGEN MET NEDERLANDSE BEURSGENOTEERDE ONDERNEMINGEN H1 2020

Onderneming	Besproken onderwerpen
Ahold-Delhaize	Lange termijn waardecreatie model, diversiteit, strategie, duurzaamheid, beloningsbeleid.
DSM	Lange termijn waardecreatie model, competentie- en diversiteitsmatrix, beloningsbeleid.
Heineken	Lange termijn waardecreatie model, competentie- en diversiteitsmatrix, strategie en risico's, duurzaamheid.
ING Groep	Lange termijn waardecreatie model, remuneratie, risicomanagement.
Philips	Lange termijn waardecreatie model, competentie- en diversiteitsmatrix, remuneratie, risicomanagement.
Royal Dutch Shell	Klimaatbeleid, beloningsbeleid.
Unilever	Strategie, beloningsbeleid, duurzaamheid, corporate governance.
Wolters Kluwer	Lange termijn waardecreatie model, duurzaamheid, beloningsbeleid.

Relevante ontwikkelingen

Dit jaar waren er diverse agendapunten op de aandeelhoudersvergadering geagendeerd die tot discussie leidden bij investeerders. Zo is er met ondernemingen gesproken over het beloningsverslag, het nieuwe beloningsbeleid, diversiteit en klimaatbeleid.

Alle ondernemingen waarmee gesproken is hebben maatregelen genomen rondom de veiligheid van hun personeel, klanten en leveranciers, als gevolg van de COVID-19 crisis. Tijdens de dialogen, veelal digitaal, is er uitgebreid gesproken over wat COVID-19 voor effect had op de onderneming en hoe men daarmee omgaat.

Naar aanleiding van de in 2019 inwerking getreden EU-Shareholders Rights Directive zijn Nederlandse beursondernemingen verplicht in 2020 hun (herziene) beloningsbeleid ter stemming voor te leggen aan de aandeelhouders. Aandeelhouders krijgen vanaf dit jaar ook de gelegenheid een adviserende stem uit te brengen over het remuneratieverslag. Er zijn diverse dialogen geweest met de ondernemingen die hun beloningsbeleid willen herzien en draagvlak hiervoor willen toetsen.

In 2019 besloot aandeelhouderscollectief *Follow This* haar geagendeerde resolutie voortijdig in te trekken en **Shell** tijd te geven om haar klimaatambities in lijn te brengen met het Klimaatakkoord van Parijs. Dit jaar heeft *Follow This* opnieuw een klimaatresolutie op de agenda gezet. SPH vindt het uitspreken van ambities minder sterk dan het committeren aan targets. Daarom hebben wij voor de resolutie gestemd.

Dialogen met Nederlandse ondernemingen ING Groep

Bij **ING Groep** is in de aanloop naar de AVA met de nieuwe voorzitter van de remuneratiecommissie gesproken over het nieuwe beloningsbeleid en het remuneratieverslag over 2019. Er is uitgebreid stilgestaan bij de wijze waarop ING het maatschappelijk draagvlak heeft getoetst voor haar nieuwe beloningsbeleid voor de Raad van Bestuur. Het nieuwe beleid is opgesteld na een uitgebreide consultatie onder aandeelhouders. Ook is er stilgestaan bij het verbeterprogramma, naar aanleiding van de witwasfraude. Het aangekondigde vertrek van de CEO in de zomer van 2020 naar de Zwitserse bank UBS is ook besproken. Het opvolgingsproces is in gang gezet. Inmiddels is bekend dat de huidige CRO, belast met het eerder genoemde verbeterprogramma, de rol van CEO overneemt.

Wolters Kluwer

Binnen het Eumedion verband en namens een aantal institutionele beleggers voerde SPH het gesprek met **Wolters Kluwer** in aanloop naar de aandeelhoudersvergadering. Het belangrijkste gespreksonderwerp is het beloningsbeleid. Het salaris van de CEO staat al jaren in de top van de beloningen van topbestuurders van beursgenoteerde ondernemingen in Nederland. Aandeelhouders hebben het remuneratieverslag over 2019 afgewezen met 47 procent van de stemmen. Ook is het nieuwe beloningsbeleid afgewezen met 48 procent van de stemmen. Het oude beleid blijft vooralsnog van kracht, er was immers een stemvereiste nodig van minimaal 75 procent. Wolters Kluwer heeft toegezegd opnieuw in gesprek te gaan met haar aandeelhouders om te komen tot een nieuw beloningsbeleid dat opnieuw zal worden voorgelegd.

Philips

We hebben met **Philips** gesproken over diverse onderwerpen, waaronder het lange termijn waardecreatie model. Met behulp van dit model kan Philips aantonen hoe het op de lange termijn zowel financiële als maatschappelijke waarde wil toevoegen. In het kader van het diversiteitsbeleid is er binnen Philips het doel gesteld om het percentage vrouwen in senior management posities te verhogen naar 25% in 2020. We hebben de voortgang hiervan besproken evenals de ervaringen rondom de *unconscious bias awareness* training die door het management gevolgd is. Deze training is ontwikkeld om het risico op *bias* (vooringenomenheid) te mitigeren en de inclusieve cultuur te optimaliseren. Ook is er stilgestaan bij het invoeren van het nieuwe beloningsbeleid. We hebben gesproken over het opnemen van een aantal duurzaamheidsdoelstellingen in de langetermijndoelstellingen. Bij de totstandkoming van het beloningsbeleid vergelijken ondernemingen zich graag met soortgelijke ondernemingen. Wij zijn positief over het feit dat Philips heeft aangegeven dat zij het aantal in de Verenigde Staten gevestigde ondernemingen in deze vergelijkingsgroep heeft gemaximeerd. Dit heeft een matigend effect op de hoogte van beloningen omdat in de

Verenigde Staten een andere beloningscultuur heerst dan in Europa.

Heineken

Bij **Heineken** spraken we over het beloningsverslag en het nieuwe beloningsbeleid. Daarnaast is stilgestaan bij de ontwerprichtsnieren van de Europese Commissie inzake het remuneratieverslag. Ook hebben we gesproken over de samenstelling van de vergelijkingsgroep bij de totstandkoming van het nieuwe beloningsbeleid. De afstemming tussen de korte- en lange termijn doelstellingen in relatie tot de strategische doelstellingen van de onderneming is ook aan bod gekomen. De richtlijnen voor aandeelhouderschap van bestuurders is aan bod gekomen. We hebben het belang aangekaart van een beloningsbeleid dat is afgestemd op de identiteit, het doel en de waarden van de onderneming. Tenslotte werden de goedkeuringsdrempel van 75 procent voor het beloningsbeleid, de interne beloningsverhoudingen, en het belang van een brede maatschappelijke acceptatie van het beloningsbeleid besproken.

Ahold-Delhaize

Bij **Ahold-Delhaize** is gesproken over het beloningsbeleid. In 2019 is de duurzame retailcomponent teruggebracht van 20 procent naar 15 procent en tegelijkertijd het gewicht van de financiële maatstaven verhoogd. Er is gesproken over het opnemen van meer criteria op het gebied van duurzaamheid in het beloningsbeleid, bijvoorbeeld doelstellingen op het gebied van materiële zaken zoals leefbaar loon en/of klimaat. De onderneming stelt dat medewerkers haar meest waardevolle activa zijn en dat ze een vitale rol spelen in de COVID-19 crisis. De suggestie is gedaan om in het kader van het betalen van een leefbaar loon een streefcijfer vast te stellen dat kan worden gemeten. Hiermee kan worden bepaald of medewerkers een leefbaar loon ontvangen. Tenslotte is er stilgestaan bij de samenstelling van de peergroup, de groep waarmee de onderneming zich vergelijkt bij het opstellen van het beloningsbeleid.

Unilever

Bij **Unilever** is gesproken over de strategie, onder andere op het gebied van e-commerce activiteiten. Daarnaast is er gesproken over het aangepaste en meer gematigde beloningsbeleid. Sinds het aantreden van de nieuwe CEO begin 2019 is de vaste beloning verlaagd. Ook geeft Unilever duurzaamheidscriteria een belangrijkere rol in de beloning van bestuurders. Er is gesproken over de aankondiging om de Nederlands-Britse structuur los te laten en het hoofdkantoor van Rotterdam naar Londen te verplaatsen. Unilever heeft het voornemen om volledig Brits te worden. De onderneming geeft aan hiermee haar strategische flexibiliteit te vergroten en de corporate governance te verbeteren. In de gesprekken zijn de voor- en nadelen van diverse opties besproken. Het duurzaamheidsprofiel van Unilever is in onze ogen waardevol en moet zoveel mogelijk behouden blijven. De plannen moeten nog goedgekeurd worden door de Britse en Nederlandse aandeelhouders.

DSM

Bij **DSM** is onder meer gesproken over de impact van de COVID-19 crisis op de verschillende bedrijfsonderdelen en de medewerkers wereldwijd. De opvolging van de CEO door een co-CEO-structuur is aan bod gekomen evenals het Erevoorzitterschap waar de CEO voor is benoemd. We hebben DSM aangemoedigd om de informatievoorziening in het remuneratierapport te verbeteren. Op het gebied van duurzaamheid hebben we gesproken over de strategische focus op klimaat, energie en grondstoffencirculatie. Ook is er stilgestaan bij het thema loonkloof. DSM heeft in 2019 een analyse gemaakt van de loonkloof tussen mannen en vrouwen, welke in het voordeel was van vrouwen. Dit wordt veroorzaakt doordat een hoger percentage mannen werkzaam is in lagere functies. Verder is er stilgestaan bij de Gedragscode waar de leveranciers van DSM onder vallen. Door middel van assessments en audits controleert DSM of ze handelen in overeenstemming met de normen en waarden van DSM. Tenslotte hebben we gesproken over de brief die DSM eind februari heeft ontvangen van Ocean Wood Capital Management. Deze belegger meent dat de verschillende onderdelen van DSM los meer waard zijn dan de huidige waardering van DSM als geheel. Deze belegger meent dat de benoeming van de nieuwe co-CEO's een goed moment is om de bedrijfsstructuur te evalueren en te optimaliseren. Zo zou het verkopen van de divisie "Materials" een oprijvend effect van de koers hebben van de voedingsdivisie.

Royal Dutch Shell

We zijn met de raad van bestuur van **Shell** in gesprek over diverse onderwerpen. Shell heeft een update gegeven over hoe de onderneming omgaat met de gevolgen van COVID-19: op operationeel vlak en wat dit voor de bedrijfscontinuïteit betekent. Zo hebben we gesproken over de geüpdate klimaatambities en het tijdsbestek waarin de ambities verwezenlijkt worden. We hebben gesproken over het budget voor hernieuwbare energie en wat dit op de langere termijn voor Shell betekent. Ook zijn de ambities op het gebied van biobrandstoffen aan bod gekomen en zijn vragen gesteld over de kapitaalallocatie op de korte en lange termijn. Uiteraard is er ook om een toelichting gevraagd over de verlaging van het dividend. Door de veiligheidsmaatregelen vanwege COVID-19 heeft Shell besloten de AVA achter gesloten deuren te houden. Dit stuitte op veel verzet onder Nederlandse aandeelhouders, zodoende heeft Shell een Q&A sessie gehouden zes dagen voorafgaand aan de AVA. Tijdens deze webcast heeft het bestuur vragen beantwoord en konden aandeelhouders ook vervolgvragen stellen. De discussie die plaatsvond tijdens de webcast en het transcript stelde aandeelhouders in de gelegenheid om optimaal geïnformeerd een stem uit te brengen. De door Follow This ingediende aandeelhoudersresolutie is uiteraard ook aan bod gekomen.

In voorbereiding op deze AVA hebben we gesproken met de voorzitter van de remuneratiecommissie over het beloningsbeleid. Wij hebben eerder input geleverd voor de totstandkoming van een voorstel voor een nieuw

beloningsbeleid. Zo vinden wij eenvoudig, focus op lange termijn doelstellingen, belonen van een juiste uitvoering van de strategie, en de energietransitie belangrijk. Het voorgestelde beloningsbeleid heeft een matigend effect gehad op de totale beloning voor de top. Ook waarderen wij het dat Shell heeft gewerkt aan het beperken van de variabiliteit. Wij moedigen Shell aan de doelstellingen op het gebied van klimaat nog sterker mee te laten wegen.

Klimaat was ook een belangrijk thema op deze AVA. Net als vorige jaren had aandeelhouderscollectief Follow This een aandeelhoudersvoorstel ingediend om Shell aan te sporen het voortouw te nemen in de energietransitie naar een "net-zero emission energy system". De steun van de aandeelhouders was dit jaar met 14,4 procent aanzienlijk hoger dan in 2018, toen was het nog maar 5,5 procent. Een grote, maar enigszins afnemende, meerderheid van de aandeelhouders is nog steeds tevreden over de ambities die Shell heeft op dit terrein. Sterker nog, op dezelfde dag dat de AVA van Shell werd bijeengeroepen, kondigde de onderneming een nieuwe ambitie aan om haar eigen operationele (scope 1 en 2) uitstoot te verminderen tot netto nul in 2050 of eerder. Ook kondigde Shell aan om de "Net Carbon Footprint" van de energieproducten die Shell aan haar klanten verkoopt (scope 3) te verminderen met ongeveer 65% in 2050 (verhoogd van 50%), en met ongeveer 30% in 2035 (verhoogd van ongeveer 20%). Het is ook de ambitie van Shell om haar klanten te helpen bij het verminderen van de uitstoot van hun gebruik van de energieproducten van Shell tot netto nul in 2050 of eerder. SPH is van mening dat een ambitie uitspreken niet voldoende is en dat concrete targets een beter middel zijn om de klimaatdoelstellingen van Parijs te bereiken. SPH heeft zodoende VOOR de resolutie gestemd.

5. Stembeleid & Corporate Governance

SPH ziet het als haar plicht van haar stemrecht gebruik te maken om waar nodig en waar mogelijk het belang van SPH, haar deelnemers en de maatschappij te beschermen. De UNPRI en de UN Global Compact/OESO richtlijnen vormen bij het stembeleid van SPH het uitgangspunt. Voor de illiquide portefeuillecomponenten privaat vastgoed en infrastructuur heeft SPH geen eigen stemrecht. SPH belegt voor deze categorieën in fondsen waarbij de uitoefening van stemrecht of recht op posities in een RvC is uitbesteed aan de manager van deze beleggingen. SPH zal zich een beeld vormen van wat de huidige praktijk is bij deze beleggingen en in hoeverre dit strookt met de eigen MVB-overtuigingen.

Corporate governance, of goed ondernemingsbestuur, heeft betrekking op de verhoudingen tussen de verschillende actoren van een onderneming zoals de Raad van Bestuur (RvB), de Raad van Commissarissen (RvC), aandeelhouders en andere belanghebbenden. Rekenschap, transparantie en toezicht spelen hierbij een centrale rol. SPH belegt onder andere in beursgenoteerde ondernemingen en is daardoor ook aandeelhouder. Door actief gebruik te maken van aandeelhoudersrechten kan SPH invloed uitoefenen op de onderneming. Het gaat hierbij om het benoemen van bestuurders, het goedkeuren van jaarstukken en in sommige gevallen kan het zich uitspreken over het beloningsbeleid. SPH doet dit onder andere door deel te nemen aan de besluitvorming op de aandeelhoudersvergadering (stemmen). Door gebruik te maken van het stemrecht kunnen de beleggingsfondsen invloed uitoefenen op ondernemingen en invloed aanwenden om een betere corporate governance te stimuleren bij de ondernemingen. Een goede corporate governance draagt bij aan de lange termijn waardecreatie.

5.1. SPH als actief aandeelhouder

De Nederlandse Corporate Governance Code schrijft voor dat institutionele beleggers zoals pensioenfondsen een beleid moeten hebben ten aanzien van het stemmen op aandeelhoudersvergaderingen van beursgenoteerde ondernemingen waarin zij beleggen. Daarbij wordt van de institutionele belegger gevraagd om minstens eenmaal per jaar aan te geven hoe invulling wordt gegeven aan het stembeleid. Daarnaast stelt de Corporate Governance Code dat de institutionele belegger minimaal eenmaal per kwartaal moet aangeven hoe hij stemde op de

aandeelhoudersvergaderingen. In bijlage 2 vindt u de volledige tekst van de relevante bepalingen voor institutionele beleggers van de Nederlandse Corporate Governance code.

SPH voldoet aan de bepalingen van de Corporate Governance Code. Op de website van SPH zijn de volgende documenten te vinden:

1. Stembeleid;
2. Stemverslag van de voorgaande kwartalen en het afgelopen jaar;
3. Rapportagetool waarbij gerapporteerd wordt hoe gestemd is per aandeelhoudersvergadering.

5.2. Stemgedrag SPH

Achtergrond

De eerste helft van het jaar is altijd een drukke stemperiode, omdat de meeste aandeelhoudersvergaderingen dan plaatsvinden. Gezien de moeilijke omstandigheden over de hele wereld was het extra belangrijk dat we onze stem als aandeelhouder lieten horen. Klimaatverandering was opnieuw een centraal thema dit stemseizoen. De steun voor klimaat gerelateerde resoluties blijft stijgen. Daarnaast heeft de aandacht voor klimaatverandering in toenemende mate invloed op de mate van steun voor bestuurdersverkiezingen. Ook is er wereldwijd een stijgende trend waarneembaar van ingediende aandeelhoudersresoluties die de mate van diversiteit in het bestuur adresseren. Doordat vrijwel alle aandeelhoudersvoorstellen ingediend zijn ver voordat COVID -19 haar intrede deed, was er weinig invloed van de pandemie op de inhoud van resoluties. Volgend jaar verwachten we meer voorstellen over onderwerpen die gerelateerd zijn aan COVID-19, zoals gezondheid en veiligheid van medewerkers, mensenrechten, verantwoord ketenbeheer en human capital management.

Stemactiviteiten van SPH

Wij stemden in het afgelopen halfjaar op **5435 vergaderingen** op totaal **63842 agendapunten**. Zie tabel

5.7.2.1. voor de regionale verdeling van vergaderingen over H1 2020.

TABEL 5.2.1 REGIONALE VERDELING H1 2020

	Aantal	%
US	1714	32%
Euro	1152	21%
Overig	2569	47%
Totaal	5435	

Op de website van SPH kunt u via het Vote Disclosure Systeem vinden hoe we gestemd hebben per aandeelhoudersvergadering.

Achmea IM voert ons stembeleid uit en past voor elke steminstructie het eigenop maat gemaakte stembeleid toe. Achmea IM maakt bij het uitoefenen van stemrechten gebruik van het stemplatform en analyses van Institutional Shareholder Services (ISS). Het stembeleid wordt doorlopend geactualiseerd op basis van wereldwijde trends op het gebied van corporate governance, ons stemgedrag bij controversiële agendapunten en overige actualiteiten.

Voordat de definitieve stem wordt uitgebracht analyseren we een selectie van de voorstellen op individuele basis. Het uiteindelijke besluit wordt genomen op basis van de specifieke feiten en omstandigheden van het agendapunt.

Het betekent ook dat niet altijd met het management van de onderneming wordt meegestemd. Zo stemden wij in het eerste halfjaar van 2020 op 16 procent van alle agendapunten tegen het management. Het grootste aantal tegenstemmen betrof tegenstemmen tegen managementvoorstellen. Het ging hier onder andere om de benoeming van bestuurders van ondernemingen die niet onafhankelijk zijn waar dit wel geëist of gewenst is. Ook betreft het vaak beloningsstructuren die als excessief, onvoldoende toegelicht en niet transparant genoeg beoordeeld worden, of waar een link met de prestaties van de onderneming ontbreekt. Ook de stemmen voor een aandeelhoudersresolutie houden impliciet een stem tegen het management in en zijn door ons meegenomen in onderstaand percentage van tegenstemmen.

TABEL 5.2.2 : OVERZICHT TEGENSTEMMEN H1 2020¹

Totaal resoluties	Voor	Tegen
63.842	84%	16%

¹ Bron: Achmea Investment Management, ISS

De management resoluties kunnen worden onderverdeeld in een zestal hoofdthema's: benoeming bestuurders, beloningsbeleid, uitgifte aandelen, routinezaken, fusies &

overnames en overig. In de eerste helft van 2020 zijn de meeste stemmen uitgebracht voor uitgifte aandelen, routinezaken en fusies en overnames.

TABEL 5.2.3 STEMACTIVITEITEN PER HOOFDTHEMA¹

	Voor	Tegen
Benoeming bestuurder	82%	18%
Beloning	65%	35%
Uitgifte aandelen	85%	15%
Routine zaken	96%	4%
Fusie en overnames	85%	15%
Overig	100%	0%

¹ Bron: Achmea Investment Management, ISS

5.3. Agenderingsrecht aandeelhouders

Op aandeelhoudersvergaderingen kunnen aandeelhouders een voorstel agenderen, mits wordt voldaan aan de voorwaarden van het lokaal geldende agenderingsrecht. Deze aandeelhoudersresoluties kunnen onder meer betrekking hebben op de thema's milieu & gezondheid, mensenrechten, goed bestuur. In het afgelopen halfjaar hebben wij 1513 **aandeelhoudersresoluties** beoordeeld en onze stem uitgebracht. De resoluties hadden de volgende thema's.

TABEL 5.3.1 AANDEELHOUDERSRESOLUTIES NAAR THEMA¹

Thema	Aantal
Overig (o.m. Politieke Donaties)	110
Beloning	65
Benoeming Bestuurder	894
Milieu en Gezondheid	103
Routinepunten	189
Goed Bestuur	109
Mensenrechten	19
Sociaal	23
Economie	1
Totaal	1513

¹ Bron: Achmea Investment Management, ISS

Wij toetsen de afzonderlijke aandeelhoudersvoorstellen op inhoud, wenselijkheid, werkbaarheid en effect. Dat betekent dat wij niet in alle gevallen voor een resolutie zullen stemmen, ook al past deze binnen onze speerpuntthema's.

Onderstaand overzicht onze steminstructie per thema voor deze resoluties.

**TABEL 5.3.2 STEMGEDRAG
AANDEELHOUDERSRESOLUTIES ¹**

	Voor	Tegen
Goed bestuur	82%	18%
Benoemingen	82%	18%
Milieu en Gezondheid	68%	32%
Overig	51%	49%
Routinezaken	77%	23%
Mensenrechten	63%	37%
Sociaal	52%	48%
Beloning	48%	52%

¹ Bron: Achmea Investment Management, ISS

Klimaat

Total SA

Op de Algemene Vergadering van Aandeelhouders van de Frans olie- en gasonderneming **Total SA**, op 29 mei 2020, diende een consortium van aandeelhouders een voorstel in waarin het management werd gevraagd om artikel 19 van de statuten te wijzigen. Het doel is om informatie te verkrijgen inzake de strategie van de onderneming om de bedrijfsactiviteiten in lijn te brengen met het Klimaatakkoord van Parijs. In het jaarverslag dient informatie opgenomen te worden waaronder een actieplan met specifieke tussenliggende fasen. Zo wordt er gevraagd om de doelstellingen voor de vermindering van broeikasgasemissies.

Het management benadrukt dat het zich bewust is van haar verantwoordelijkheid op milieugebied. Na een vruchtbare dialoog met een groep beleggers heeft het management een eigen klimaatbeleid opgesteld dat de ambitie heeft om tegen 2050 CO₂-neutraal te zijn. Enerzijds stelt Total SA dat het niet verantwoordelijk is voor de emissies die klanten veroorzaken. Anderzijds is de onderneming zich bewust van haar rol als producent en distributeur van energieproducten en wil het de ontwikkeling van de vraag positief beïnvloeden. Een statutenwijziging veroorzaakt een bindend mandaat voor de Raad van Bestuur. Deze is van mening dat deze verplichting niet in lijn is met de regels van bevoegdheidsverdeling in een naamloze vennootschap. SPH is van mening dat een ambitie uitspreken niet voldoende is en dat een statutenwijziging een goed middel is om het management aan te zetten tot het maken van een

concreet actieplan. Zodoende heeft SPH VOOR de resolutie gestemd. Van de aandeelhouders stemde 17 procent voor de resolutie.

Gezondheid

Johnson & Johnson

Op de Algemene Vergadering van Aandeelhouders van de Amerikaanse farmaceut **Johnson & Johnson**, op 3 april 2020, vroegen aandeelhouders de onderneming een verslag te publiceren over bestuursmaatregelen die de onderneming heeft ondernomen in verband met de verkoop van opioïdemedicijnen. De maatregelen moeten de financiële en reputatierisico's controleren en beheersen. Ook wordt gevraagd welke effecten de centralisatie van bedrijfsfuncties hebben op het toezicht, welke prikkels in de beloningsregelingen voor het management zijn opgenomen om ethisch gedrag te bevorderen en hoe het bestuur input van relevante belanghebbenden meeneemt in haar beleid. Volgens de aandeelhouders veroorzaakt misbruik van opioïden een gezondheids crisis. Volgens het 'Center for Disease Control and Prevention' (CDC) zijn er in de Verenigde Staten sinds 2017 meer dan 130 sterfgevallen per dag als gevolg van een overdosis. De cumulatieve economische tol die de opioïde-epidemie heeft veroorzaakt, bedraagt meer dan 1 biljoen dollar. De verkoop van opioïdemedicijnen brengt ook juridische risico's met zich mee. Zo heeft de onderneming onlangs voor \$4 miljard meerdere rechtszaken geschikt.

De onderneming geeft aan dat de risico's in verband met opioïden niet materieel zijn en dat ze haar opioïdenactiviteiten heeft verkocht. Ook meent Johnson & Johnson al voldoende informatie omtrent de bestuursmaatregelen die zijn doorgevoerd te hebben gepubliceerd. Door middel van een speciale website met persberichten betreft de onderneming relevante belanghebbenden bij hun beleid en genomen maatregelen. Het bestuur geeft aan dat de beloningsregelingen erop gericht zijn risicobeheer te vergemakkelijken. SPH ondersteunt de gevraagde transparantie rondom de bestuursmaatregelen en heeft VOOR de resolutie gestemd. Van de aandeelhouders stemde 61 procent voor de resolutie.

Milieu

The Kroger Co.

Op de Algemene Vergadering van Aandeelhouders van de Amerikaanse supermarktketen **The Kroger Co.**, op 25 juni 2020, hebben aandeelhouders een voorstel ingediend waarin de onderneming gevraagd wordt om de risico's te beoordelen die verbonden zijn aan het blijven gebruiken van niet-recyclebare merkverpakkingen. De onderneming moet meer inspanningen leveren om zijn verpakkingen duurzaam en recyclebaar te maken. Ook wordt er naar doelstellingen en een tijdpad gevraagd om niet-recyclebaar plastic geleidelijk uit te bannen. Volgens een schatting van het Amerikaanse 'Environmental Protection Agency' (EPA) wordt slechts 13 procent van de door de onderneming gebruikte plastic verpakkingen gerecycled. Er zijn zorgen dat de onderneming achter blijft bij haar concurrenten, die aangeven dat hun verpakkingen in 2025 recyclebaar zijn. Bovendien wordt het milieu vervuild door het storten van het niet-recyclebare plastic op het land en in de zee. Onderzoek toont aan dat plastic giftige stoffen uit water kan absorberen en dat dit in voedsel voor marine leven terecht kan komen.

Kroger geeft aan dat haar huidige en nieuwe doelstellingen tegemoetkomen aan de zorgen van de aandeelhouders. Zo heeft de onderneming in 2016 al doelen gesteld voor 2020, zoals het verbeteren van de recyclebaarheid van plastic verpakkingen. Doel is om 20 procent gerecycled materiaal te verwerken in verpakkingen van Kroger-producten. De onderneming heeft zich aangesloten bij een initiatief van de Kamer van Koophandel dat probeert de nationale recyclingpercentages te verhogen. Tot slot committeert het bestuur zich aan het geleidelijk, tot 2025, afschaffen van het gebruik van plastic boodschappentassen voor eenmalig gebruik. SPH ondersteunt voorstellen om milieu- en voedselverontreiniging tegen te gaan. SPH vindt de doelstellingen van Kroger onvoldoende en heeft VOOR de resolutie gestemd. Van de aandeelhouders stemde 38 procent voor de resolutie.

Mensenrechten

Amazon.com

Op de Algemene Vergadering van Aandeelhouders van de Amerikaanse e-commerce onderneming **Amazon.com**, op

27 mei 2020, werd het management gevraagd om een verslag te publiceren over de beoordeling van de mensenrechten in de toeleveranciersketen van de onderneming. Aandeelhouders verzoeken om de werkelijke en potentiële gevolgen van producten met een hoog risico, die door de onderneming of zijn dochterondernemingen worden verkocht, te onderzoeken. Producten met een hoog risico kunnen worden geselecteerd door te identificeren en prioriteren welke producten mensenrechtenrisico's met zich meebrengen en welke ernstige gevolgen kunnen hebben. Aandeelhouders stellen dat ondernemingen die zich schuldig maken aan mensenrechtenschendingen, materiele risico's lopen, zoals reputatieschade, projectverstoringen, en rechtszaken.

Het management heeft toegezegd daartoe specifieke risicobeoordelingen uit te voeren van specifieke producten, regio's en risicogebieden. Amazon geeft aan dat hun Global Human Rights Principles zijn gebaseerd op internationale mensenrechtenstandaarden zoals de 'UN Guiding Principles on Business and Human Rights'. De onderneming werkt niet met leveranciers die zich bezighouden met dwangarbeid of mensenhandel en verwacht van haar leveranciers dat deze zich aan dezelfde standaarden houden. Mensenrechten worden wel benoemd in de gedragscode voor leveranciers, echter over de daadwerkelijke risicobeoordelingen wordt inhoudelijk niet gepubliceerd. SPH heeft zodoende VOOR de resolutie gestemd. Van de aandeelhouders stemde 30 procent voor de resolutie.

Apple

Op de Algemene Vergadering van Aandeelhouders van het Amerikaanse technologieconcern **Apple**, op 26 februari 2020, werd het management gevraagd om jaarlijks verslag uit te brengen over het beleid van de onderneming inzake de vrijheid van meningsuiting en toegang tot informatie. Aandeelhouders geven aan dat Apple risico's loopt op het gebied van mensenrechten omdat de onderneming zaken doet in landen waar de overheid geen vrije meningsuiting of vrije toegang tot informatie toestaat. Zo heeft de onderneming na een verzoek van de Chinese overheid bepaalde applicaties, zoals de New York Times, uit de *App Store* verwijderd zonder uitleg waarom ze verwijderd werden. De onderneming heeft in 2018, 634 apps verwijderd, waarvan 517 in China. Ook wordt de vraag gesteld of de onderneming publiekelijk toezegt de vrijheid van meningsuiting te respecteren. Tenslotte wordt gevraagd welke acties de onderneming heeft ondernomen naar aanleiding van informatieverzoeken van de overheid en derden in relatie tot het beperken van de vrijheid van meningsuiting.

De Raad van Bestuur geeft aan dat Apple het belang ziet van de vrijheid van meningsuiting, maar dat Apple zich als onderneming aan lokale wetten moet houden, ook wanneer die de beschikbaarheid van bepaalde apps kunnen beperken. De onderneming zou ervoor kunnen kiezen om bepaalde markten te verlaten. Dit zou dan tot gevolg

hebben dat de klanten in die markten minder keuzemogelijkheden hebben. Er wordt actief toezicht gehouden op operationele en reputatierisico's die verband houden met mensenrechten en de naleving van wetten, voorschriften en bevelen van de overheid. De onderneming acht de huidige publiek beschikbare informatie voldoende. SPH ziet dit anders en heeft zodoende VOOR de resolutie gestemd. Van de aandeelhouders stemde 41 procent voor de resolutie.

Arbeidsnormen

Delta Air Lines, Inc.

Op de Algemene Vergadering van Aandeelhouders van de Amerikaanse vliegtuigmaatschappij **Delta Air Lines, Inc.**, op 18 juni 2020, werd het management gevraagd haar procedures ter voorkoming van seksuele intimidatie te versterken. Uit onderzoek blijkt dat 70 procent van de stewardessen in de luchtvaartindustrie seksueel geïntimideerd wordt tijdens werk. Aandeelhouders verzoeken om de verantwoordelijkheid van het bestuur voor dit onderwerp te vergroten. Dit kan door het beloningsbeleid voor het management hiermee in lijn te brengen en indien nodig het beleid te herzien. Ook wordt gevraagd om te rapporteren over reeds ondernomen acties. Schadeclaims tegen beroemdheden en de spraakmakende #metoo beweging op sociale media platforms hebben de potentiële impact van seksuele intimidatie op de werkvloer aangetoond. Uit onderzoek blijkt dat ondernemingen waarin seksuele intimidatie veel voorkomt een hoger personeelsverloop hebben en het personeel minder productief is als gevolg van ziekte, lagere motivatie, grotere conflicten, het vermijden van interactie en pesten.

Het management geeft aan dat de huidige procedures voldoende zijn om seksuele intimidatie op de werkplek te voorkomen. Er worden trainingen over het beleid gegeven aan alle werknemers en managers. Het management stelt dat de auditcommissie toezicht houdt op alle procedures en processen die verband houden met de ethische en zakelijke gedragscode van de onderneming. In haar beloningsbeleid heeft Delta Air Lines beleid verankerd dat de verworven beloning van bestuurders teruggevorderd kan worden bij wangedrag. SPH acht het van belang dat seksuele intimidatie zoveel mogelijk voorkomen moet worden. De huidige procedures worden als onvoldoende beoordeeld. Daarom is er VOOR de resolutie gestemd. Van de aandeelhouders stemde 32 procent voor de resolutie.

5.4. Corporate governance ontwikkelingen Nederland

Impact coronavirus op het AVA-seizoen 2020

"Het coronavirus houdt ons land in de greep. Ons, én de rest van de wereld", zo begint premier Rutte zijn rechtstreekse toespraak op televisie aan alle Nederlanders op maandag 16 maart 2020. Rutte wees in zijn toespraak onder andere op de economische gevolgen en de zorgen die mensen zich maken over hun baan en ondernemers over het voortbestaan van hun onderneming. Gezien het snelle tempo van de veranderingen en bijbehorende restricties heeft COVID-19 ook geleid tot een aanzienlijke verstoring van de dividenduitkeringen, de verslagleggingsperiode van ondernemingen en de planning en implementatie van het AVA seizoen.

Ingetrokken en verlaagde dividenduitkeringen

Zo hebben diverse ondernemingen het voorstel om dividend uit te keren ingetrokken of het voorgenomen dividendbedrag flink verlaagd vanwege de hevige (verwachte) winst- en omzettingen door de coronacrisis. Een aantal Nederlandse banken heeft de aanbeveling van de Europese Centrale Bank opgevolgd om tot en met het derde kwartaal 2020 geen dividend uit te keren aan aandeelhouders. Ook de accountants hebben voor een aantal ondernemingen een controleverklaring afgegeven waarbij ze een slag om de arm houden wat betreft de financiële prestaties en de gezondheid van ondernemingen als gevolg van de coronacrisis. Accountants nemen een paragraaf in de controleverklaring van de 2019 jaarrekening op over de impact van het coronavirus.

Uitgestelde en virtuele AVA's

Volgens het Nederlands vennootschapsrecht zijn beursondernemingen verplicht om binnen zes maanden na afloop van het boekjaar een algemene vergadering van aandeelhouders (AVA) te organiseren. Het AVA-seizoen in Nederland is anders verlopen dan afgelopen jaren, vanwege de uitbraak van het coronavirus. De AVA's die vroeg in het seizoen gepland waren (maart en april), werden geconfronteerd met door de Nederlandse regering opgelegde beperkingen. Meerdere ondernemingen hebben daardoor de algemene vergaderingen uitgesteld naar juni. Ondernemingen hebben ook aandeelhouders opgeroepen niet naar de fysieke aandeelhoudersvergadering te komen.

Ondernemingen maakten zich zorgen over de rechtsgeldigheid van de AVA-besluiten, als er maar een beperkt aantal aandeelhouders de algemene vergadering bijwoont. Het Nederlands parlement heeft daarom op 16 maart 2020 een noodwet aangenomen. Ondernemingen hebben daardoor tot 31 oktober 2020 de tijd om een AVA te organiseren.

Van alle Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen hield 34 procent een virtuele AVA, waaronder de volgende ondernemingen: Adyen, Aegon, AkzoNobel, ASM

International, ASR Nederland, DSM, Heineken, Randstad en Unilever. Tijdens deze AVA's namen de CEO, de CFO, de voorzitter en de secretaris van de onderneming vanuit het hoofdkantoor van de onderneming deel aan de vergadering. Met name de buitenlandse bestuurders namen deel vanuit andere locaties. Soms was ook de externe accountant aanwezig op het hoofdkantoor. In andere gevallen gaf deze een presentatie over de uitgevoerde audit vanuit een andere locatie. Niet alle ondernemingen boden aandeelhouders de mogelijkheid vervolgvragen te stellen. Hierdoor konden aandeelhouders niet in alle gevallen optimaal geïnformeerd een stem uitbrengen.

Alle andere Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen hielden een fysieke AVA met toegangsbeperkingen voor aandeelhouders. Fysieke AVA's waren immers nog steeds toegestaan, mits er niet meer dan 100 personen aanwezig waren. Ook moest er een afstand van ten minste 1,5 meter tussen de aanwezigen aangehouden worden. In de oproep werden aandeelhouders echter sterk ontmoedigd om de AVA fysiek bij te wonen. Er werd aangegeven dat er geen gelegenheid was voor sociale interactie en dat de onderneming ernaar streeft de fysieke aanwezigheid tot een minimum te beperken. Dit met als doel de gezondheid van alle betrokkenen te beschermen.

Bijna alle aandeelhouders hebben deze aanbeveling opgevolgd. De aanwezigheid van aandeelhouders op de fysieke AVA's was beperkt tot maximaal 10 personen. Dit werd gestimuleerd door de mogelijkheid de vergadering via een live-audio- of videocast te volgen. Ook was het mogelijk om vooraf via e-mail vragen te stellen. Sommige ondernemingen boden ook de mogelijkheid om vervolgvragen te stellen via e-mail of via een chatfunctie. Bij fysieke AVA's werd de fysieke aanwezigheid van bestuurders bovendien tot een minimum beperkt.

Aandeelhouders keuren nieuwe beloningsvoorstellen af

Als gevolg van de implementatie van de herziene EU-richtlijn inzake aandeelhoudersrechten ('SRD II') moeten alle Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen hun remuneratierapport over 2019 voor een adviserende stem voorleggen aan de AVA van 2020. Een grote meerderheid heeft ook het beloningsbeleid voor de bestuurders en commissarissen vernieuwd. Sinds 1 december 2019 heeft het nieuwe beloningsbeleid de steun nodig van ten minste 75 procent van de uitgebrachte stemmen in een AVA. Deze regel geldt niet als de onderneming in de statuten van de vennootschap een lagere meerderheid heeft voorgeschreven.

Maatschappelijk draagvlak

Nederlandse beursvennootschappen moeten ook uit te leggen hoe in het beloningsbeleid rekening wordt gehouden met het 'maatschappelijk draagvlak'. Institutionele beleggers zijn vanaf dit jaar wettelijk verplicht om rekening te houden met de maatschappelijke gevolgen van elk AVA-voorstel. Zij hebben zich met name gericht op mogelijke

extreme uitkomsten van het beloningsbeleid, dat ter goedkeuring aan de AVA 2020 is voorgelegd. Beleggers beoordeelden kritisch welke ondernemingen opgenomen zijn in de peergroup voor de arbeidsmarkt. Beleggers hebben met name hun zorgen geuit als een substantieel deel uit deze vergelijkingsgroep uit de Verenigde Staten komt. De beloningspraktijken en -cultuur van Amerikaanse ondernemingen verschillen sterk met Europese ondernemingen. Het totale vaste inkomen van bestuurders kan stijgen tot ver boven het mediaanniveau van de Nederlandse en Europese concurrenten.

Remuneratierapport

Afgelopen AVA-seizoen was de eerste mogelijkheid voor aandeelhouders om een adviserende stem uit te brengen over het remuneratierapport. Bij slechts één onderneming AMG Advanced Metallurgical Group is er een negatief advies uitgebracht over het remuneratierapport over 2019. Veel aandeelhouders zien 2020 als een tussenjaar en zijn daarom nog enigszins coulant. Vanaf 2021 wordt er een hogere transparantie in de remuneratieverslagen verwacht.

Beloningsbeleid

De nieuwe steunvereiste van 75 procent voor het vaststellen van een nieuw beloningsbeleid heeft een grote impact gehad. Vijf voorstellen voor een nieuw of aangepast beloningsbeleid voor bestuurders zijn niet aangenomen door de AVA. Dit betreft de volgende ondernemingen: AMG, BESI, Euronext en Wolters Kluwer. Ook zijn vijf nieuwe beloningsvoorstellen voor of bij aanvang van de AVA ingetrokken. Deze ondernemingen bezinnen zich op een nieuw voorstel. Tot de volgende AVA blijft het oude beloningsbeleid van kracht.

6. Impact maken

Impact beleggingen, ook wel beleggingen in oplossingen genoemd, zijn beleggingen die naast een financiële doelstelling ook een concreet meetbare maatschappelijke doelstelling hebben. In dit hoofdstuk rapporteren wij over de omvang van onze impact beleggingen en de gerealiseerde impact.

6.1. Zorgvastgoed

Wij hebben het initiatief genomen om een fonds op te zetten dat er volledig op is gericht om betaalbaar en duurzaam zorgvastgoed in Nederland te realiseren: het Apollo Zorgvastgoedfonds. Dit fonds investeert in zorgvastgoed, waaronder eerstelijnszorgcentra. De fondsmanager is lid van GRESB (benchmark voor duurzaam vastgoed) en heeft de UNPRI ondertekend.

SPH is er reeds in de opstartfase bijna in geslaagd om het volledige initiële doelvermogen van EUR 80 miljoen te beleggen en heeft het fonds daarmee een goede start gegeven. Het Apollo Zorgvastgoedfonds is nu gereed om meer geïnteresseerde partijen aan te trekken en zo haar impact te vergroten. De investeringen van het fonds zijn onder te verdelen in drie categorieën: beschermd wonen, verpleegcomplexen en gezondheidscentra.

TABEL 6.1.1 OMVANG VAN DE PORTEFEUILLE

Beschermd wonen	Verpleegcomplexen	Gezondheidscentra
€ 37.300.000	€ 18.950.000	€ 22.200.000
3 object(en)	2 object(en)	7 object(en)
191 woningen	122 studio's	37 praktijk(en)
232 bewoners	122 bewoners	69.550 bewoners
		28 huisartsen

Naast de omvang en de opbouw van de portefeuille houden wij ook in de gaten wat de impact is op de zorgaanbieders (financierbaarheid, relatietermijn en tevredenheid) op de gebruikers (betaalbaarheid, tevredenheid en veiligheid) en op de omgeving (tevredenheid en duurzaamheid).

7. Bijlagen

7.1. Uitgangspunten van het Global Compact van de Verenigde Naties

Het UN Global Compact verlangt van bedrijven dat zij binnen hun invloedssfeer een aantal kernwaarden op het gebied van mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en anticorruptie omarmen, ondersteunen en uitvoeren. Bedrijven die het VN Global Compact initiatief onderschrijven, verbinden zich ertoe de onderstaande doelstellingen en waarden te steunen bij het uitvoeren van hun activiteiten:

Mensenrechten

1e principe: Bedrijven dienen binnen de eigen invloedssfeer de internationaal vastgelegde mensenrechten te ondersteunen en te respecteren; en

2e principe: er voor te zorgen dat zij niet medeplichtig zijn aan schendingen van de mensenrechten.

Arbeidsnormen

3e principe: Bedrijven dienen de vrijheid van vakvereniging en de effectieve erkenning van het recht op collectieve onderhandelingen te handhaven;

4e principe: alle vormen van verplichte en gedwongen arbeid te elimineren;

5e principe: zich in te spannen voor de effectieve afschaffing van kinderarbeid; en

6e principe: discriminatie met betrekking tot werk en beroep te bestrijden.

Milieu

7e principe: Bedrijven dienen het voorzichtigheidsbeginsel te hanteren met betrekking tot milieukwesties;

8e principe: initiatieven te ondernemen om grotere verantwoordelijkheid op milieugebied te bevorderen; en

9e principe: de ontwikkeling en verspreiding van milieuvriendelijke technologieën te stimuleren.

Anticorruptie

10e principe: Bedrijven dienen alle vormen van corruptie, inclusief afpersing en omkoping, tegen te gaan.

De principes van het UN Global Compact zijn gebaseerd op internationale verdragen, onder andere afgeleid van de Universele verklaring van de rechten van de mens, de verklaring van de Internationale Arbeidsorganisatie (ILO) inzake de fundamentele arbeidsrechten, en van de verklaring van Rio met betrekking tot milieu en ontwikkeling.

7.2. Relevante bepalingen Nederlandse Corporate Governance Code (2016 versie)

Principe 4.1 De algemene vergadering

Principe De algemene vergadering kan een zodanige invloed uitoefenen op het beleid van het bestuur en de raad

van commissarissen van de vennootschap, dat zij een volwaardige rol speelt in het systeem van checks and balances binnen de vennootschap. Goede corporate governance veronderstelt een volwaardige deelname van aandeelhouders aan de besluitvorming in de algemene vergadering.

Relevante best practice bepalingen

4.1.1 Het toezicht van de raad van commissarissen op het bestuur omvat mede het toezicht op de verhouding met aandeelhouders.

4.1.5 Indien een aandeelhouder een onderwerp op de agenda heeft laten plaatsen, licht hij dit ter vergadering toe en beantwoordt hij zo nodig vragen hierover.

4.1.6 Een aandeelhouder oefent het agenderingsrecht slechts uit nadat hij daaromtrent in overleg is getreden met het bestuur. Wanneer één of meer aandeelhouders het voornemen hebben de agendering te verzoeken van een onderwerp dat kan leiden tot wijziging van de strategie van de vennootschap, bijvoorbeeld door het ontslag van één of meer bestuurders of commissarissen, wordt het bestuur in de gelegenheid gesteld een redelijke termijn in te roepen om hierop te reageren (de responstijd). De mogelijkheid van

het inroepen van de responstijd geldt ook voor een voornemen als hiervoor bedoeld dat strekt tot rechterlijke machtiging voor het bijeenroepen van een algemene vergadering op grond van artikel 2:110 BW. De desbetreffende aandeelhouder respecteert de door het bestuur ingeroepen responstijd, bedoeld in best practice bepaling 4.1.7.

Principe 4.3 Uitbrengen van stemmen

Principe Deelname van zoveel mogelijk aandeelhouders aan de besluitvorming in de algemene vergadering is in het belang van de checks and balances van de vennootschap. De vennootschap stelt, voor zover het in haar mogelijkheid ligt, aandeelhouders in de gelegenheid op afstand te stemmen en met alle (andere) aandeelhouders te communiceren.

Relevante best practice bepalingen

4.3.1 Een aandeelhouder stemt naar eigen inzicht. Van een aandeelhouder die gebruik maakt van stemadviezen van derden wordt verwacht dat hij zich een eigen oordeel vormt over het stembeleid of de door deze adviseur verstrekte stemadviezen.

4.3.5 Institutionele beleggers (pensioenfondsen, verzekeraars, beleggingsinstellingen, vermogensbeheerders) plaatsen jaarlijks in ieder geval op hun website hun beleid ten aanzien van het uitoefenen van het stemrecht op aandelen die zij houden in beursvennootschappen.

4.3.6 Institutionele beleggers plaatsen jaarlijks op hun website en/of in hun bestuursverslag een verslag van de uitvoering van hun beleid voor het uitoefenen van het stemrecht in het desbetreffende boekjaar. Daarnaast brengen zij ten minste eenmaal per kwartaal op hun website verslag uit of en hoe zij als aandeelhouders hebben gestemd op algemene vergaderingen. Dit verslag wordt op de website van de institutionele belegger geplaatst.

7.3. Uitsluitingslijsten

Controversiële wapens

Zie onderstaand de uitsluitingslijst per 01-07-2020 voor ondernemingen die betrokken zijn bij controversiële wapens en wapens ten behoeve van de consumentenmarkt:

- Aerospace Long-March International Trade Co., Ltd.
- Aeroteh SA
- American Outdoor Brands Corporation
- Anhui GreatWall Military Industry Co., Ltd.
- Arab Organization for Industrialization
- Aryt Industries Ltd
- Ashoka Manufacturing Ltd
- Avibras Industria Aeroespacial S/A.
- Bharat Dynamics Limited
- CBC Ammo LLC
- China Aerospace Science & Technology Corp.
- China North Industries Corp.
- China Poly Group Corp.
- Colt Defense LLC
- Elbit Systems Ltd
- FGI Operating Co. LLC
- H&K AG
- Hanwha Corp
- Larsen & Toubro Ltd
- LIG Nex1 Co., Ltd.
- Lockheed Martin Corp
- Makina Ve Kimya Endustrisi Kurumu
- Miroku Corp.
- Motovilihinskie zavody PAO
- Nauchno-Proizvodstvennoe Obedinenie Splav OAO
- Northrop Grumman Corp
- Ordtech Military Industries (OMI)
- Pakistan Ordnance Factories
- Poongsan Corp
- Poongsan Holdings Corp
- Premier Explosives Ltd
- Remington Outdoor Company, Inc.
- Reshef Technologies Ltd.
- Rostec Corporation
- S&T Dynamics Co Ltd
- S&T Holdings Co Ltd
- SFTUE Belspetsvneshtekhnika
- Sportsman's Warehouse Holdings, Inc.
- Sturm, Ruger & Co., Inc.
- Tata Power Co Ltd
- Taurus Armas SA
- Textron Inc
- The Day & Zimmermann Group, Inc.
- Verney-Carron SA
- Vista Outdoor, Inc.
- Walchandnagar Industries Ltd

Tabak

Zie onderstaand de uitsluitingslijst per 01-07-2020 voor ondernemingen die betrokken zijn bij de productie, handel of distributie van tabak:

- 22nd Century Group Inc

- A-1 Group Inc
- Al Eqbal Co for Investment PLC
- Al-Ekbal Printing & Packaging
- Altria Group Inc
- AMCON Distributing Co
- Amcor PLC
- American Heritage Internationa
- AMVIG Holdings Ltd
- Arcis Resources Corp
- Argha Karya Prima Industry Tbk
- Asenovgrad Tabac AD-Asenovgrad
- Bellatora Inc
- Bright Packaging Industry Bhd
- Brilliant Circle Holdings Inte
- British American Tobacco Malaysia Bhd
- British American Tobacco PLC
- British American Tobacco Zimba
- Bulgartabac Holding AD
- Casey's General Stores Inc
- Cat Loi JSC
- Celanese Corp
- Ceylon Tobacco Co
- China Flavors & Fragrances Co
- Coka Duvanska Industrija AD Coka
- Core-Mark Holding Co Inc
- Dufry AG
- Duvanska Industrija AD Bujanov
- Duvanski Kombinat AD Podgorica
- Eastern Tobacco
- Electronic Cigarettes International Group Ltd
- Essentra PLC
- Eurocash SA
- Fabrika Duhana Sarajevo DD Sarajevo
- Fabrika Duvana AD Banja Luka
- FamilyMart Co Ltd
- Foshan Huaxin Packaging Co Ltd
- Gemini Group Global Corp
- Godfrey Phillips India Ltd
- Golden Tobacco Ltd
- Gotse Delchev Tabac AD-Gotse Delchev
- Greenlane Holdings Inc
- Gudang Garam Tbk PT
- Harrys Manufacturing Inc
- Healthier Choices Management C
- Hm Sampoerna
- Hrvatski Duhani DD
- Huabao International Holdings Ltd
- IMA Industria Macchine Automat
- Imperial Brands PLC
- ITC Ltd
- Japan Tobacco Inc
- Jerusalem Cigarette Co Ltd
- Karelia Tobacco Co Inc SA
- Khyber Tobacco Co Ltd
- Kimree Inc
- Kothari Products Ltd
- KT&G Corp
- Lawson Inc
- LT Group Inc

- McColl's Retail Group PLC
- Minfeng Special Paper Co Ltd
- Miquel y Costas & Miquel SA
- Morris (Philip)
- Mudanjiang Hengfeng Paper Co L
- New Toyo International Holding
- Ngan Son JSC
- Nolato AB
- NTC Industries Ltd
- Pazardzhik BTM AD Pazardzhik
- Philip Morris International Inc
- President Chain Store Corp
- Press Corp Plc
- PTFC Redevelopment Corp
- Pyxus International Inc
- Rapid Fire Marketing Inc
- Reinet Investments SCA
- Scandinavian Tobacco Group A/S
- Schweitzer-Mauduit Internation
- Shaanxi Jinye Science Technolo
- Shanghai Industrial Holdings Ltd
- Shanghai Shunho New Materials
- Sheen Tai Holdings Grp Co Ltd
- Shiner International Inc
- Shumen-Tabac AD-Shumen
- Sinnar Bidi Udyog Ltd
- Slantse Stara Zagora- BT AD
- Sligro Food Group NV
- Smokefree Innotec Inc
- Societe Ivoirienne des Tabacs SA
- Standard Diversified Inc
- Strumica Tabak AD Strumica
- Swedish Match AB
- Tabak ad Nis
- Tanzania Cigarette Co Ltd
- Tong Jie Ltd
- Tong Yang Moolsan Co Ltd
- TSL Ltd/Zimbabwe
- Turning Point Brands Inc
- Tutunski Kombinat AD
- Tvornica Duhana Zagreb DD
- Union Investment Corp PLC
- Union Tobacco & Cigarette Industries
- Universal Corp/VA
- Vapor Hub International Inc
- VaporBrands International Inc
- Vector Group Ltd
- Veles Tabak Veles
- VST Industries Ltd
- Wismilak Inti Makmur Tbk PT

Kolenmijnbouwbedrijven en teerzandolie

- Alliance Resource Partners, L.P.
- Arch Resources, INC.
- Banpu Public Company Limited
- Bukit Asam Tbk Pt
- Canadian Natural Resources Limited
- Cloud Peak Energy Inc.
- Coal India Ltd
- Consol Energy Inc.
- Exxaro Resources Limited
- Geo Energy Resources Limited
- Indo Tambangraya Megah Tbk Pt
- Inner Mongolia Yitai Coal Co., Ltd
- Lubelski Wegiel Bogdanka Sa
- MEG Energy Corp.
- New Hope Corporation Limited
- Peabody Energy Corporation
- Pt Adaro Energy Tbk
- Pt Bumi Resources Tbk
- Pt Delta Dunia Makmur Tbk
- Pt Indika Energy Tbk
- Pt United Tractors Tbk
- Semirara Mining And Power Corporation
- Washington H. Soul Pattinson And Company Limited
- Whitehaven Coal Limited
- Yanzhou Coal Mining Co Ltd
- Yanzhou Coal Mining Company Limited

Normschendingen

De volgende ondernemingen worden per 01-07-2020 uitgesloten:

- Alliance Resource Partners, L.P.
- Arch Resources, INC.
- Banpu Public Company Limited
- Bukit Asam Tbk Pt
- Canadian Natural Resources Limited
- Cloud Peak Energy Inc.
- Coal India Ltd
- Consol Energy Inc.
- Exxaro Resources Limited
- Geo Energy Resources Limited
- Indo Tambangraya Megah Tbk Pt
- Inner Mongolia Yitai Coal Co., Ltd
- Lubelski Wegiel Bogdanka Sa
- MEG Energy Corp.
- New Hope Corporation Limited
- Peabody Energy Corporation
- Pt Adaro Energy Tbk
- Pt Bumi Resources Tbk
- Pt Delta Dunia Makmur Tbk
- Pt Indika Energy Tbk
- Pt United Tractors Tbk
- Semirara Mining And Power Corporation
- Washington H. Soul Pattinson And Company Limited
- Whitehaven Coal Limited
- Yanzhou Coal Mining Co Ltd
- Yanzhou Coal Mining Company Limited

Landen

De volgende landen worden uitgesloten per 01-09-2020:

- Central African Republic
- Democratic People's Republic of Korea (North Korea)
- Iran (Islamic Republic of)
- Libya
- Somalia

7.4. Lijst van ondernemingen; Normatieve Dialogen

	Onderneming	Dialogoog geïnitieerd	Normschending
1	Accenture Plc	15-1-2020	Arbeidsrechten
2	Allergan Plc	15-1-2020	Mensenrechten
3	Alphabet Inc.	15-4-2020	Mensenrechten
	Alphabet Inc.	15-4-2020	Corruptie
	Alphabet Inc.	15-4-2020	Arbeidsnormen
4	AmerisourceBergen Corporation	15-1-2020	Mensenrechten
5	BAE Systems plc	15-1-2020	Mensenrechten
6	Bunge Limited	15-10-2019	Milieu
7	Cardinal Health, Inc.	15-1-2020	Mensenrechten
8	Chevron Corporation	15-4-2020	Mensenrechten
	Chevron Corporation	15-4-2020	Corruptie
	Chevron Corporation	15-4-2020	Arbeidsnormen
9	China Yangtze Power Co., Ltd.	15-10-2019	Milieu
10	Coca-Cola Amatil Limited	15-10-2019	Arbeidsnormen
11	Dassault Aviation SA	15-1-2020	Mensenrechten
12	Electricity Generating Public Co., Ltd.	15-1-2020	Mensenrechten
	Electricity Generating Public Co., Ltd.	15-1-2020	Milieu
13	Elsewedy Electric Co.	15-1-2020	Milieu
14	Empresas Copec SA	15-1-2020	Milieu
	Empresas Copec SA	15-1-2020	Mensenrechten
15	Endo International Plc	15-1-2020	Mensenrechten
16	ENGIE SA	15-1-2017	Milieu
	ENGIE SA	15-1-2017	Mensenrechten
17	Facebook, Inc.	15-4-2020	Arbeidsnormen
18	Fiat Chrysler Automobiles N.V.	15-1-2020	Corruptie
19	Freeport-McMoRan, Inc.	15-1-2020	Mensenrechten
	Freeport-McMoRan, Inc.	15-1-2020	Arbeidsrechten
	Freeport-McMoRan, Inc.	15-1-2020	Milieu
20	G4S plc	15-4-2020	Arbeidsnormen
21	General Dynamics Corporation	15-1-2020	Mensenrechten
22	Global Power Synergy PCL	15-3-2020	Mensenrechten
	Global Power Synergy PCL	15-3-2020	Milieu
23	GS Holdings Corp.	15-1-2020	Corruptie
24	Halliburton Co.	15-4-2020	Milieu

	Onderneming	Dialogo geïnitieerd	Normschending
25	Hangzhou Hikvision Digital Technology Co., Ltd.	15-4-2020	Mensenrechten
26	Hankook Tire & Technology Co., Ltd.	15-1-2020	Arbeidsnormen
27	Hon Hai Precision Industry Co., Ltd.	15-1-2020	Arbeidsnormen
28	Hyundai Heavy Industries Holdings Co., Ltd.	15-1-2020	Arbeidsnormen
	Hyundai Heavy Industries Holdings Co., Ltd.	15-1-2020	Corruptie
29	ICICI Bank Ltd.	15-10-2019	Corruptie
30	Iflytek Co., Ltd.	15-10-2019	Mensenrechten
31	JBS SA	15-7-2017	Milieu
	JBS SA	15-7-2017	Corruptie
	JBS SA	15-7-2017	Arbeidsrechten
32	Johnson & Johnson	15-4-2020	Mensenrechten
	Johnson & Johnson	15-4-2020	Corruptie
33	Kobe Steel, Ltd.	15-1-2020	Milieu
34	Korea Shipbuilding & Offshore Engineering Co Ltd	15-1-2020	Arbeidsnormen
35	LM Ericsson Telefon AB	15-4-2018	Corruptie
	LM Ericsson Telefon AB	15-1-2020	Corruptie
	LM Ericsson Telefon AB	15-1-2020	Corruptie
36	MAXIMUS, Inc.	15-4-2020	Arbeidsnormen
37	McKesson Corp.	15-1-2020	Mensenrechten
38	Mitsubishi Electric Corp.	15-4-2020	Arbeidsnormen
39	Mitsui & Co.,Ltd	15-4-2020	Mensenrechten
	Mitsui & Co.,Ltd	15-4-2020	Milieu
40	National Australia Bank Limited	15-7-2018	Corruptie
41	NIKE, Inc.	15-7-2018	Mensenrechten
42	Petróleo Brasileiro (Petrobras)	15-10-2019	Mensenrechten
	Petróleo Brasileiro (Petrobras)	15-10-2019	Milieu
43	PT Semen Indonesia (Persero) Tbk	15-10-2019	Mensenrechten
44	Rheinmetall AG	15-1-2020	Mensenrechten
45	Rosneft Oil Co.	15-10-2019	Milieu
46	RWE AG	15-4-2020	Milieu
47	Saudi Arabian Oil Co.	15-4-2020	Corruptie
48	SK Holdings Co., Ltd.	15-10-2018	Mensenrechten
	SK Holdings Co., Ltd.	15-4-2020	Corruptie
49	SK Innovation Co., Ltd	15-4-2020	Corruptie
50	S-Oil Corp.	15-1-2019	Corruptie
51	Sumitomo Corporation	15-4-2017	Arbeidsrechten
52	Swedbank AB	15-10-2019	Corruptie

	Onderneming	Dialogo geïnitieerd	Normschending
53	Teva Pharmaceutical Industries Ltd.	15-1-2020	Mensenrechten
54	The Boeing Co.	15-10-2019	Mensenrechten
	The Boeing Co.	15-10-2019	Mensenrechten
	The Boeing Co.	15-10-2019	Mensenrechten
55	The Coca-Cola Co.	15-4-2020	Arbeidsnormen
56	The Goldman Sachs Group, Inc.	15-7-2019	Corruptie
	The Goldman Sachs Group, Inc.	15-7-2019	Corruptie
	The Goldman Sachs Group, Inc.	15-7-2019	Corruptie
57	Uber Technologies, Inc.	15-1-2020	Mensenrechten
	Uber Technologies, Inc.	15-1-2020	Mensenrechten
	Uber Technologies, Inc.	15-1-2020	Arbeidsnormen
	Uber Technologies, Inc.	15-1-2020	Arbeidsnormen
58	Vestas Wind Systems A/S	15-4-2017	Mensenrechten
	Vestas Wind Systems A/S	4-12-2019	Arbeidsrechten
59	Wal-Mart Stores, Inc.	15-10-2019	Arbeidsrechten
	Wal-Mart Stores, Inc.	15-10-2019	Arbeidsrechten
60	Westpac Banking Corporation	15-1-2020	Mensenrechten
61	Wilmar International Limited	15-1-2020	Milieu
62	Zhejiang Dahua Technology Co. Ltd.	15-10-2019	Mensenrechten

7.5. Lijst van ondernemingen; Thematisch Dialogen

	Onderneming	Sector	Land van herkomst	Engagement omschrijving
1	AbbVie, Inc.	Gezondheidszorg	Verenigde Staten	Goede en Beschikbare Medicijnen
2	Amcor Ltd	Basismaterialen	Australië	Plastics
3	American Water Works Company, Inc.	Nutsbedrijven	Verenigde Staten	Waterrisico bij water- en elektriciteitsbedrijven
4	Anglo American Platinum Ltd.	Materialen (NL)	Zuid-Afrika	Afbouw blootstelling steenkolen
5	Aurobindo	Gezondheidszorg	India	Goede en Beschikbare Medicijnen
6	Bayer AG	Gezondheidszorg	Duitsland	Goede en Beschikbare Medicijnen
7	Berry Plastics Group Inc	Basismaterialen	Verenigde Staten	Plastics
8	BHP	Basismaterialen	Verenigd Koninkrijk	Afbouw blootstelling steenkolen
9	Biogen Inc.	Gezondheidszorg	Verenigde Staten	Goede en Beschikbare Medicijnen
10	BMW	Duurzame consumptiegoederen	Duitsland	Dialogo Klimaattransitie
11	C.H. Robinson Worldwide, Inc.	Industrie	Verenigde Staten	Klimaat en transport
12	Carnival plc	Duurzame consumptiegoederen	Verenigd Koninkrijk	Human Capital
13	Carrefour SA	Niet-duurzame consumptiegoederen	Frankrijk	Leefbaar Loon
14	Casino, Guichard-Perrachon SA	Niet-duurzame consumptiegoederen	Frankrijk	Leefbaar Loon
15	Chubu Electric Power Company, Incorporated	Nutsbedrijven	Japan	Waterrisico bij water- en elektriciteitsbedrijven
16	Conagra Brands, Inc.	Niet-duurzame consumptiegoederen	Verenigde Staten	Access to Nutrition
17	Covestro AG	Basismaterialen	Duitsland	Industriële Energie-efficiëntie
18	Deutsche Post AG	Industrie	Duitsland	Klimaat en transport
19	DTE Energy Company	Nutsbedrijven	Verenigde Staten	Afbouw blootstelling steenkolen
20	Electricite de France SA	Nutsbedrijven	Frankrijk	Waterrisico bij water- en elektriciteitsbedrijven
21	Emera Inc	Nutsbedrijven	Canada	Waterrisico bij water- en elektriciteitsbedrijven
22	Endesa S.A.	Nutsbedrijven	Spanje	Afbouw blootstelling steenkolen
23	Enel SpA	Nutsbedrijven	Italië	Afbouw blootstelling steenkolen
25	ENGIE SA	Nutsbedrijven	Frankrijk	Waterrisico bij water- en elektriciteitsbedrijven

	Onderneming	Sector	Land van herkomst	Engagement omschrijving
26	Expeditors International of Washington, Inc.	Industrie	Verenigde Staten	Klimaat en transport
27	Exxon Mobil Corp.	Energie	Verenigde Staten	Dialogo Klimaattransitie
28	Fortescue Metals Group Ltd	Basismaterialen	Australië	Industriële Energie-efficiëntie
29	Fortum Oyj	Nutsbedrijven	Finland	Waterrisico bij water- en elektriciteitsbedrijven
30	Greif Inc	Basismaterialen	Verenigde Staten	Plastics
31	Home Depot, Inc.	Duurzame consumptiegoederen	Verenigde Staten	Leefbaar Loon
32	HUGO BOSS AG	Duurzame consumptiegoederen	Duitsland	Leefbaar Loon
33	Huhtamaki Oyj	Basismaterialen	Finland	Plastics
34	Jardine Matheson Holdings Limited	Industrie	Hong Kong	Afbouw blootstelling steenkolen
35	Johnson & Johnson	Gezondheidszorg	Verenigde Staten	Goede en Beschikbare Medicijnen
36	Li & Fung Limited	Duurzame consumptiegoederen	Hong Kong	Leefbaar Loon
37	LyondellBasell Industries NV	Basismaterialen	Verenigde Staten	Plastics
38	Marathon Oil Corporation	Energie	Verenigde Staten	Dialogo Klimaattransitie
39	McDonald's Corporation	Duurzame consumptiegoederen	Verenigde Staten	Human Capital
40	METRO AG	Niet-duurzame consumptiegoederen	Duitsland	Leefbaar Loon
41	Mondi plc	Basismaterialen	Verenigd Koninkrijk	Plastics
42	Nestle S.A.	Niet-duurzame consumptiegoederen	Zwitserland	Access to Nutrition
43	Novartis AG	Gezondheidszorg	Zwitserland	Goede en Beschikbare Medicijnen
44	Nucor Corporation	Basismaterialen	Verenigde Staten	Industriële Energie-efficiëntie
45	OMV AG	Energie	Oostenrijk	Dialogo Klimaattransitie
46	Pinnacle West Capital Corporation	Nutsbedrijven	Verenigde Staten	Waterrisico bij water- en elektriciteitsbedrijven
47	PPG Industries, Inc.	Basismaterialen	Verenigde Staten	Industriële Energie-efficiëntie
48	Public Service Enterprise Group Inc	Nutsbedrijven	Verenigde Staten	Waterrisico bij water- en elektriciteitsbedrijven
49	Ralph Lauren Corporation Class A	Duurzame consumptiegoederen	Verenigde Staten	Leefbaar Loon
50	Renault SA	Duurzame consumptiegoederen	Frankrijk	Dialogo Klimaattransitie
51	Roche Holding AG	Gezondheidszorg	Zwitserland	Goede en Beschikbare Medicijnen
52	Royal Ahold Delhaize N.V.	Niet-duurzame consumptiegoederen	Nederland	Leefbaar Loon
53	Royal Caribbean Cruises Ltd.	Duurzame consumptiegoederen	Verenigde Staten	Human Capital

	Onderneming	Sector	Land van herkomst	Engagement omschrijving
54	Royal Mail plc	Industrie	Verenigd Koninkrijk	Klimaat en transport
55	RWE AG	Nutsbedrijven	Duitsland	Afbouw blootstelling steenkolen
56	Sealed Air Corporation	Basismaterialen	Verenigde Staten	Plastics
57	Severn Trent Plc	Nutsbedrijven	Verenigd Koninkrijk	Waterrisico bij water- en elektriciteitsbedrijven
58	Sika AG	Basismaterialen	Zwitserland	Industriële Energie-efficiëntie
59	Sodexo SA	Duurzame consumptiegoederen	Frankrijk	Human Capital
60	South32 Ltd.	Basismaterialen	Australië	Afbouw blootstelling steenkolen
61	Southern Company	Nutsbedrijven	Verenigde Staten	Afbouw blootstelling steenkolen
62	Starbucks Corporation	Duurzame consumptiegoederen	Verenigde Staten	Human Capital
63	SUBARU CORP	Duurzame consumptiegoederen	Japan	Dialog Klimaattransitie
64	Suntory Beverage & Food Ltd.	Niet-duurzame consumptiegoederen	Japan	Access to Nutrition
65	Tesco PLC	Niet-duurzame consumptiegoederen	Verenigd Koninkrijk	Leefbaar Loon
66	TJX Companies Inc	Duurzame consumptiegoederen	Verenigde Staten	Leefbaar Loon
67	Tohoku Electric Power Company, Incorporated	Nutsbedrijven	Japan	Waterrisico bij water- en elektriciteitsbedrijven
68	Umicore	Basismaterialen	België	Industriële Energie-efficiëntie
69	Unilever NV	Niet-duurzame consumptiegoederen	Nederland	Access to Nutrition
70	United Parcel Service, Inc. Class B	Industrie	Verenigde Staten	Klimaat en transport
71	United Utilities Group PLC	Nutsbedrijven	Verenigd Koninkrijk	Waterrisico bij water- en elektriciteitsbedrijven
72	V.F. Corporation	Duurzame consumptiegoederen	Verenigde Staten	Leefbaar Loon
73	Veolia Environnement SA	Nutsbedrijven	Frankrijk	Waterrisico bij water- en elektriciteitsbedrijven
74	WEC Energy Group Inc	Nutsbedrijven	Verenigde Staten	Afbouw blootstelling steenkolen

7.6. Begrippen- en afkortingenlijst

Begrip	Uitleg
CO ₂ -voetafdruk	Met behulp van een CO ₂ -voetafdruk verkrijgt een organisatie inzicht in de totale uitstoot van broeikasgassen, veroorzaakt door de organisatie, een proces of een product.
Asset management	het professionele beheer van vermogens van particulieren en instituten gericht op het realiseren van een optimaal beleggingsresultaat.
Best in-class	De best in class-benadering voor sustainable investing betekent beleggen in ondernemingen die binnen hun sector vooroplopen op het gebied van voldoen aan ESG-criteria.
Corporate Governance	Het geheel van regels, praktijken en processen op basis waarvan een onderneming wordt bestuurd en het management wordt gecontroleerd. Corporate governance heeft betrekking op goede bestuurspraktijken en de basisprincipes, rechten, verantwoordelijkheden en verwachtingen van de directie van een organisatie. Een goed gestructureerd corporate governance-systeem stemt de belangen van alle belanghebbenden binnen een onderneming, zoals aandeelhouders, het management, klanten, leveranciers, financiers, de overheid en de gemeenschap, op elkaar af. Zo'n systeem ondersteunt de langetermijnstrategie van een onderneming.
Engagement	Een actieve dialoog tussen beleggers en ondernemingen op het gebied van milieu, maatschappij en corporate governance. Het aangaan van de dialoog met ondernemingen in de beleggingsportefeuille is een belangrijk instrument om financiële-, sociale en milieu risico's te beheersen, kansen te benutten en daarnaast positieve maatschappelijke impact te behalen.
ESG-integratie	De structurele integratie van informatie over factoren op het gebied van ESG in het besluitvormingsproces voor beleggingen. Duurzame beleggers geloven dat duurzaamheid een materiële impact heeft op het resultaat van ondernemingen. Rekening houden met financieel relevante duurzaamheidsinformatie leidt dan ook tot betere beleggingsbeslissingen.
Fiduciair management	Uitbesteding van werkzaamheden op het gebied van vermogensbeheer.
Leefbaar loon	Een leefbaar loon is een loon waarmee een werknemer kan voorzien in basisbehoeftes van zijn of haar gezin; van voeding, gezondheidszorg, kleding, huisvesting tot scholing.
Normatieve dialoog	Het Normatieve Engagement heeft als doel structurele schendingen van UN Global Compact principes, OESO richtlijnen voor Multinationale ondernemingen of UN Guiding Principles on Business & Human Rights te stoppen en te voorkomen. Structurele schendingen van deze normen vergroten het risico op nadelige gevolgen voor de onderneming, haar directe omgeving zoals lokale gemeenschappen of het milieu en voor andere belanghebbenden.
Proxy voting	Stemmen op Algemene Vergaderingen van Aandeelhouders is voor actieve aandeelhouders een manier om de corporate governance of de activiteiten van een onderneming te beïnvloeden. De resultaten van stemmingen tijdens AVA's worden openbaar gemaakt. Als aandeelhouders tegen een voorstel stemmen, moet een onderneming maatregelen nemen. Proxy voting betekent stemmen bij volmacht. In Angelsaksische landen gebruikelijk systeem waarbij aandeelhouders op de vergadering van aandeelhouders kunnen stemmen zonder naar de vergadering toe gaan. Vaak wordt via online platformen een stem uitgebracht.
Remuneratiecommissie	Commissie die is samengesteld uit leden van de RvC die voorstellen doet aan de RvC over beloning en de overige arbeidsvoorwaarden van het bestuur (en soms ook het hogere management) van een onderneming. De commissie kan zich laten adviseren door externe deskundigen.
Stranded Assets	Stranded Assets zijn activa op de balans van ondernemingen die snel hun waarde verliezen als gevolg van gedwongen afschrijvingen door klimaatverandering. Dit komt doordat het vinden en opwekken van energie met fossiele brandstoffen onder druk staat door regelgeving om het klimaat te beschermen.
Thematische dialoog	De thematische dialoog wordt gericht op het beheersen van risico's en het benutten van kansen op specifieke thematiek die binnen een sector of een keten speelt. Beter beleid, transparantie en optimalisatie van bedrijfsprocessen worden rondom specifieke thema's centraal gesteld.
Uitsluiten	Het uitsluiten van sectoren of ondernemingen uit een beleggingsportefeuille als ze niet voldoen aan specifieke ESG-criteria. Beleggers kunnen ervoor kiezen een lijst van controversiële landen of ondernemingen uit te sluiten die niet voldoen aan internationale overeenkomsten of verdragen, zoals producenten van controversiële wapens.

Afkorting	Uitgeschreven afkorting	Toelichting
AVA	Algemene Vergaderingen van Aandeelhouders	Stemmen op de AVA is voor actieve aandeelhouders een manier om de corporate governance of de activiteiten van een onderneming te beïnvloeden. De resultaten van stemmingen tijdens AVA's worden openbaar gemaakt. Als aandeelhouders tegen een voorstel stemmen, moet een onderneming maatregelen nemen.
CDP	Carbon Disclosure Project	De CDP is een organisatie die bedrijven en steden ondersteunt om de milieu-impact van grote bedrijven bekend te maken. Het doel is om van milieureportage en risicobeheer een bedrijfsnorm te maken en openbaarmaking, inzicht en actie naar een duurzame economie te stimuleren.

ESG	Environmental Social Governance	Criteria op het gebied van milieu, maatschappij en ondernemingsbestuur die worden gebruikt binnen verantwoord beleggen om ondernemingen te analyseren en beoordelen.
ISS ESG		Een onafhankelijk onderzoeksbureau
KPI	Key Performance Indicators	Key Performance Indicators (KPI's) zijn meetbare indicatoren die aantonen hoe de onderneming presteert en of het organisatorische doelstellingen gaat halen. Organisaties gebruiken KPI's op alle niveau's van de organisatie om prestaties en resultaten te evalueren. KPI's helpen de aandacht te richten op zaken die belangrijk zijn.
OESO Richtlijnen	Richtlijnen van de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling	De OECD Guidelines for Multinational Enterprises of en zijn één van de belangrijkste internationaal erkende richtlijnen voor Corporate Social Responsibility, alle 34 OECD lidstaten en 10 andere landen hebben deze richtlijnen geaccepteerd. De OESO-richtlijnen bieden handvatten voor bedrijven om met kwesties om te gaan zoals ketenverantwoordelijkheid, mensenrechten, kinderarbeid, milieu en corruptie.
PRI	Principles for Responsible Investing	Mondiale vereniging van pensioenfondsen, vermogensbeheerders en ondernemingen die verantwoord beleggen willen bevorderen.
SBT's	Science Based Targets	SBT's zijn de wetenschappelijke kaders of doelstellingen, die nodig zijn om een transitie naar een koolstofarme economie te maken, waarin binnen de 2 graden opwarming van de aarde wordt gebleven. De ambitie van de dat ondernemingen deze SBT's onderdeel maken van hun korte- of langetermijn klimaatstrategie.
SDG	Sustainable Development Goal	Een reeks duurzame ontwikkelingdoelstellingen, in 2015 opgesteld door de Verenigde Naties ter vervanging van de Millenniumdoelstellingen. 193 landen hebben samen afgesproken de 17 Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen te realiseren vóór 2030. De doelen zijn gericht op het aanpakken van maatschappelijke en milieu-uitdagingen, zoals klimaatverandering, het stimuleren van schone energie, extreme armoede, gendergelijkheid en duurzame landbouw. De doelen doen een beroep op zowel de publieke als de private sector om nauw samen te werken met de overheden van de landen die hebben ondertekend.
TCFD	Task Force on Climate-related Financial Disclosures	TCFD is een vrijwillige en consistente rapportagemethode voor ondernemingen over klimaatgerelateerde financiële risico's. De taskforce structureert haar aanbevelingen rond vier thema's: bestuur, strategie, risicobeheer en doelstellingen. TCFD is ontwikkeld door de Raad voor Financiële Stabiliteit. Ondernemingen kunnen deze aanbevelingen gebruiken om investeerders, kredietverstrekkers, verzekeraars en andere belanghebbenden van relevante informatie te voorzien.
TPI	Transition Pathway Initiative	Een initiatief van investeerders die de transitie naar een koolstofarme economie monitoren.

Disclaimer

SPH heeft de hier getoonde informatie met zorg samengesteld. De informatie in dit document is (mede) gebaseerd op informatie die SPH van betrouwbaar geachte informatiebronnen heeft verkregen. Dit document is of bevat (i) geen aanbod of uitnodiging om financiële instrumenten te kopen, te verkopen of te verhandelen, (ii) geen beleggingsaanbeveling of beleggingsadvies. SPH raadt u af een (beleggings)beslissing te baseren op de informatie in dit document. SPH is niet aansprakelijk voor schade die het gevolg is van zo'n (beleggings)beslissing. De informatie in dit document is puur informatief en u kunt daaraan geen rechten ontleen. Alle informatie is een momentopname. SPH heeft het recht om deze informatie zonder aankondiging te wijzigen.